

**Rev. Patr. Joannis Laurentii Berti, Ord. Eremit. S.
Augustini, Theologia Historico-Dogmatico-Scholastica,
Seu Libri, De Theologicis Disciplinis**

Berti, Giovanni Lorenzo

Monachii [u.a.], 1749

De Theologicis Disciplinis Liber Vicesimus Secundus, De veritate Religionis
Christianæ, aliarumque profanum vanitate.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-83665](#)

DE THEOLOGICIS DISCIPLINIS LIBER VICESIMUS SECUNDUS,

De veritate Religionis Christianæ, aliarumque profanarum vanitate.

S U M M A R I U M .

I. Ratio Ordinis.

Ratio Ordini-

ILLUM est inter humanarum virtutum officia præstantius Religione, cultumque supremi Numinis: ideoque licet hoc Opere moralia præcepta singillatim non explicemus; quæ tamen Religio vera sit, à superstitione immunis, & ab omni errore purgata, erit hac dissertatione inquirendum. Ac perstringenda primum Gentium idolatria paucis contractisque adnotationibus: quas non solum à Christianæ Religionis Apologistis Arnobio, Firmico, Comnodiano, Clemente Alexandrino, ac Magno Protoparente, ceterisque Patribus delibavimus; verum

etiam à Poetarum figmentis, atque Theologia Gentilium, à Giraldo, Boaccio, Vossio, Seldeno, aliisque magnopere collustrata. Tum acuendus stylus adversus Mahometismum, adeo suo quoque auctori improbatum, ut, ne turpitudinis, mendacii, maximæque improbitatis argueretur, interdixerit gregariis suis literarum culturam, verique disquisitionem. Posthac veritas Religionis nostra momentis firmissimis confirmabitur; refutatisque sectis hereticorum, quid vera Christiana Religio profiteatur, tradetur in Apostolici Symboli Expositione. Hoc itaque libro, mole quidem parvam, sed argumento magnam ac perutilem disputacionem complectimur, suomet titulo, absque ulla præfatiuncula, commendatam.

C A P U T I .

Serviendum Deo in ea Religione, quæ in primis Idolatriam execratur.

S U M M A R I U M .

- I. Exploditur plurimum Deorum commentatio.
2. 3. 4. 5. 6. 7. & 8. Propositio 1. Probatur.

9. Usque 15. Propositio 2. Probatur.
16. Usque 22. Propositio 3. Probatur.
23. Usque 30. Propositio 4. Probatur.

I. Exploditur plurimum Deorum commentatio.

IN primo hujus Theologici Operis libro dedimus operam, ut uniuscujusque animo immota hæreret unius Numinis existentia, atque inde explo-

deretur plurimum Deorum commentatio. Nunc de Religione ac fide Christiana, ceterisque diuinarum virtutum officiis acturi, in eos iterum calamus perstringimus,

gimus, qui profana eruditione tumidi ex Theologia Gentilium audent in nostram insurgere. Adversus errores istos pingendam principio duximus Romanorum, Græcorumque superstitionem. Hi duodecim *Consentes* Deos coluere, octo autem *Selectos*, iisque addiderunt turbam Deorum minorum immensam. *Consentes* Dii, qui & Penates, & Urbani dicti sunt, duodecim numerantur, sex masculi, atque sex feminæ: horum nomina exhibent duo illi versus apud Ennium,

Juno, Vesta, Minerva, Ceres, Diana, Venus, Mars, Mercurius, Jovi, Neptunus, Vulcanus, Apollo.

Dicam modo quam fuerint insipientes Deorum istorum cultores.

PROPOSITIO I. Summæ dementiæ
Propositio I. est inter Divos censere masculos Deos
Consentes.

PROBATOR I. DE JOVE.

3.
Probatur 1. Jupiter alias est Argivus, id est Apis, qui Niobem sororem compressit; de quo Apollodorus scribit lib. 2. *Potestatem regni in libidinem convertit.* Alius Phrygius, id est, Tantalus, qui Ganimedem Dardani regis pronepotem flagitiosissime rapuit. Alius Cretensis, scilicet Asterius, vel Xanthus, qui vim intulit Europæ filiæ Agenoris Regis Cannanorum. Hinc exortæ fabulæ, quæ de uno Iove narrantur, & nihil sunt quam plurimum perditissimorum hominum flagitia, quæ in unum quadrare non possunt; nam Rex primus Jupiter vixit inchoato Regno Sicyoniorum, qui imperare coeperunt circa annum M. 2148. Raptor Ganimedis vixit tempore Ehud, sive Aod Judicis Israelitarum, & nefarium scelus patravit post annum M. 2680. Violatio Europæ refertur ad annum ducentesimum ante bellum Trojanum, qui est mundi 2820. ante primam Olympiadem 408. Nequeunt ergo hæc omnia convenire Jovi, quem Romani à loco Templi appellauint Capitolinum, Tarpejum, Latialem, Vimineum, Olympium, Jovem autem, quasi ille fuerit *Juvans pater*; non, ut quidam putarunt, *Juvans patrem*, cum dicatur Saturnum parentem suum regno expulisse, apud Tullium in 2. de Natura Deorum. Itaque nil stultius fingi potuit, quam pro vero Numine Jovem habere: primo quia ridiculum est facere fatorem, Conditemque hominum, quem con-

stat ab aliis hominibus longe post mundi exordia fuisse progenitum. Deinde quia insanum est uni viro tribuere facinora quæ à pluribus fuere patrata. Insuper quia impium est appellare Optatum, Tonantem, Lucetum, Dapalem, aliisque magnificis titulis raporem virginum, & puerorum constupratores. Postremo, quia non sinunt hæc aliaque flagitia à Lactantio, Minucio Felice, Commodiano, & Arnobio ex ipsa Gentilium Theologia manifeste comprobata, ut Jovem, non dicam optimum, sed virum tolerabilem existimemus.

II. DE NEPTUNO.

Neptuni nomine Veteres significarunt aquam maris, deducto nomine à nubendo, quod aqua terram nubat & cooperiat: atque ita ex salisedine, undarum que regressu factæ, ut Augustinus scribit lib. vii. de C. Dei cap. xxii. Salacia, & Venilia. Vossius deducit Neptuni nomen à νύπτω, lavo, Cicero in 2. de Nat. Deorum à nando. Personam vero Neptuni tradit libro v. Diodorus fuisse filium Rheiæ, qui omnium primus tractavit maris negotia. Romani illum, qui Romulo consilium dedit de rapiendis Sabinis. Hinc Consulm appellarunt, ludusque Circenses Festa Consualia. Nos cum viris doctissimis arbitramur fuisse Japhet Filium Noe, cui post diluvium ferunt obtigisse insulas Mediterranei, & continentem Europæam, ut ei ob mare transmittendum opus fuerit Nauticam instituere. Cyclopes, aliqui ferociissimi, & ab humanitate alieni dicuntur filii Neptuni ob maris violentiam, ut scribit Gellius lib. xv. N. A. cap. 21. & Phornutus apud L. Giraldum Synt. V. pag. 216. Exploditur ergo fabulosa Neptuni divinitas 1. quoniam nihil est aliud, quam mortuum elementum. 2. quoniam quæ de eo narrantur conficta sunt ex historia Japhet filii Noe, quem Gentiles Saturnum dixerunt. 3. ob insanam libidinem, de qua vide Clementem Alexandrinum Tom. iii. Biblioth. PP. pag. 8.

III. DE VULCANO.

Vulcanum ex ipso nomine liquet esse ignem; sic enim appellatur quasi Volicanus, quomodo Mulciber & Aetnaeus, de Vulcanis, à mulcendo, molliendoque ferro, & à flammis ab Aetna monte erumpentibus. Ita dixere Cooperarium Minervæ, quod ignis adminicculo artes plurimæ exerceantur.

ceantur, & conceptum vento, quod hoc flante flamma exardescat, receptumque in Lemno, ob fabricas insulæ. At Poetæ commenta sunt, ob deformitatem de cœlo fuisse dejectum, ejusque arte Martem ac Venetem in adulterio deprehensos, evocata ad spectaculum stupri Deorum turba. Plura Augustinus in iv. de Civ. Dei cap. 10. & Gregorius Nazianzenus Orat. i. in Julianum. Sententia nostra Vulcanus est Tubalcain, de quo Genesis iv. 22. nam huic convenienti, quæ de Vulcano scribit lib. v. Diodorus fuisse malleatorem ferri, atque æris. Itaque sive nomen spectemus, sive commenta Poetarum, sive profanam ac sacram Historiam, Vulcanus eliminandus est à concilio Consensum.

IV. DE MARTE.

6. Speciosum videtur nomen Martis; Probatur 4. quem Latini appellant hoc nomine, quod de Marte. maribus in bello præsit, magna que vorat. Sed hæc sunt Mars, Mavors, alia que plura bellorum nomina; ideoque Martem quoque dicimus Quiritum ab hasta, necnon truculentum, cæcum, atrocem, ultorem, sanguineum. Martis cum Venere adulterum narrat Statius, Minucius in Octavio, & Arnobius. Homerius lib. v. Iliad. ait Martem hasta percussum à Diomede, quod adversus Gentes urgent Clemens Alex. in Admonit. & Cyprianus de Vanitate I dolorum. Athenis accusatum scribunt Pausanias, & Demosthenes in Oratione *neut' aësopūrē*, nec non Augustinus lib. xvii. de Civit. D. cap. 10. Hinc judicij locum appellaverunt *Areopagum*, nam Græcis Mars dicitur *ab interficiendo*, ἄρπει. Ductor luporum ob belli feritatem appellatur à Plauto in Truculento: & lupi passim à Poetis dicuntur Martii. Hinc Romulum, quem lactavit uxor Faustuli Laurentia, quam Lupam ob prostitutionem vocabant, Latini tanquam Martis filium suscepere. Non alia fuit persona Martis, quam Nimbodus, sive Belus, de quo Gen. xi. v. 8. Post illum eodem nomine designati sunt potentissimi bellatores, ut Orestes matricida, quem serunt accusatum Athenis. Ergo nihil aliud Martis nomine intelligimus, præterquam hostilia bella, contentiones, ac milites truculentos.

V. DE MERCURIO.

7. Probatur 5. Mercurium alii quidem dictum putant à mercurio cura, unde nummarium sacramulum tenet, atque juxta hanc etymo-
R. P. Berti Theol. Tom. IV.

logiam percipitur cur etiam appellatus sit Hydrargyros, ob argenti thesauros, quos navigando comparant mercatores. At alii Mercurii nomen deducunt à medium currere, ita ut nihil sit aliud, quam eloquium vel sermo, ideoque apponunt alas illius capiti ac pedibus propter verborum velocitatem. Hinc Augustinus fictitum numen demonstrat lib. vii. de C. D. cap. 14. Antiqui Mercurium fidibus ac latronibus præposuere: unde Prudentius.

*Expertes furandi homines bac imbuti
arte
Mercurius, &c.*

Fabulosos Mercurios enumerat Cicero in iiii. de Nat. D. Illum, quem cum Statio faciunt inventorem cithara liquet esse Jubal, Gen. iv. 21. Nuntius Jovis, cuius meminit Horatius lib. i. Od. 10. & evocator animarum, de quo Virgilii in iv. Aenead. confitctus est ex illo, quæ de Angelis, atque de horum principe Michaeli tradunt sacra literæ. Vide Carolum Moreau Cl. Ordinis Scriptorum T. ii. Op. Tertull. pag. 40. & Mendicium Christi Commodianum ab eo verfu, *Mercurius vester fiat cum sabballo depletus*. Nulla est ergo fabulosa Mercurii divinitas.

VI. DE APOLLINE.

Apollinem esse solem Eruditii ornates tantur, nomenque derivant ἀπὸ πάλλιον, Probatur 6. quod est, radios jaculare, sive ab ἀπέλλω, id est, terrena foreo ac dissolvo. Ita dicitur Δῆμος perspicuus, φρίβος splendidus, & λύνος à luce, necnon λόξος ab oblique per Zodiacum cursu. Legendus Augustinus lib. viii. de Civ. D. cap. 15. & Macrobius in Saturnalibus cap. 17. Apollinis autem, quem nobis pingunt poetae narrat stupra Admonit. ad Gentes Clem. Alex. & Laet. lib. i. divin. Inst. cap. 10. Addit Firmicus libro de Errorre profanorum Relig. turpissimum pueri Hyacinthi desiderium. Servilem in ducentis amentis conditionem Apollinis commemorat lib. xvii. cap. 13, ejusdem Operis Augustinus, ubi plura ex profana eruditio Vives. Apollinis iram immissamque ab eo pestilentiam describit Homerius Iliad. i. ejusdem adversus cæteros Deos objurgationem narrat Homerius ipse libro xxiv. De Daphne, quam Apollo fervescens libidine infuscatus est, nec tamen potuit comprehendere, aedes Commodianum, & Eusebii Opus. iv. edit. à Sirm. pag. 199. Aut ergo Apollo sol est, aut homo obscenus, improbus, iracundus, abjectus, & impotens. Sex ergo masculi

Dd

Con-

Consentes ficticia numina sunt; quod erat demonstrandum.

9. PROPOSITIO II. Ridiculum & inventio. Propositio 2. recundum est in numero Deorum Consentium putari fæminas.

PROBATOR I. DE JUNONE.

10. Priusquam de Junone dicam, præmitto in genere rationes, ob quas non debeat inter Numina sexum admitti discrimen. At prima depromitur à testimonio Varronis, de quo Augustinus in 1 v. de Civit. Dei cap. 27. Secunda est ratio philosophica tradita à Novatiano de Trinit. cap. 6. quoniam ea in diversitatem membrorum recidunt, quæ veniunt ex nativitate in dissolutionem. At sine diversitate membrorum sexus nequit secerni. Tertiam rationem suppeditat Arnobius in 11. adversus Gentes, ex quo fæmineus sexus admittatur tantum ob generationem: & generatio corporea habeat cum materiæ decisio- nem, tum exordium temporis atque occasum. Addit quartam Lactantius in 1. divinarum Institut. cap. 16. quoniam si Dii uterentur fæminis, quotidie nova Deorum turba consurgeret. Quintam, & sextam profert eodem loco Lactantius; quoniam si Dii coeunt, domos, urbesque habeant necesse est, nec non fæminæ sint viris imbecilliores. Postrema ratio est Athanasi in Orat. contra Gentes, quod fæminæ ab ipsis idololatriis neque ad communia Reipublicæ consilia admittantur. Hæc lectoribus nostris jami percipientibus vim argumentationum sufficiet fuisse proposita.

Junonem ergo dicimus esse aerem; & conjugem Jovis, quia æther, & aer conjuncti sunt: atque ita sentiunt Cicero 2. de Nat. Deorum, Macrobius Saturn. 1. cap. 15. Servius in 1. Aeneid. & Augustinus in 1 v. de C. D. cap. 10. Hinc Græcum nomen ἡρα, ab ἦρη, aer, & Latinum *Lucina*, aut *Lucetia*, aluce. Varro tamen Terram putat, ideoque dictam *Fluvionam*, atque *Pomonam*; atque ita confundi potest cum *Feronia*. Huic olim erecta simulacra ad Soractem montem, prope urbem Anxuris, id est, Tarracinam, atque in partibus Aetritæ maritimis, ubi Desiderius Longobardorum Rex condidit Petram sanctam. Junoni tribuunt profani Scriptores inestum, quod illis exprobrant Firmicus cap. 4. & Tertull. cap. 9. Apologetici. Illius adversus Trojanos indignationem describit in 1. Aen. Virgilius: de ejus Asylo idem Poeta libro 2. & Augustinus

in 1. de Civit. Dei cap. 4. ubi probat Diis invitis eversas urbes, ereptosque Penates. Phereponus Animad. p. 576. imprudentiæ Augustinum, aliosque Patres redarguit, quod ausi fuerint uti pro Religione Christiana iis armis, quæ & Ethnici adversus Christianos tractare poterant; sed gerit se potius Phereponus impudenter, atque imprudenter. Enimvero si capti E. G. à Philistæis Arca, si dirutum templum Jerosolymitanum, si adversæ aliquando res Christianorum, verus Deus hæc & prædictis, & in vindictam peccatorum impleri passus est, & non semel in terris inimicorum omnipotentiam suam demonstravit. Econtra constat eversum Ilium, & ereptos Penates diis ipsis invitis, insciis, & reluctantibus; it ut Juno, de qua modo loquimur, ut Aeneam perderet supplex Aeolum ventorum regem fuerit allocuta:

*Gens inimica mibi Tyrrhenum navigat æquor,
Ilium in Italiam portans, victosque
Penates.*

Ut legitur in 1. Aen. atque, ut habetur in x. tabescens invidia jurgii Venerem adierit, ne Diis Penatibus novam Aeneas urbem excitaret. Hac itaque Junonis inesta libidine, invidentia, iracundia, imbecillitate, atque confititia ex aere terrena nominibus fabulosum ipsius nomen evertitur.

Notandum hoc loco adversus hæreticos, qui ex vetustis quibusdam imaginibus audent præferre Paulum Apostolorum Principi Petro, quod iste occupet sinistram, ille autem dexteram; olim in simulacris Capitolii fuisse ad dextram Jovis Minervam, sinistram tenente Junone. Respondet Vossius in lib. de Orig. Idolol. Minervam esse Junonianatemponendam, quod probat ex iis simulacris. At aperte refellitur ex lapidibus Albæ Juliæ, Augustæ, Mediolani, & qui asservantur apud Transilvanos: ubique enim Junoni primus locus conceditur. Vide Gruteri Inscript. Deorum pag. iv. & v. Refutatur etiam Vossius Virgiliano Junonis carmine:

*Aß ego, quæ Divum incedo regina,
Jovisque
Et soror, & conjux.*

Nullum est ergo argumentum illud hæreticorum ex veteribus numismatis.

H. D.

II. DE MINERVA.

Venit secundo loco Dea Consensis Minerva. Hanc ætherem, sive supremam aeris partem putat Macrobius in **111.** Saturnal. de qua opinione etiam Augustinus in **vii.** de C. Dei cap. 16. Sed communior est opinio nil esse aliud quam Sapientiam, sic appellatam à memoria, quasi *Memineram*. Hinc dicitur de capite Jovis progenita, & ob admirationem aut velocitatem Παλλας, ob perennitatem Α'θρων. Reputatur inventrix artium, quoniam sapientia omnium operum est effectrix. Negat Bocaccius in **2.** de Genealog. Deorum huic Minervæ hastam, armaque convenire: at aliter sentit in Deorum Ima-gin. Vincentius Regiensis. Nos arbitramur primo cum Tertull. cap. 47. Apolog. Minervæ numen fictum esse ex ignorantia eorum, quæ de Sapientia Dei Christiana docet Theologia, & de Generatione Verbi ex Dei mente. Deinde cum omnes scribant Minervam instituisse nendi texendique artem, probabile est esse Noemam de qua Gen. **iv.** **22.** Aut sit Minerva æther, aut soror Tubalcain, aut poeticum sapientiae segmentum, constat immerito censeri inter Numina.

III. DE VENERE.

12. **Probatur 3.** Tertia Dea est Venus: quo nomine intelligimus primo vim gignendi plantis atque animantibus inditam; nam Venus dicitur quod ad cuncta veniat, & Proserpina, quod sata in lucem proserpent. Deteriori sensu accipitur pro voluptuosa libidine: ejusque simulacra formata primum ad similitudinem Cratinæ meretricis, quam deriperat Praxiteles. Obscena, quæ de Venere narrantur, infectatur Augustinus in **iv.** de Civit. Dei cap. 10. Homerus in **v.** Iliad, narrat Venerem derisam à Minerva, sauciatam à Diomede, & ad genua Martis provolutam. Venus Cypria fuit scortum Regis Cinyræ, ut demonstrat Vossius lib. **1.** de Orig. Idololat. cap. 17. Plura de hac Venere Clemens Alexandr. in Admonit. & Laçtantius in primo de falsa Religione. Venus Calva, de qua Cyprianus in libro de Idolorum vanitate, consecrata ob Romanas pueras, quarum capillis perfecta olim adversus Gallos tormenta bellica. Denique Venus, quam teste Euthymio coluerunt Saraceni, est Agar uxor Abraham, & genitrix Ismaelis; à qua Imaelitarum, & Saracenorum genus. Et quidem Agar idem est ac Fæcunda ab Κανέη, Congregø, ideoque

R. P. Berti Theol. Tom. IV.

Proserpina. Videnti Cedrenus in Vita Mahumetis, Seldenus de Diis Syris Synt. 11. cap. 4. Vossius de Idolol. lib. 11. cap. 31. Aut Venus Agar sit, aut scotum Cinyra, aut salax & voluptuosa libido, nullum habet characterem divinitatis.

IV. DE VESTA.

Proximum est Vesta. Hanc aliqui, **13.** ut ait Ovidius in **vi.** Fast. terram putant, quæ sua vi stat. Sed probabilius de Vesta. est esse ignem, & nomen accepisse ab hebræis vocabulis Εστι & Εστιν, unde Græcum Εστια. Dicitur Virgo, quod ignis, inquit ibid. Ovidius, *Jemina nulla remittat.* At immerito hunc Ignem perpetuum dixerunt. Accensum prima die Martii scribit. Macrob. in **1.** Saturn. cap. 12. Extinctum negligentia Vestalium virginum Aemilia, & Tucia referunt Varro, & Val. Maximus lib. **viii.** De Vestalibus dictum lib. **1.** cap. 7. non alia ratione Daemon Vestæ cultum intrusit, nisi ut simiam se gereret Dei præcipientis Levit. v. 12. perpetuum ignis in altari custodiam. Si ergo Vestæ ignis est, tot erunt Vestæ, quot lychni, quot lampades, quot lares, quot fornaces, quot favillæ. Verum pudet in his immorari.

V. DE CERERE.

Ceres terra est, sic dicta, quod fruges gerat, vel cereat, verbo Latinorum **14.** **Probatur 4.** antiquo: unde Apulejus lib. xi. *Ceres, de Cerere.* inquit, *omnium terra creatrix.* Virgilius in **1.** Georg. ait quod annum dicit *Liber & alma Ceres*, quoniam messis, & vindemia sunt vertentis anni indicia. Appellatur ob naturam segetum flava, munifica, rubicunda. Redimitur corona spicarum, eique mactatur porca segetem avide depascens.

*Nam sata vere novo, teneris lactantia succis
Eruta fetigeræ comperit ore suis.*

ait in **1.** Fast. Ovidius. Hinc exorta fabula de Cerere gravidata à Jove: terra enim fecundatur calore solis. Eadem ergo Ceres, & Proserpina. De hujus raptu scriptis tres libros Claudianus clausus sui ævi Poeta; quem Florentinum faciunt Petrarcha, Landinus, Politianus, at Giraldus & Barthius Alexandrinus. Pingitur Claudiani fabula nobilis mulier Sicula Hennenfis, quam cum Optimates amarent, rusticus dives (Plutonem à divitiis appellant) junctis qua-

Dd 2

drigit

drigis rapuit: sed fugiens in proximum lacum Percum demersus est. Mater raptæ Virginis cum villico Triptolemo doloris acerbitate navim condescendit, & jactata maris tempestatibus pervenit ad urbem Atticam: ibique docuit incolas agrorum culturam. Hinc appellata Ceres à patria Siciliæ, Hennensis, Catiniens, & Trinacia: ab adventu in Græciam Elufinia; quo nomine appellatur etiam Juno Lucina adveniens, ut auxilium afferat parientibus. Atque hinc appetet origo Poeticarum fabularum Cereris, & Triptolemi.

VI. DE DIANA.

15. Ultima Dearum Consensum est Diana, eadem prorsus cum Cerere, ut anamadvertis Hieronymus in Proem. Commen. Ep. Pauli ad Eph. Diana nomen est à Jana, adjecta litera D. decoris causa, ut demonstrat Ludovicus Montiosus in Gallo Romæ Hospite: idem docet Macrobius in 1. Saturnal. cap. 9. repugnante tamen Vossio. Jana autem est à Jano, sive Apolline, & sole. Atque hinc Diana soror Apollinis. Translatum propterea Diana nomen etiam ad lunam: ideoque imago Diana facem præfert, & in antiquis numismatibus inscriptionem, *Diana Lucifera*. Appellatur a Græcis Αὐγεῖα, quia aerea secat: & Hecates triceps, vel tergemina ob triplicem lunæ formam, plenam, medium, falcata. Habetur Virgo ob lunæ candorem: & tamen ob fecunditatem legimus in antiquis numismatibus Dianam Polymammam. Commenta Poetarum de Diana orta ex Dicta, sive Britomarte filia Eboli Regis, quæ in sylva fugiens violentiam Minois se præcipitavit ex rupe; ideoque vocatur Diana Dictynna, & dicitur sylvarum Dea, & cassum retiumque inventrix. His ergo Diane Trivæ, aliorumque Consensum Deorum fabulæ refutantur.

16. PROPOSITIO III. Eodem loco habet probatur 3. benda est fabularis selectorum Deorum historia.

PROBATUS I. DE JANO.

17. Dicendum restat de Diis selectis, quos Consentibus addidere, ut numerum completerent vicesimum. Sunt autem Janus, Saturnus, Genius, Liber, Orcus vel Pluto, Sol, Luna, & Tellus. Janus ex Gentilium Philosophorum sententia S. P. lib. vii. de Civ. Dei cap. 7. probat esse mundum: & ideo bifrontem finixerunt, quasi una facie ortum spectet, altera occasum, sive ob quatuor mundi

partes quadrifrontem. Quidam apud Macrobius in 1. Saturn. cap. 9. dixerunt Janum esse cœlum, ita dictum ab eundo. Ipse Macrobius ait esse solem; nam Janus appellatur Vertumnus, quia sol sepe per cœli gyrum convertit, Consivus à conferendo, Patulcius & Clusius quia oritur, & occidit, & à Poetis Matutinus Pater. Hinc Jani simulacra habent digitorum nexus 365. respondentes numero dierum anni; cuius mensem primum à Jano Januarium appellantur, quoniam tum sol prima efficit dierum incrementa. Jani vero personam Goropius 4. libro Orig. Antuerp. contendit esse Japhet filium Noe; Zanchius de Origine Cenomanorum, ipsum Noah, Vossius lib. 1. de Origin. Idol. cap. 18. Javan filium Japeti. At sive à Noe, sive ad aliquem ex ejus posteris Janum referas, parum interest; nam satis hinc Jani origo, numinisque vanitas deprehenditur.

II. DE SATURNO.

Saturnus, qui & χρόνος, omnium fere consensu est tempus, hoc distinctum Probatur 2. nomine quod annis faturetur, & ideo de Saturno. dicitur filius cœli, & Deus falcifer, quoniam omnia metit, orbiumque cœlestium dimensione peragitur. Recepit Lactantius Div. Instit. 1. cap. 11. probat filium cœli non esse Deum, quia Deus cœlum condidit: neque Saturnum revera esse patrem Deorum omnium, si ipse à Cœlo genitus est. De stella Saturni, quæ à terra distare dicitur semidiametris 13171. stellisque aliis, quibus gentes divinitatem tribuerunt, plura Augustinus lib. vii. de Civit. Dei cap. 15. Saturnum antiquorum alii putant Adamum dictum Saturnum ab hebraica voce שָׁׁמֶן, latere, quoniam post peccatum se abscondit à facie Domini. Sed melius referas Saturnum ad aliquem ex Noha posteritate, à quo Italia Saturnia dicta est longe ante adventum Evandri, & Aeneæ, atque ab ipsa Aborigine institutione. Traditio est, licet falsa, veterum Rabbinorum, Cham execuisse pudenda patris sui, ne deinceps liberos procrearet. Fabulantur Poeta de Saturno consumilia. Quædam de Saturno diximus libro xii. cap. 1.

III. DE GENIIS.

Genios Ethnici dixerunt, quasi gigandarum rerum praesides, sive Deos Probatur 3. singulis datos, dum gigantur. Servius in ea Virgilii verba, *Quisque suos patitur manes*, scribit, cum nascimur duos Genios nobis destinari, Bonum inclitum.

inclinantem ad bonum, Malum ad malum. Derivatos liquet ex iis, quæ traduntur de Angelis; ut diximus libro x. cap. 19. Cum Gentes præesse gignendis hominibus putaverint Junonem Lucinam, consequens est, Genios, si darentur, ipsius Junonis servulos esse.

IV. DE LIBERO.

20.
Probatur 4.
de libero.

Proximo libro xxiv. de Baccho, sive Libero Patre, à quo Bacchanalia dicta sunt, quedam narrabimus. Sat est modo, significari hoc nōmine vinum juxta illud Virgilianum,

Et multo in primis hilarans convivia Bacchō.

Ad elevandam, & evertendam hujus falsi Numinis divinitatem agit Augustinus lib. vii. de Civ. Dei cap. 21, de turpitudine sacrorum, que in Liberi Patris honorem celebrabantur. Hinc occasionem arripuit Phereponus Animad. pag. 580. stomachandi in sanctum Episcopum, eoquod tam ſepe περὶ τῶν σπέρματος verba faciat in Operc. hoc etiam à mulieribus & adolescentibus legendō. At qui Augustinum legerit, viserit ab illo reticeri nefariam in Liberum Profymni cupiditatem, fabricata ex ficorum arboribus instrumenta, Bachi passionem à ligno, turpissimamque torturam: qua tamen ad ignominiam Idololatrarum Clemens Alexandrinus, Arnobius, aliquie describunt. Mirum ergo Phereponum reprehendere in Augustino licentiam, ubi laudare debet temperantiam. Sed magis mirum eo loci Phereponum exagerare adolescentis Augustini vitam sat, ut ille ait, *libidinosam*: cum Augustinus nunquam, postquam baptismus initiatus est, indulserit carnis illecebris, neque Pherepono possent via adolescentis innotescere, nisi ea manifestasset humilis Augustini confessio. Debeat etiam Criticus ille audacissimus legere in Epistola Frasmi à se ipso edita sup. pag. 461. *Adolescens* (Augustinus) *babuit concubinam*, quod *humanae permittunt leges*: & bac non *repudiata*, sed *erepta*, *adscivit alteram*. Deinde non ignorabat Phereponus, libros de Civ. D. adversus Cultores Deorum falsorum occasione irruptionis Gothorum, non pro adolescentium ac mulierum otio, fuisse ab Augustino conscriptos, Bacchatur ergo, insanitusque Phereponus.

V. DE PLUTONE.

21.
Probatur 5.
de Plutone.

Plutonem alii Orcum dixerunt, quasi receptorem mortuorum, ab Orca.

Summanum quoque appellant, quasi summum Manum, cui celebre olim delubrum in montibus Vicetinis. Si militer Acherontem, & Cocytum Jovenalis Sat. 11.

*Esse aliquos manes, & subterranea regna
Et contum, & Stygio ranas in gur-
gite nigras
Atque una transire vadum tot mil-
lia cymba
Nec pueri credunt, nisi qui nondum
are lavantur.*

Vossius lib. 1. de Idolol. cap. 18. haud male conjicit Plutonem esse Chamum filium Noe in partem occidentalem profectum; & ideo appellatum Deum Inferorum. Erit ergo diversus à Pluto, de quo paucō supra in *Cerere*, uterque tamen improbus & scelestus.

VI. DE SOLE, LUNA, ET TERRA.

22.
Probatur 6.
de sole, luna,
& terra.

Ad Solem omnes Deos refert in t. Saturnal. Macrobius, pluresque referendos esse constat ex dictis. Persæ solē Mithram appellaverunt, à rege hujus nominis, qui regnasse dicitur Aeliopolis. Mithræ litatum in latebris refert de errore prof. Relig. Firmicus. De luna pariter supra. A lucendo lunam nominari, docet Cicero. Græcis dicitur Σελήνη, nam εἰλαξ; est idem ac lumen. Fæminam ac marem crediderunt Ægyptii, & Luni templum commemoratur à Spartiano in Caracallā. Terra demum est magna illa Deorum Mater, de qua Augustinus lib. vii. de Civit. Dei cap. 23: & seqq. Rhea, Ops, Cybele; soror Vestæ, filia Cæli, Saturni conjux: in Aty significatur flos, aut seges: unde fictus Cybelis cum Aty concubitus. Augustinus citato libro cap. 26. pertractat de turpitudine sacrorum Matris magnæ; de quibus inquit, *Nibil Varro dicebat voluit, nec uspiam me legisse com- memini*. Phereponus in hunc locum, Mirum, ait, *cum innumeri scriptores de iis sint locuti, quorum loca plura in- dicabit Gerardus Joannes Vossius Operis de Orig. Idolol. lib. 3. cap. 53*. Citandus erat liber 11. sed error Typographi, isque minimus. Immerito autem Phereponus de Augustino miratur, quod verba illa protulerit; *Nibil Varro, &c.* Scribit enim S. Pater nullibi se legisse interpretationem sacrificiorum illorum, quamquam ea sacrificia narraverint Servius, Apulejus, Statius, & alii. Id adnotavit Vives, & ipse Augustinus

Dd 3

prior

prioribus verbis hæc addens: *Defecit interpretatio, erubuit ratio, conticuit oratio.* Cum inanibus itaque castigationibus Phereponi mittimus Cybelem, atque Deos omnes selectos.

22. **PROPOSITIO IV.** Una cum Romanis, Græcisque idololatris à vera Religione aberrarunt Gentes reliquæ, quorum profana Numina vetus Testamentum commemorat.

24. **De Deo Baal.** Hæc quarta thesis addenda erat, ne quis melioris conditionis existimat Deos alienos, à quorum cultu prohibentur Judæi. Horum Deorum exponam breviter nomina & characteres. Phœnices, & Chananæi coluerunt Deum *Baal*, de quo *Judic.* 11. 13. iii. *Regum* xvi. 31. & alibi. Baal significat Deorum principem. Alli Saturnum, alli Herculem, alli Apollinem dixerunt. Sed idem est, ac Babyloniorum Belus, Rex olim consecratus in solem, filius, ut arbitror, Nembrodi. Bel autem idem est, ac *Deus*, unde Beelphegor, Beelzebub, & consimilia: ideoque Græci Jovem communiter interpretantur. Baal additur Altaroth *Judic.* 11. 13. quam propterea aut Lunam, aut Venerem, aut Junonem erudit conjectant: hanc præsertim coluere Sidonii, sculpmque scribit Porphyrius bovino capite, expresso in cornibus lunæ symbolo. Hæc Regina cœli; de qua *Jeremias* xliv. 17. *Baal* nominatur Philoni Biblio. Vide quæ diximus *Tom.* 1. pag. 64. *Grotius* in *cap. xi.* *Danielis* v. 38. scribit eundem esse Baal, ac Deum Maozim, & Baal-semen, quem idem Philo asserit esse Jovem Olympium, & Phœnicibus Saturnum. Porro potrema duo nomina significant tantum *Deum cœli, fortē ac validum.*

25. **De Deo Beelphegor.** Medianitæ coluerunt Deum Beelphegor; de quo *Num.* xxv. 3. *Origenes Hom.* in *Num.* 23. ait fuisse *speciem quamdam turpitudinis*, & *Isidorus lib. viii.* *Orig. simulacrum ignominia:* & *litatum illi maxime à fæminis scribit in cap. 4.* *Oseæ Hieronymus.* Erit ergo idem ac Deus Hortorum. At *Joannes Seldenus Syntagm.* 1. de Diis Syriis cap. 5. initur demonstrare nobilium alium esse à Baal, cuius Templum extiterit in summitate montis Phegor: quod videatur comprobari nominis etymologiæ. Et quidem Baalim sacrificatum in excelsis liquet ex quarto *Regum* xvi. 4. unde *Augustinus Calmet* in *dissert. de Numin. Chananæorum* infert Baal esse solem. Verum cum Beel sit nomen *Dei commune*, & Phegor locum de-

monstret, nil certi ex solo nomine Beel-phægor deduci potest.

26. Ammonitæ adorarunt idolum Moloch. *Eo nomine non videtur significari nisi De Deo Moloch Regem.* Proabant viri docti Molochum ipsum esse Saturnum; quoniam idolo Moloch immolabant pueri, & puellæ, ut constat ex *Levit.* xx. 2. & 14. *Regum* xxii. 10. Ita litatum Saturno scribunt *Lactantius lib. i. cap. 31.* *Minnius* in *Octavio*, *Tertullianus* in *Apolog.* & *Augustinus* in *vii. de Civit. Dei cap. 19.* Factum id quoque à Carthaginensis; unde *Silius Italicus*,

Mos fuit in populis, quos condidit advena Dido,
Poscere cæde Deos veniam, ac flaganibus aris,
Infandum dictu, parvos imponere natos.

Non repugnant dictis, qui opinantur Moloch esse nomen stellæ, quam Ammonitæ tanquam Regem venerabantur: nam & in stellis veteres, ut supra diximus, Reges suos coluerunt, ac præser-tim Saturnum.

Chaldæi ignem, atque in igne lucem, **27.** *solemque venerabantur. Auctorem ha-bemus Herodotum in Clio.* *Hinc no-luce minata urbs, de qua *Genesis* xi. 31. & 11. *Esdrae* ix. 7. scilicet, *Ur Chaldæorum*, ut à Sole, quem *Hebrai* vocant שְׁמָן, *Scemes*; *Josue* xix. 38. *Beth-sanuæ.* Facile hinc percipiuntur Chaldaica nomina imposita *Dan* 1. 7. *Danieli*, *Ananiæ*, *Misaeli*, & *Azariæ*. *Daniel* dictus est *Balthassar*, quasi *Custos mysteriorum Beli*, à כָּל nomine *Idoli*, & נִשְׁמָה *recondere*, ac נִזְׁר *thesau-rum.* *Ananias* appellatus *Sidracb*, quasi mala depellens: *Misael Misacob Opim*, vel *Terram*, quæ à Chaldæis dicitur *Dea נִזְׁר Sach* inquit *Junius in Daniel.* Meminit festorum Σανκτῶν Athæneus, & Dio Chrysostomus apud *Grotium* in *Jerem.* xxv. 26. *Azarias* denique *Abdenago*, quasi עֲבָד, *Servus*, נֶגֶן, *Negonis*, id est, *Ignis ab נִנְחָה*, splendescere. Vides, ut opinor, hinc derivatam Græcorum idolatriam, ut diximus *lib. i. cap. v.**

28. In Accaron regia urbe *Philistino-rum* per celebris fuit cultus *Beelzebub*, **De Beelzebub.** de quo *i. 2.* *Regum* 1. 2. Satis de hoc idolo in libro x. cap. 18. unde infertur hoc nomen fuisse impositum ignominiae causa *Jovi*, & *Deo cœli*, sive soli, quem coluerunt *Accaronitæ*; ac jure & merito

to Matth. xi. 24. & Lucæ xi. 15. tributum idem nomen Principi dæmoniorum; quem scimus ex angelo lucis fatum Beelzebub, Deum iusticam, ac Dominum stercoris. Vide igitur quæ ibidem scripsimus, & Seldenum de Diis Syr. Synt. 2.

29. Celebre fuit apud Philisthiim, urbem De Templo que Azoto templum Dagonis, commemoratum i. Regum v. 2. Referebat Dagon ab umbilico & inferius figuram pisces, superne hominem, quales Græci fecerunt Tritones, fæmineoque sexu Nereides. Appellatio ergo Dagonis est ab **נָגָן**, Piscis. Hinc ubi legitur citato Regum cap. v. 5. *Dagon solus truncus remanserat in loco suo;* innuitur abscessis palmis, hominisque deleta figura, tantum remansisse quod pisces refererat. Videtur idem esse Dagon, ac Derceto dicta à Strabone, & Macrobio Atargatis, culta apud Ascalonem urbem Syriæ, ubi stagnum reservatum piscibus: nam Derceto vocatur, quasi **תְּרֵפָה**, *Degeto*, piscis femina. Plura citato Syntag. Selenus, Antonius Nebrisensis cap. 6. & Gyraldus in Derceto, vel Athara; ubi animadvertisit distinguidam Dercetum à Dea Syria Luciani, quoniam hæc non piscis erat, sed *πτερον γυναικός*, tota mulier. Ex his autem constat Dagon esse Tritonem, quem Poeta fingunt filium Neptunei & Salaciæ, id est, aut marinum

piscem, aut unum ex filiis Noe cultum Tritonis symbolo, Dercetum autem Venetum.

Plura alia Gentium idola in sacriss litteris commemorantur, sed minime, ut **De Idolis** de iis distincte tractemus, necesse est. Miche & Hujusmodi sunt idola Micha & Labani, **לָבָן**. Genes. xxxi. 19. & Jud. xvii. 5. appellata ab Hebreis **Teraphim**.

Eran autem Laminæ quædam aureæ, quibus maestato homine primogenito, eique obtorto collo, inscribebatur ad auguria captanda nomen immundi spiritus. In Vitulo aureo, quem Amos viii. 14. appellat delictum Samariæ, quoniam celebatur in Bethel non procul à Samaria, expressus Apis Ægyptiorum. Fuit is, auctore Herodoto, Epaphus, aut Joseph, tauru ab idololatriis compatus tanquam minister Cereris, frumentique provisor. Adramelech 14, Regum xvii. 31. id est, *Rex potens*, cui filios concremabant, non aliud est à Moloch, vel Saturno, de quo supra. Idem dicendum de Melchom apud Sophoniam i. 5. *Militia cœli* ibidem sunt astra. Eodem ergo pacto falsæ religione mancipati sunt Phœnices, Chananai, Madianitæ, Philisthiim, Caldæi, Ammonitæ, cæterique omnes plurium Deorum Cultores, ac Romani & Græci ante Salvatoris adventum, atque veræ Religionis per orbem universum propagationem.

C A P U T II.

Veram Religionem nequaquam vigere apud Turcas, & Mahumetanos.

S U M M A R I U M.

I. 2. 3. 4. 5. & 6. **Propositio 1.** de Mahumetana Religione.

7. 8. 9. & 10. Quæsita Mahumetanorum solvuntur.

in epitomen redacta, debitaque argumentationum serie disposita.

PROPOSITIO Mahumetana Religio **I.** in se quidem absolute, sed maxime dum **Propositio 1.** comparatur Christianæ, appareret execrabilis, repudianda, & Divino cultui, hominumque saluti repugnans.

Demonstratur primo comparatione **Demonstratio 1.** Mahumetis cum Christo. Quamquam à Mahumetanis plura de Christo ejusque virgine Matre fabulosa narrantur, V. G. nomen *Yeshu* arcum esse ac barbarum, Mariam filiam fuisse Amrani, cum ea æquiparandam Fatimam à Mahumete genitam, delapsum Evangelium de cœlo nocte Mensis Rambdani decima tertia, aliaque hujus farinæ complura; scriptum tamen est in Alcorano Christum esse

esse Messiam Dei benedictum, Dei verbum, Mentem, ac Sapientiam, ut liquet ex Azoara v. & x. probantque ex Authenticis textibus Euthymius Zigabenus, & Levinus Warnerus, nec id inficiari audet quispiam Saracenorum. Mahumetem vero fuisse prædonem, narrat Chronica Mahumetis citata à Grotio lib. vi. n. 4. & fuisse adeo mulierosum, atque impudicum, ut jactaret habere se solum vim generativam, quam habent simul homines quadranginta, legitur in Alcorano Azoara xl. i. & xl. ii. ut prætermittam alia Mahumetis vitia, de quibus Petrus Abbas Cluniacensis, & in Historia Turcica Sansovinus. Præterea Iesum patrasse complura miracula, sanasse cæcos claudosque, conceptum fuisse de Spiritu sancto, evectum in cœlum, habetur in Alcorano Azoara xi. & xii. quamquam ibidem aliqua fabulosa enarrantur, ut de avibus ex luto à Christo formatis. At Mahumetem genitum consueto naturæ ordine credunt Saraceni, imo extat librum ipsius Generationis apud eos pervulgatum: signa vero Mahumetis celebriora sunt columbam ad grana in aure ejus inclusa advolasse, apparuisse ei, nullo teste, dum morbo Epileptico laboraret Gabrielem Archangelum, è puteo, in quem statim saxonum congeriem injectit, humanam vocem erupisse. Christum denique esse Prophetam in lege Moysis prædictum testatur Alcoranus, ac Turcæ omnes fatentur; Mahumetem esse Prophetam prænuntiatum in Evangelio, ut iidem autem, mendacium est apertissimum, cum potius Christus prædixerit venturos Pseudoprophetas Matth. vii. 15. &c. Iraque æquum est, ut Religio instituta à Dei Verbo ac Sapientia, sive à Messia divinitus concepto, atque in cœlos assumpto præferatur sectæ, cuius auctor est Pseudopropheta, & carnalis homo raptor, atque impurissimus. Atqui constat ex ipso Alcorano Christum esse Messiam, verum Prophetam, ac mirabilium operum auctorem; Mahumetem vero mulierosum, raptorem, prædonem, ex Azoara xix. lxxv. & lxxvi. Aequum est ergo, ut Religio Christiana præferatur Mahumetanæ.

2. Secundò demonstratur ex collatione Alcorani cum Evangelio. Evangelium ipsum elapsum de cœlo ait, ut dixi supra, Mahumetes, & licet à nobis depravatum credant Saraceni in iis, quæ spectant ad predictionem sectæ Mahumetanæ, in historia narrare vera non denegant. At Alcoranus quanta à ve-

ritate historiæ aliena ignari's rudibusque deprædicat? Solem quiescere in fonte ad quem pervenit Magnus Alex. legitur Az. xviii. Templum Mechæ ædificatum ab Abrahamo habetur Az. ii. Mariam Virginem educatam apud Zachariam Prophetam Az. iv. Simulacrum pro Iesu cruci suffixum Az. xi. Rursus in Evangelio nil Deo indignum repertus: in Alcorano autem quamplurima; cuiusmodi est manum habere frigidam, & sellâ gestari, de quo plura Cantacuzenus Or. 2. & 4. in Mahumetem. Nihil præterea occurrit in Evangelio ridiculum & insulsum. At in Doctrina Mahumetis stella Veneris fuit pulcherrima mulier: mures in Arca Noe nati sunt ex stercore Elephanti, & feles leonis ex halitu: mors aries est stabulans inter cœlum & inferos: luna in manicas Mahumetis delapsa est, ut mittam fabulas alias, de quibus vide Cantacuzenum loco citato, & Grotium num. x. Hinc sanctus Eulogius apud Thysum Gonzales lib. 3. cap. 9. refert juvenem Mahumetanum sola lectione Alcorani perspicue illius falsitatem deprehendisse. Enimvero, ut ex dictis argumentationem subinferam, extrema dementia est præbere fidem libris narrantibus, quæ repugnant historiis, quæ tradunt Deo indigna, & quæ venditant fabularum commenta. Alcoranus est liber hujus plane surfuris. Ergo præbere fidem Alcorano extremæ dementia est.

Tertiò probatur comparando dogmata Alcorani cum Institutionibus Christianorum. Præcipua Alcorani dogmata collecta à Cardinale Turrecremata sunt, primo hæreses quæ impugnant Trinitatis mysterium, Incarnationem, cultumque sanctorum. Deinde quæ faciunt Deum corporeum, atque auctorem peccati. Accedunt opiniones absurdæ de Anima, quam Mahumetani arbitrantur esse portionem quamdam animæ Dei, neconon de Angelis, quos credunt genitos ex flamma ignis. Animorum denique felicitatem constituunt in carnalibus oblectamentis. Iisdem igitur argumentationibus, quibus haec hæreses profligantur, Mahumetismus quoque confoditur. At urgere possumus speciale argumentum. Ante promulgationem legis Mahumetanæ, patentibus Saracenis, vera erat, cæterisque præstantior Christiana Religio; neque enim tunc viguisse credunt Mosaicam, aut admittendam superstitionem Gentilium. Nulla vero ante Mahumetis adventum existabat Religio, nisi aut Judæorum, aut Gentilium, aut Christianorum. Priori

ribus ergo à Mahumetanis rejectis, necessario Religio Christianorum est admittenda. Atqui ante Mahumetum Christiani profitebantur ea dogmata, quæ modo Saraceni rejiciunt. Mahumetes enim nonnisi septimo saeculo apparuit. Ergo dogmata, quæ modo Mahumetani refellunt, ante annum 622. quo incipit Aera Hegiræ, seu Mahumetica, vera fuerunt. Fieri autem non potest ut falsum dogma sit, quod transactis saeculis verum fuit.

4. Quartò probatur ex Alcorani, & Demonstra- Evangelii moralibus præceptis. Præscribit Evangelium perpetuam conjugum fidem: Alcoranus dat repudiandi licentiam. Proponit Evangelium unicam uni viro uxorem, ut servetur mutuus amor, studiumque liberorum: permittit Alcoranus ad sovenda dissidia, & irritamenta libidinum alias super alias uxores. Prohibentur Christianis carnales illecebrae: permittitur Mahumetanis cujusque voluptatis turpitudo. Christi fideles rejiciunt Judæorum circumcisioñem per legem gratia abrogatam; & Mahumetis ascœclæ, repudiata lege veteri, reponunt in circumcisione vim prope totam. Legendus Euthymius, & Georgevitius de Ritibus Turcarum. Econtra lex Christiana permittit temperatum cibi, vinique usum: Turcica tanquam rem execrandam in Alcorano Azoara XVI. vetat suillam carnem, potumque vini etiam moderatum. Præponenda est autem lex honesta jubens, & illicta prohibens legi quæ vetat licita, ac turpia permittit. Lex Evangelica jubet honesta, vetatque turpia: & Mahumetica prohibet honesta, ac proponebit illicta. Igitur lex Evangelica Mahumetana præponenda est.

5. Quintò demonstratur ex Alcorani, & Demonstra- Evangelii propagatione. Christus Evangelium promulgatus primum missiōnem suam comprobat Divinis, humannisque testimonis, appellatque Judæos ad scrutationem divinarum Scripturarum. At Mahumetis in abscondito cum Serigo Apostata fabricato Alcorano, præcipit Azoara XIV. ne quis in novam Religionem inquirat; & ne falsitatis redarguatur, prohibet etiam gregalibus suis cum divinarum scientiarum studia, tum humanarum. Elegit Christus pro Evangelii propagatione, exiguum numerum pauperum: adscivit sibi Mahumetes turbam prædonum vim armis inferentium statuens Azoara XVII. Religionem esse armorum pedissequam. Annuntiatum principio Christi Evangelium in Synagogis Jurisperitorum, tum in R.P. Berti Theol. Tom. IV.

Atheniensium Areopago, urbibusque universi mundi cultissimis: at Alcoranus inter Arabes, ac Saracenos rudes, ignaros, incoltos, prædisque deditos, ut libro IIII. Emendat. Temporum cap. de Periodo Arabum scribit Scaliger. Discipuli denique Christi legem adversantem carni & sanguini repugnantibus Tyrannis potentissimis promulgarunt; Mahumetani singulis morem gerentes, fretique armis rebellium, qui ab Heraclio defecerant, longe lateque religionem suam propagaverunt. Quare in promulgatione Evangelii nihil non mirabile, non Divinum: & in propagatione Alcorani nihil non irreligiosum, non violentum. Sic itaque ratiocinabor: Non splendet virtus divinitatis in acceptatione legis proponentis voluptates in quas inhiat concupiscentia, probatæ duntaxat ab impiis, & quæ aut mali suasione, aut metu extorquet assensum. Splendet quidem, si acceptetur lex inimica mundo, sensibusque repugnans, non cogente Promoventis auctoritate, armorumque potentia. Ergo in sola promulgatione Evangelicæ legis, non in fortuna exituque Alcorani fulget virtus divinitatis.

Postremo utimur hoc argumento. In Alcorano, Az. I. & XII. in Libro Doctrina Mahumetis, atque in Mahumetis Testamento in lucem edito à Theodo- ro Bibliandro legitur Christianos posse in sua lege salvari: unde recte Petrus Paschalias contra Mahumetanos pag. 30. num. 26. ait: *Multis in locis Mahumetus in Alcorano affirms Christianos optimam habere & colere legem, esseque in statu salvationis.* Nullus tamen Christianorum putat aliquem salvari posse in lege Mahumetica. Et quidem recte: cum enim unus sit Deus, una veritas, una salus; oportet, ut unus sit Dei cultus, una vera Religio, & una ad salutem via. Ast ita urgentur Mahumetani: Magis certa est doctrinæ veritas, & via salutis in Religione, quam veram & proficiam esse tenent tum Christiani, tum Saraceni, quam in Religione illa, in qua posse hominem salvari Christiani negant, & soli Saraceni arbitrantur. Atqui posse hominem salutem consequi in Religione Christianorum tradunt tam Christiani, quam Saraceni; salvari autem in Mahumetica putant Saraceni soli, negantque Christiani. Igitur magis certa est doctrinæ veritas, & via salutis in Christiana Religione, quam in Mahumetica. Consimili arguento permotus Henricus Quartus Galliarum Rex cum audisset à Ministris Reformatæ

Religionis etiam in Ecclesia Romana salutem esse, Calvinianam hæresim ejus ravit.

RESPONDETUR MAHUMETANIS.

7.
Quæstio 1.
Mahumeta-
norum sol-
vitur.

Saraceni nullis, ut diximus, disciplinis imbuti solis argumentis utuntur rudibus, insulsisque, quibus etiam obviis, ac palmaribus exemplis respondendum est, allatis jam lib. vii. de Trinitate cap. 7. & proximo volumine de Incarnatione lib. xxv. cap. xi. Fidem ergo Divinæ Trinitatis, atque Incarnationis adversus illos propugnare non erit Candidatis nostris perdifficile. Quædam sunt peculiaaria, quæ ipsis tenaciter inhærent. Inquirunt primò, quomodo Deo Filium tribuamus, cum non habeat uxorem? Respondemus non esse Deum corporeum, ut filium gignat carnali complexu; sed ejus generationem quamdam habere cum productione verbi mentis nostræ analogiam: id vero magis esse credibile, quam angelos spiritales genitos à flamma ignis, & ab anima Dei decisam animam Adæ: scriptum denique in Alcorano natum Christianum ex Virgine; nec minus esse mirabile in temporali generatione non esse patrem, quam in Divina non dari matrem sive generantis uxorem.

8.
Quæstio 2.
Solvitur.

Deinde inquirunt, undenam certius dogmata de Verbi Incarnatione ac de Trinitate non fuisse à Majoribus nostris in Evangeliorum libros intrusa? Respondemus autem id nos certissimis argumentis evincere. Principio quoniam Apostoli, quos Mahumetates ait fuisse viros sanctissimos, ac Saracenos, certissime Evangelia non depravarunt. Ab Apostolorum autem tempore per universum orbem Codices Evangelici sparsi sunt omnium fere gentium lingua conscripti. Si ergo autographum credunt Alcoranum penes se delitescentem, ac solo Arabum idiomate exaratum, ecur non integrum opinantur Codicem Evangelii ubique terrarum multiplici lingua diffusum? Præterea impossibile est tantum facinus Divinas literas depravandi attentasse universos Christi fideles, aut potuisse perficere: si vero id ausi fuisse perpauci, profecto Ecclesia universalis repugnat, præsentim cum ante Mahumetem fuerit, Saracenorum consensione, verax & sancta. Insuper si in Christi honorem excogitassenst Christiani adulterare Evangelia, curassent expungi narrationem mortis ejus turpissimam atque teterimam, quain adeo indi-

gnam Christo putant Musulmani, ut eo divinitus sublato credant affixum cruci simulacrum & corpus umbratile. Ulterioris divinitatem Christi Turcis incredibilem, æternamque generationem ipsius tradidisse literis Joannem Evangelistam aduersus hæreses Cerinthi, & Ebionis, testantur Hieronymus, alii que Patres, qui præcesserunt Mahumetem: Trinitatem vero divinarum Personarum definit Synodus Antiochena contra Paulum Samosatensem anno 260. & ipsam Verbi divinitatem contra Arium Nicæna Synodus anno 325. nec unquam Antitrinitarii, vel Ariani ausi sunt affirmare depravata à Catholicis Evangelia. Tandem dicant Saraceni quandam hæc dogmata fuerint à nobis intrusa. Num post Mahumetem? Id quidem aperte est falsum, nam eadem professi sunt, atque ex Evangelicis libris in sua commentaria derivarunt in numeri Ebclesiae Patres, qui ante Alcoranum floruerunt. Post Mahumetem vero? Neque id credi potest, cum oppositum probet testimonium ipsum præcedentium Scriptorum, & sacrorum Librorum multitudo, antiquitas, & cohaerentia.

Tertio petunt, unde probemus in Evangelio Joannis cap. xiv. ubi promittitur adventus Paracleti, non fuisse olim quædam ad Mahumetem spectantia dolo Christianorum abrasha? Respondemus istud à nobis probari iisdem argumentationibus, quibus modo demonstratum est libros nostros esse incorruptos. His vero addimus, nihil abrasum in odium Mahumetis antequam appareret, quoniam tunc ejus doctrina ac persona ignorabatur: nihil etiam postquam advenit, quoniam ipse produxit missionis suæ hoc testimonium, atque istud in aliquo saltrem Evangeliorum Codice etiamnum extaret, cum nullum tamen proferre possint Mahumetani, vel Arabicum, vel Græcum, vel Syriacum, vel Latinum.

Quærunt tandem, si post Moyensem creditur venisse Christus Judaicam Ecclesiastim instauratus, quare credendum non est post Christum venisse Mahumetem reformatum legem Christianam? Respondemus hoc de Mahumete credendum non esse quoniam ejus doctrina non promovet perfectionem legis Evangelicæ, sed corruptelam. Si enim per Mahumetem perfectior est lex Christiana, quam sit Mosaicæ; cumlex Christi vetet dari libellum repudii, concupiscentiam mulieris, plus

9.
Quæstionis
Solvitur.

10.
Quæstionis
Ultimum
Solvitur.

pluraque Judæis olim permitta; lex perfectior est quæ servat pudicitiam, & Matrimonii vinculum atque unitatem, quam lex hæc omnia disrupta, & innovans abrogata Judæorum consuetudinem. Lex ergo Mahumetis permitteſt fornicationes, repudia, polygamiam, aliaque scelera turpiora est corruptela, non reformatio: alioqui lex Moysis erit perfectior Evangelio, contra manifestam rationem, & communem quoque fidem Mahumetanorum. Deinde cum Deus non possit mentiri, credimus Christum venisse post Moysen, quoniam in lege Moysis testimonium habet: non credimus à Deo venisse Mahumetem, quoniam in lege Christi non prædicuntur futuri, nisi Pseudoprophetae. Nam quod Turce inquit nos cap. xiv. Joannis v. 16. abrāo Mahumetis nomine supposuisse Paraclitum, refutatum est paulo supra; ac præterea liquet Mahumetem nec fuisse Spiritum invisiſibilem mundo, nec docuisse Apostolos, nec venisse statim post Christi

ascensionem, quæ omnia de mittendo à Filio Consolatore eo loci affirmantur. Rursus si Mahumetes salubriora præcepta attulit mundo, promulgato Alcorano abrogata erit lex Christiana, néc ad salutem sufficiens; quemadmodum promulgato Evangelio cestavit lex Moysis. At Mahumetani putant Christianam legem adhuc esse validam, & salutiferam. Denique in Evangelio, quod Saraceni credunt è cœlo delapsum, habetur regnum Christifore sempiternum, & adversus Ecclesiam nunquam prævalituras portas inferi. Frustra ergo post Christum venisse creditur aliis Religionis Institutori, & Legislator. Prætermitto quæ supra demonstrata sunt, nullum esse aut in persona Mahumetis, aut in doctrina Alcorani, aut in promulgatione sectæ Saracenorum, ex characteribus Divinæ missionis, quos deprehendi in Religione Christiana dicam proximo Capite, necnon libro xxv. cap. x. ubi disputabo de Christi adventu contra Judæos, & Paganos.

C A P U T III.

Demonstratur, Fidem ac Religionem Christianorum evidentissimè veram esse.

S U M M A R I U M.

I. 2. 3. 4. 5. 6. & 7. Religion Christiana evidenter est vera.

8. 9. 10. & 11. Objectionum solutio.

I.
Religio Christiana evi-
denter est
vera.

CUM necesse sit aliquem Dei cultum, Religionemque tenere, quippe id tantum negare audent Athei, aduersus eos natura ipsa, ac testimoniis animæ reclamantibus; potest quisque ex dictis inferre, solum Christianam religionem esse tenendam. Nam Idololatrarum superstitionem profligavimus supra, Mahumetanam quoque sectam modo impugnavimus; ac nullam Religionis formam præter hebraicam, quam alibi antiquatam demonstrabo, invenies nisi aut Paganorum, aut Mahumetanorum, aut Christianorum. Illorum ergo religione jurata, Deus in Christianorum fide colendus est. Attamen quia assensus fidei, ac Religionis professio debet esse prudens, alias opinio est, non virtus; ideoque supponere debet certam notitiam Divinæ revelationis; rationem fidei nostræ potentibus non solum respondemus adduci nos fortissimis argumentis ad refellenda Gentilium, & Saracenorum dogmata, verum etiam ad præstandum assensum iis, quæ pro-

ponit Ecclesia Christi. Sunt autem argumenta illa istiusmodi.

I.

Religionem Christianam ab exordio mundi Divina Oracula prænuntiarunt Prophetae innumeris vaticiniis, quæ continentur ex D. Oraculo in veteri Testamento, & quæ omnia lis, completa sunt post Christi Domini Incarnationem. Non possumus autem hæc aut conficta existimare, aut in sacris libris apposita. Primo enim cætera, quæ ad Christum non spectant, genuina esse facile demonstratur. Moysen vera scripsisse, demonstratum est alio in loco. Mundi productionem, qualēm ipse describit, tradiderunt Phœnicum historiæ, de quibus Eusebius I. Præp. E. cap. 10. Aegyptii apud Dodorum Siculum, Hesiodus in Theogonia; nec potest falsitatis convinci ullo profanorum scriptorum testimonio, cum ipse cæteros omnes præcesserit. Quæ de diluvio tradidit, probantur à Berolo, Abydeno, Luciano, & Nicolao Da-

maseno;

R. P. Berti Theol. Tom. IV.

Ee 2

masceno. Legum, rituumque Hebraeorum meminerunt Strabo, Tacitus, Herodotus, Phylo Byblius. Josephi Historiam haud ignorarunt Artapanus, Eusebius, Demetrius. Exitum populi Israel de Aegypto etiam Manetho, Lysimachus, & Chæremon commemorarunt. Miracula Eliae, aliorumque Prophetarum nequeunt esse conficta, eum patrata fuerint coram Sacerdotibus idolorum, qui falsæ narrationi sese profecto opposuerint. Vide annotata H. Grotii ad primum de Relig. Christ. n. xvi. Si ergo hæc aliaque plura vera esse creduntur; cur non vaticinationes vocationis Gentium, atque Institutionis Christianismi? Deinde quisnam hæc vaticinia sacris Codicibus assuit? Judæorum aliquis? At impossibile est hanc nationem, cui summa religio vel unum sacrum apicem abradere, voluisse verba Divina depravare: curante Christi adventum id faceret, causam non habuit; postquam Christus venit, id attentare non potuit; & ob evulgatas jam Græcorum lingua scripturas, & propter populi, librorumque per Universum dispersionem. Sed neque credibile est, Judæorum aliquem in gratiam Christianorum in verus Testamentum manus sacrilegas intulisse. Si autem Christiani hoc attentissent, revincerentur ab ipsis Judæis. Hinc recte Augustinus scribit lib. xviii. de Civ. Dei cap. 46. dispersos per orbem Judæos, ut Christiana Religio testes in omnibus gentibus habere posset. Est ergo manifestum, Prophetarum vaticinia de Christo antiqua esse, Divina, neque à Christians conficta.

II.

^{3.}
Probatur 2.
ex Evangelica historia.

Verissima quoque est Evangelica Historia, quæ nobis tot Christi miracula, inculpatam vitam, mortem pro mundi redemptione, mirabilem reviviscentiam, ac pluræ alia apertissimæ veritatis monumenta patescit. Literis enim consignata est à Viris fide dignissimis, qui res sua ætate gestas narrarunt, nec mentiri potuerunt, aut voluerunt. Non potuerunt quidem, cum Christus nihil in abscondito locutus sit, nihil eorum, quæ describuntur, clam perpetraverit: ideoque Evangelistæ potuissent facile falsitatis redargui ab invidis, & Christo infensissimis inimicis. Sed nec mentiri voluerunt. Cui enim bono, si nihil inde utilitatis, honorisque se perceptueros videbant, sed persecutionem tantummodo, odiumque hominum, cum nequaquam eos lateret prædicari à se

Jesum Crucifixum Judæis scandalum, Gentibus autem stultitiam? Neque credibile est falsa narravisse in gratiam Magistri. Hujus enim, quem Hebrei expectabant præpotentem & gloria circumdatum, minime tacent parentes humiles, nativitatem in præsepio, neglectam vitam, tenuissimam apud Optimates existimationem, suppliciumque Crucis teterrium. Accedit, quod scriperint jam illo è vivis sublato: quem propterea, nisi resurgentem vidissent, cur decepti, ac spe frustrati hominem commendassent invisum Synagogæ in eos quoque pauperes, obscuros, ac numero exiguos, cædes minasque spiranti? Dubitare ergo non possumus, quin sacri Evangelicæ Historia Scriptores nobis vera narraverint. Quæ autem ab iis tradita sunt, incorrupta à nobis servari, capite præcedenti adversus Saracenos demonstravi.

III.

Facta à Christo miracula tam illustria ac manifesta sunt, ut ab ulla sanæ mensuræ nequeant in dubium revocari. Veritatem in nuptiis Canæ Galileæ aquam in vinum, spectantibus convivis pluribus, aquam non Apostolis sed Sponsi famulis in hydrias fundentibus, ac degustante merum architrichino. Hominem maligno spiritu vexatum spectante universa Synagoga sanavit, cum à dæmonio jastraretur in medio. Adolescentem viduæ filium revocavit ad vitam, cum efferretur ad tumulum, comitante turba civium, ac universo populo obstupecente. Cæcum à nativitate nocturnum omnibus illuminavit, frustra Pharisæis miraculi gloriam technis & maledictis Christo detrahere molientibus. Paralyticum è tecto demissum coram immensa populi multitudine sanavit. Infirmum triginta & octo annorum morbo laborantem, atque ab omnibus derelictum uno verbo ad probaticam restituit sanitati. Magnam horum multitudinem satiavit, ita ut etiam superessent fragmenta, quinque panibus hordeaceis. Lazarum quadriduanum ad vitam revocavit, adstantibus ad monumentum Pharisæis, qui non semel postea hominem in Bethania viderunt colloquenter & manducantem. Ipse Christus à mortuis surrexit, apparuitque Maria Magdalena, Simoni Petro, Discipulis eiusdem in Emmaus, Discipulis omnibus simul congregatis, quingentis aliis viris ac feminis. Cætera Christi miracula prætermittimus. Hæc itaque palam facta, & comprobata testimoniis innumeris non possunt ali-

aliqua ratione denegari: cumque miracula sint invictissimum veritatis argumentum, ex his Christianæ Religionis veritas mirifice confirmatur.

IV.

^{5.} Probatur 4. Tam mira est Evangelii promulgatio, ut sola demonstret sui ipsius certitudinem ac veritatem. Principio enim pro-

pagatum est à perpaucis hominibus nullula philosophorum doctrina imbutis, nullo patrocinio terrenorum principum commendatis, non armis & eloquentia præditis, sed profectis in orbem binis ac binis, absque pera & calceamentis, omniq[ue] præsidio hominum destitutis. Atque hi induiti virtute ex alto, absque prævio studio omnium gentium lingua edocti, & absque naturali facultate vel arte omnium morborum curatione præclarati, fuerunt Christianæ Religionis columen ac fundamentum. Deinde non adjerunt tantummodo rudem ac sylvestrem multitudinem sed Christum annuntiarunt in ipsa celeberrima urbe Ierosolyma, in qua Magister ligno suspensus occubuit, posthac in Graecorum philosophorum congressibus, in ipsa Roma dedita tum maxime literarum cultui, ac superflitioni Deorum, atque in universo propemodum orbe, ac provinciis regnorum omnium amplissimis. Præterea non insciam tantum plebem ad se perduxerunt: sed Reges, Philosophos, Tyrannos, atque ipsos idolorum Sacerdotes, adversariosque præcipios. Tandem iis non obvia sensibus proposuerunt, præscriperuntque genio, libidini, vetusque moribus consentanea: sed prædicarunt sapientiam absconditam, Deum in Trinitate unum, Dei filium crucifixum ac mortuum, proposito creditibus præmio Gentibus inaudito, visione summi Dei & corporum resurrectione, latisque præceptionibus, ut frangerentur idola, abrenuntiaretur divitiae ac voluptatibus, supplicia æquo luctuque animo fernerentur, atque à virtus uxores, à parentibus filii, à fratribus, ubi causa adesset religionis, divellerentur & fratres. Atque hæc tam sublimia & cardua talium hominum prolata eloquio, quæ virtus suadere poterat humanæ scientiæ inflatis, & carnalibus, nisi Divina, & occulta vis Religionis?

^{6.} Probatur 5. quia nunquam portæ inferi prævalere posse.

V.

Affine est argumentum, quod nunquam adversus institutam à Christo Religionem potuerint portæ inferi prævalere. Præcursorum ipsius incestuosus

Rex capitis damnavit: ipsum Christum, omnibus adversus eum conspirantibus, cruci Pilatus appendit: Petrum Apostolorum Principem Herodes catenis vinxit, Claudius Nero in Cruce suspendit: alii omnes Apostoli exilio, ac morte mulctati. Neque in hos sævitum tantummodo Romanorum Imperatorum editis, & Proconsulium immanitate ab Ecclesiæ incunabulis fidèles disperfi sunt, proscriptis bonis, corporibusque omnium tormentorum genere dilaniatis. Exortæ fuerunt etiam ipso priori Ecclesiæ sæculo complures hæreses, quæ tamen veritatem Religionis nostræ non potuerunt labefactare. Norunt, qui veterum scripta legerunt, quanta molitus fuerint Simon, Cerinthus, Menander, Saturninus, Basiliades, Valentinus, alli que ministri Satanæ. Hæc autem Persecutorum, atque hæreticorum machinationa proximis sæculis, ut produnt historiæ, minime cessavere. Neque incorrupti fuerunt ab initio mores fidelium omnium, quamquam non adeo forte corrupti: dissensiones quippe, & fornicationes Corinthiorum redarguit Paulus, & vita in septem Ecclesiæ irrumptentia scriptor Apocalypsis Joannes. His autem minime obstantibus efficere non potuit aut furor persequentium, aut apparentia peregrinarum doctrinarum, aut dæmonis nequitia, ut navis tot, tantisque procellis jactata fluctibus mergeatur: quod profecto evenire debuisset, si non illam regeret virtus Altissimi, & spiritus veritatis. Huc spectant argumentationes, quibus demonstro libro xxv. cap. x. Christum esse verum Messiam, divinumque Legislatorem.

VI.

Argumentum sextum ac postremum ex eo deducitur, quod Christiana Religio ceteris omnibus præset. Primo id Christiana evincitur ex dignitate institutoris. Hunc Religio ex enim nemo dixerit elatum inani gloria, omnibus præstat, cum evangelizaverit pauperibus, & regni honore, hominumque plausus repulerit. Nemo dixerit hominum gratiam captasse, cum palam arguerit hypocrisis Pharisæorum, textisque flagellis è templo ejecerit profanatores. Nemo dixerit subdolum circumventorem, cum doctrinam suam annuntiaverit in Templo, & in Synagogis. Nemo denique inanum præceptorum promulgatorem; cum ipse omnium princeps eadem impleverit secundo vitam humilem, & subundo mortem turpissimam. Habes ergo in Religionis nostræ Institutore rectissimum intentionis finem,

finem, manifestam conscientiam veracitatis, & exempli operisque confirmationem. Et tamen ipsius dignitatem ac potentiam testimonia, ac prodigia innumeram comprobarunt. Compara huic legislatores ceteros, & longe præstantiorem invenies, non dicam Græcis sapientioribus vitiorum omnium fœditate inquinatis, aut Romanis cultu dæmonum, & fraterna cæde pollutis, sed ipso Moyse, cuius vita, licet probatissima, cum rebus à Christo gestis nullatenus est comparanda. Deinde liquet Christianæ fidei præstantia ex Evangelicis præceptis: in quibus nihil offendes, quod repugnet vel immutabili legi naturæ singulis inditæ, vel sanioribus Sapientum documentis, vel morum regulæ ac probitati. Jubemur enim Deum colere, Parentes diligere, turpia vitare, singulis benefacere. Hæc cum natura dictante complures servanda esse præceperint, conspurcarunt tamen institutis aliis juxta infeminatae, concupiscentiae, & pravæ indolis incitamenta. Nam Idololatria nihil non contaminatum: horrenda autem summopere consuetudo viæ humanas mactandi. Ex Philosophis Plato plurimum Deorum cultum invexit: Aristoteles lib. v. Politic. cap. 11. docet indecoras artes conservandæ Tyrannidis, etiam cum Religionis abusū. Stoici nullam aliam virtutem agnovere, quam bonorum operum ostentationem, ut omnibus essent admirationi, humanarum laudum captatores superbissimi. Epicurei spreta religione solam voluptatem sectarunt. Hebræorum autem præcepta aliqua institutis Christianorum conformia sunt, plura istorum promissiones ac signa, nonnulla œconomiae causa pronis ad idololatriam ad tempus præscripta. Religio ergo servans externis ritibus, animoque Dei cultum, proponens omnia erga proximum humanitatis officia, probans virtutes quotquot consensu hominum habent decorum honestatis, damnans flagitiosa quælibet, etiamsi solamente verentur; & nihil agens causa terrenæ voluptatis, aut philauciæ, ceteras omnes antecellat, necessum est. Denique felicitatem, qua immortalem animum explorare possit, hæc religio sola promittit; alia nec agnoverunt: nam de perenni vita animorum aliqui dubitarunt, quidam transitum hominum in bestias commenti sunt, nonnulli dixerunt solam virtutem, cuius vis in preferendis malis sita est, sibi præmium esse, alii epulas & concubitus expectant: quæ omnia vel sunt mortalis vita necessita-

tes, vel saltem habent pericula, anxieties, interitum. At spes firmissima Christianorum Divinis promissionibus, & resurrectione Redemptoris, corroborata, tendit in vitam sempiternam, in Deo absconditam, nulloque corporis animique incommodo affectam. Cum vero admittendam constet beatitudinem, quam omnes homines cupiunt, nec profecto expeterent, nisi assequi possent; ea tantum Religio vera existienda est, quæ veram beatitudinem pollicetur. Quamobrem spectata dignitate Institutoris, præceptorum æquitate, nec non excellentia mercedis, debet professio Christianorum cæteris omnibus anteferri.

CONTRARIA ARGUMENTA SOLVUNTUR.

Potest adversus dicta primum objetari. Quod ipsi Apostoli Evangelicam Historiam conscripserint, atque autographi sint libri, quibus narrantur Christi miracula, ac præcepta Religionis nostræ traduntur, incertum prorsus est, atque inexploratum: labascit ergo pri-

8.

mum, ac proximum argumentum. Prob. ant. I. Cum plura Evangelia ab

Objiciuntur.

ineunte Ecclesia fuerint sub nomine Apostolorum conficta, & evulgari libri complures apocryphi; possunt esse ejusdem generis scripta, quæ à credulis primi ævi Christianis fuerunt recepta.

II. Facile evenire potuit in Jerosolymorum excidio, ut dispersis illius Ecclesiæ monumentis falsa ac mendosa supponerentur.

III. Recipit Ecclesia inter Canonicas scripturas scripta quædam sub nomine Apostolorum, ut Epistolam Pauli ad Hebræos, secundam Petri, Catholicam Judæ, & Apocalypsim Joannis, nec tamen constat habere reapse illos, quorum nomen præferunt, auctores. Pariter ergo dubium est scripsisse Evangelia Matthæum, Lucam, Marcum, Joannem.

Resp. nego ant. Cum enim habemus constans seculorum omnium testimoniun, nefas est de auctoribus Evangeliorum dubitare, ac multo minus de rebus à Christo gestis, pro quarum confirmatione mentiri, nihil, ut vidimus, Apostolorum intererat. Ad probat. 1.

dico, ob eandem rationem, ob quam rejiciuntur Pseudo-Evangelia, aliique libri apocryphi, à nobis scripta retineri Apostolica; id est, quia illa nunquam universalis Ecclesia probavit, hæc autem unanimi ac perpetua traditione recepit. Enarrant præterea in Pseudo-Evangelis facta quædam Christi aut pugnantia, aut absque ullo teste patrata,

9.

Solutio.

iii

in Evangelii autem publica doctrina, & Christi opera facta coram multititudine populum, atque omni testimoniorum genere confirmata. Ad alteram probationem respondeo non à sola Jerosolymitana Ecclesia receptam Christi doctrinam ac religionem, sed præterea Antiochæ, Corinthi, Ephesi, Romæ, atque in universo propemodum orbe, in quo Evangeliorum Codices fuerunt ante Jerosolymitanum excidium dispersi. Ad tertiam hoc habeto responsum. Si incertus esset auctor scriptorum, quæ commemorata sunt, quia de ipso auctore nonnulli veterum dubitarunt; certissime tamen Evangelia conscripta fuisse ab Apostolis, quoniam in hoc veteres omnes consentiunt: sed nego etiam, non esse adscribenda ea scripta Auctori bus, quorum præferunt nomen, cum privato aliquorum iudicio præponi debat traditio Apostolicæ Ecclesiæ satis jam explorata, ac discussa.

^{10.}
Objicitur 2. Deinde opponi potest. Apostoli, cum ignari essent, ac simplices, facile decipi potuerunt. Primo ipse Christus potuit cum iis, qui infirmos se fingerent, convenire. Deinde fallere eos potuit rerum apparentia, & rumor vulgi. Insper fuerunt fortasse, quos Christus sanavit, infirmi non re ipsa, sed imaginatione duntaxat. Demum ipsi Apostoli cum impene Christum diligenter, potuerunt ob nimium amorem deludi præsertim in apparitionibus post ejus mortem ac sepulturam.

^{11.}
Solutio. Resp. evidentissimum esse quod Apostoli non fuerint circa facta à Christo prodigia decepti. Sane Christus non potuit cum suppositis infirmis fraudulenta conventione pacisci. Etenim aliqua ejus prodigia facta sunt in universa populi multitudine, ut multiplicatio quinque panum; & impossibile est in-

gentem turbam in simulationem consiprasse, & ex ea neminem fraudem postea patefecisse: aliqua patrata sunt ad processos exterorum, ut Centurionis, & mulieris Chananae, quibuscum convenisse Christum nequit orihi suspicio: aliqua evenerunt coram invidis Pharisæis, quorum studium præcipuum erat Christum deprimere, & gloriam ipsius obscurare, ut curatio paralyti, & dæmoniorum expulsio. Prima ergo conjectura evidenter exploditur. Sed nec simulasse infirmitatem quos Christus sanavit, liquet: quis enim à primo nativitatis die se cæcum fingeret, ut appareretur illuminaretur? quis tringita & octo annis simularet paralysin? quis cum Lazaro quatuor diebus jaceret in sepulchro? quis sineret se à dæmone vexari, & elidi? His non appareretur redditam à Christo fuisse lucem, vitam, ac sanitatem, tam certum est, quam interesse non potuit simulatio eorum, qui receperunt beneficia; nec falsus rumor, cum cæcum à nativitate receperisse lumen spectarent omnes, testarentur parentes, & perperam occultare tentarent invidia in Christum tabescentes Judæi. Paralyticum quoque ferentem grabatum suum, & Lazarum revocatum ad vitam singuli proprii oculis inspexerunt. Nulla ergo hic simulatio, aut falsus rumor occurrit. Cæcitatem ipsam, paralysim, mortem in sepulchro jacentis, quis, nisi insaniat omnino, dixerit imaginationis effecta? Denique non fecellit Apostolos existimatio Magistri; nam & diutius fuerunt increduli, & pluribus experimentis veritatem conrectaverunt, & accepta à se ipsis miraculorum virtute dubitare non poterant Magistrum, à quo acceperant, ea caruisse.

Cætera argumenta perquitas libro cap. vii. & lib. xxv. cap. xi.

C A P U T IV.

Non esse connumerandos inter Christi fideles, nec fructum Redemptionis illius percepturos, qui ejus Divinitatem atque Incarnationem non confitentur.

S U M M A R I U M.

1. An Christi fideles, qui non confitentur Divinitatem, & Incarnationem.

2. 3. 4. 5. & 6. Propositione Probatur.
7. 8. 9. 10. Usque 21. Soluntur Objectiones.

An Christi
fideles, qui
non con-
fidentur Di-
vinitatem, &
Incarnatio-
nem,

V E R A M Religionem, quam Christianam esse demonstravimus, se profiteri autem gregales omnes Socini contendentes non esse è fidelium numero expungendos, qui mysteria

quoque fidei nostræ præcipua, id est individuum Trinitatem, & Dominicæ Incarnationis Oeconomiam præfracte opugnant, aut negant. In eodem luto hæcisse Hugonem Grotium liquet ex his,

qua

quæ habet Tom. iv. Op. Theol. pag. 752. Sunt alia quæstiones intriciores de distinctione, unitate Patris, Verbi, & Spiritus sancti, de duabus in Christo naturis, earumque proprietatibus, sine quarum nimis exacta cognitione, nihil impedit quo minus aliquis sit Christianus. Exactam quippe cognitionem non appellat hoc loco Grotius sublimiorem Theologorum doctrinam, sed firmam fidem illorum mysteriorum, scribens hæc non computari inter dogmata, sine quibus in veteri Ecclesia nemo Christianus existimabatur, & super his conspici in antiquorum scriptis non tantum dissensiones locutiones, sed interdum libertatem quoque sententiarum. Ita pariter sentiunt omnes illi, qui putant homines singulos, dummodo pagani non sint, & Deum colant, ac servent legis præcepta, debere frui omnium Ecclesiarum commercio, confessare, & colere fraternitatem; ut in iv. Instit. libro sect. 2. cap. 33. nititur demonstrare Episcopius, necnon Auctor operis, cui titulus *Irenicum Irenici*, p. 73. Refellunt tam perniciosum errorem Scholastici omnes commonstrantes necessitatem Fidei explicitæ in Christum, & luculenter Placidus Troylus Abbas Cisterciensis de Fide, sive Tractatu IIII. articulo 3. aliique recentiores; nec non Antonius Arnauldus in opere de necessitate Fidei in Christum, & ex Protestantibus Georgius Bullus celebris, & eruditus Episcopii adversarius in dissertatione, quæ sequitur Definitionem Nicænae Fidei: eidemque Episcopio, ceterisque Remonstrantibus, ac novis Ebionæis opponimus proximam definitionem.

2. PROPOSITIO. Non sunt habendit tanquam Christi fideles, neque hereditatis ejus participes erunt, qui ad normam legis Evangelicæ mores componentes in capite de Divina Christi natura à nobis dissentient.

3. PROBATOR 1. ex Scriptura. Probatur primo ex scripturis. Marci ultimo 15. ita Christus Dominus Apostolos allocutus est: *Euntes in mundum universum prædicate Evangelium omnی creature. Qui crediderit, & baptizatus fuerit, salvus erit: qui vero non crediderit, condemnabitur.* In ea doctrina, ac ministracione baptismi comprehendi invocationem Trinitatis, constat ex cap. xxviii. Matth. 19. Igitur qui Trinitatis mysterium, & Domini nostri Jesu Christi divinitatem non proficitur, is neque Christianam fidem amplectitur, nec salvus erit. Deinde Johannes cap. 1. postquam nobis Christi divinitatem proposuit, verso 12. inquit:

Dedit eis potestatem filios Dei fieri, iis, qui credunt in nomine ejus. Ac III. cap. 18. Qui autem non credit, jam iudicatus est, quia non credit in nomine unigeniti Filii Dei. Qui ergo in Christum non credit, neque filius Dei est, neque hæres, sed extra Christi ovile expulsus, atque dejectus. Præterea in Apostolicis Actibus cap. IV. 12. ait Petrus: Nec enim aliud nomen est sub celo datum hominibus, in quo oporteat nos salvos fieri. In quo ergo nomine salutem consequentur, qui rectam Christi fidem abjiciunt? Hæc aliaque plura diluere nequeunt, aut Sociniani reponentes, quod sufficiat credere Jesum esse Messiam, præter naturæ ordinem de Spiritu sancto conceptum, novique fœderis auctorem; aut Remonstrantes ad hæc addentes fidem quoque præexistentiæ Christi ante Incarnationem: nam ut libro VII. demonstratum est, non hæc tantum dogmata, sed etiam Filii Dei consubstantialem Patri divinitatem nobis sacrosancta Evangelia proponunt.

Confirmatur Catholica veritas Patrum exploratissima Traditione. Enimvero S. Martyr Ignatius in Epistola ad Ephes. illos, qui Christi denegant divinitatem appellat *Domus corruptores, qui non hereditabunt regnum Dei.* Irenæus lib. III. cap. 21. *Qui nude (inquit) tantum hominem eum dicunt ex Josepho generatum, perseverantes in servitute pristinae irobedientia moriuntur, nondum communixti Verbo Dei Patris, neque per filium percipientes libertatem: paucisque interjectis: Ignorantes autem eum, qui ex Virgine est Emmanuel, privantur munere ejus, quod est vita æterna.* Tertullianus Libro de Anima, cap. 1. ait: *Cui veritas comperta sine Deo? cui Deus cognitus sine Christo? cui Christus exploratus sine Spiritu sancto?* Ac de præscript. cap. 13. & 36. fidem, qua credimus Christum Deum esse commendat, & necessariam deprædicat. S. Hieronymus ad cap. IIII. Epist. ad Ephesios: *Non possumus esse filii per adoptionem, nisi prius fidem Filii Dei, & intelligentiam recipiamus.* Idem luculentissime tradit S. P. Augustinus de Corrept. & gratia cap. VII. sed hæretici trium dant taxat priorum sæculorum nobis doctrinam, Fideique confessiones objectant.

Accedit momentum ex Ecclesiastica Historia. Nam statim ac exorta sunt hæreses adversus Salvatoris nostri divinitatem, ac salutiferam Incarnationem, non tantum illas Ecclesiæ Pastores refellere, ac eliminare studuerunt, verum & professores à fidelium corruuntur.

4. Probatur ex traditione Patrum.

5. Probatur ex Historia Ecclesiastica.

runt. Ebionæos ab incunabulis Ecclesiæ tale facinus ausos profigavit S. Johannes Evangelista, ut scribunt in Catalogo Hieronymus, & in 111. aduersus Hæres. cap. 11. Irenæus. Nec profigavit tantum; mendaces, Antichristos, seductores appellat cap. 2. prioris Epistole, eosque ab æterna vita arcti quinto ejusdem Epistole capite. Cum vero circa annum 195. Theodotus, dictus ab arte Coriarius, Deum esse Christum negaret à Victore ab Ecclesiæ communione ejus est, ac Byzantii primum, deinde Romæ in summum contemptum, ludibriumque venit, ut narrat Epiphanius Hærel. liv. Causa apud Eusebium lib. v. H. Eccl. cap. 28. & in postremo de Præscript. Tertullianus, sive Auctor illius Additamenti. Ejusdem rei causa proscriptus est, ac reprobatus ab omnibus initio tertii sæculi Artemon, paulo post Beryllus Bostrensis, ac deinceps Paulus Samosatenus, qui, auctore Athanasio in lib. de salutari Adventu, protulit hanc de Christo blasphemiam: *Prædestinatione quidem fuit ante sæcula, sed Nazareti primum extare capit.* Vigebat Pauliana hæresis, quam damnarunt Patres Antiocheni, interdicta impio hæresiarchæ Ecclesiastica communione, circa annum 260. Falsum ergo est, Christi fideles trium priorum sæculorum, cum iis, qui negabant divinitatem, & Incarnationem Christi coluisse fraternitatem.

6. Confirmatur. Præterea quis non videt quanta consequuntur absurdia, si tanquam Christi discipuli habendi sint, qui moralia præcepta tenentes sibi pro libidine dogmata fingunt? Principio non viri prudentes, sed stulti fuissent, qui ab Ariani martyrium perpepsi proprio sanguine Christi divinitatem comprobarunt: imo ab idololatriis ad necem quæsiti facile potuissent declinare tormenta affirmantes Christum à se non Deum, sed hominem tantum humilem, ac probum haberi: quod, ut opinior, non fuisset Judæis scandalum, Gentibusque stultitia. Patres vero cuinam bono hæreticos scriptis lacessire, ferire anathemate, & tam exosmos habere, si credidissent futuros in cœlesti Jerusalem concives suos, & in Ecclesia viatorum membra sibi corporis compagine coniunctos? Ipsi denique hæretici cur tanto molimine Romanam communionem evertere, & dogmata nobis adversa stabilire conantur, si omnes, dummodo peccata vitemus, in qualibet secta salutem, ac perpetuam felicitatem assequimur? Aut ergo una fides tenenda est, aut frustra Martyres

R. P. Berti Theol. Tom. IV.

occupuerunt, frustra Patres insectarunt Apostatas, frustra hæretici ipsi in nos tam audacter insiliunt.

DILUUNTUR OBJECTIONES.

Ex Episcopio possunt hæc opponi. 7.
Primum: In antiquis symbolis, quæ Ca- Objetio 7.
techumeni accedentes ad baptismum re-
citare tenebantur, exprimitur tantum
nomen Patris, filii, & Spiritus sancti,
ut liquet ex Irenæo lib. 1. cap. 2. &
Tertulliano libro de velandis Virginibus
cap. 1. & de Præscript. cap. 13. nulla
facta mentione de Verbi divinitate, aut
de Personarum distinctione; neque pos-
sunt hæc symbola dici mutila, aut im-
perfecta, cum Irenæus symbolum suum
tam absolutum appeleret, ut nihil ei pos-
sit addi, vel detrahi: quod & affirmat
ibidem Tertullianus.

8.
Solutio 8.
Resp. in eo symbolo mysterium Tri-
nitatis, & Incarnationis præcontineri:
Trinitatis quidem, nam tres personæ
singillatim enumerantur, & in earum
fidem, earumque nomine profitetur Ca-
techumenus se baptizari, & ad bapti-
smum accedit jam fide Christiana imbui-
tus, & Catholicum verborum illorum
sensum tenens: idoque symbolum Ca-
techumenorum absolutum, ac perfec-
tum est, quoniam illi nihil addi potest
contrarium, etiæ possint ipsa mysteria
enucleatius exponi. Hoc verissimum
esse constat, quod tam Irenæus, quam
Tertullianus scribant, perseverare in
servitute præstigiæ obedientiæ, qui Christum
putant nudum hominem. Acce-
dit quod Catechumenorum symbolum
in libro Const. Apostolicarum vii. cap.
41. ad hunc medium se habet: *Credo,*
& baptizor in unum ingenitum, solum,
verum Deum omnipotentem, Patrem
Christi, creatorem, atque opificem uni-
versorum, ex quo omnia: & in Domi-
num Jesum Christum unigenitum ejus
filium, primogenitum omnis creature,
qui ante sæcula genitus est, non crea-
tum, per quem omnia facta sunt, &c.
Arbitror hoc symbolum esse alterius bre-
vioris expositionem. Etsi enim de Au-
to de Constitutionum Apostolicarum in-
ter eruditos plane non convenit, con-
sentient omnes plura inde utilia hauriri
ad explorandam veterem disciplinam,
ut scribunt Joannes Bona de Rebus Li-
turgicis cap. 8. §. 4. Joannes Morinus
P. 2. de Sacramento Ordinis p. 20. &
Joannes Fronto in Prænotatis ad Kalen-
darium Romanum §. 5. Addo Catechu-
menorum symbola fuisse præsertim in-
stituta, ut ejurarent idololatriam, ac

Ff

Deo-

Deorum multitudinem, ut dixi libro VII.
cap. 4.

^{9.} Ob. 2. Justinus in Dialogo cum Tryphonie pag. 268. inquit: *Vérum enim vero non amittitur illud, hunc esse Christum Dei, si probare nequeam, & extitisse ipsum prius filium Conditoris hujus universitatis, & esse Deum, ac genitum ex Virgine, omnino interim demonstrato hunc esse Christum illum Dei, qualisunque denum is futurus sit.* Itaque connumerari possunt inter veros Christi fidèles, qui ipsum nec Dei filium, nec Conditorem universorum, imo nec filium Virginis, & Incarnationi p̄æxistentem fateri nolunt.

TO. Soluio. Resp. nego consequentiam. Justinus eo loci, ut dixi lib. VII. cap. 2. refellit Tryphonem argumento, quod appellant *ad hominem*. Dixerat paulo ante Trypho: *Omnes nos Christum hominem ex hominibus nasciturum praestolamur.* Itaque S. Justinus, Cur ergo, inquit, negas Iesum Nazarenum esse Messiam, quod percipere nequeas illum fuisse natum ex Virgine, & Divinam habere naturam? Si Judæi omnes praestolantur Christum purum putum hominem, ecur ajunt Iesum, in quo impleta vidimus vaticinia Prophetarum, non esse Messiam, quoniam huic competere nequeunt characteres divinitatis? Cæterum posthac Justinus Christum Deum esse luculenter demonstrat; & paulo supra pag. scilicet 264. de Christianorum genere scripsit: *Agnoscunt Christum Dei filium, qui ante luciferum, & lunam fuit, & ex Virgine generis Davidici caro factus nasci sustinuit.*

II. Insistit 1. eos, qui negant Christum prius extitisse, & Deum esse, ac natum ex Virgine, adhuc esse ex vero Christianorum genere, licet ipse neget se talibus assentiri: *Sunt enim (inquit) nonnulli, & amici ex genere nostro confitentes ipsum esse Christum, sed hominem ex hominibus genitum esse affirmant: quibus ego minime assentior.*

12. Soluio. Respondet Bullus legendum esse, *ex genere nostro*; quod videtur probari ex verbis p̄æcedentibus Tryphonis afferentis præstolari Judæos hominem ex hominibus nasciturum: ita enim tota ratiocinatio Justini cohæret. Ac ex alia parte facilis fuit mutatio ἀπὸ τοῦ ιησοῦ στρέψεως, in ἀπὸ τοῦ ὑμετέρου γένους, quemadmodum ibidem irrepit τούτοις pro τοῖς. Addit male convenire hoc nomen γένους Christianis, qui ex diversis nationibus collecti sunt, illo quippe vocabulo non

secunda, aut congregatio hominum idem institutum persequentium significatur, sed gens, sive populus eadem stirpe progenitus. At labascit hæc postrema ratio Georgii Bulli, quamquam responso sit ex priore capite valde probabilis. Etenim Plato, quem magni Justinus fecit, de philosophantium quadam secta ait in Ep. VII. φιλοσοφουσιν τὸ γένος, & apud Eusebium lib. IV. cap. 26. dicitur à Melitone Sardiano Christianorum congregatio θεοτελῶν γένους; in Actis quoque Ecclesiæ Smirnensis de Martirio Polycarpi legitur apud eundem Eusebium τὸ γένος Χειρισμῶν ἀρετῶν: ac demum latinissime non solum dicimus Genius Achillis, aut Herculis; sed etiam de aliqua hominum societate, quos natura, aut religio conciliat, Genus hominum, genus fidelium, &c. Potuit ergo Justinus idem vocabulum usurpare etiam de societate, ac multitudine Christianorum, quamvis hi ex diversis nationibus sint collecti. Magis itaque mihi placet altera, & communior responso S. Justinum per τὸ ex genere nostro designare Ebionæos, qui licet non essent in communione Ecclesiæ Catholicae, sibi tamen Christianum nomen arrogabant, & Christiani censebantur, in quantum secernebantur ab idolatria, & à Judæis, confitentes venisse Messiam. Et quidem Justinus in Apologia II. ad Antoninum Pium discipulos Simonis, Menandri, & Cerinthi appellat promiscue Christianos, non tamen pure alioquā piaque sententia, ut eodem Dialogo cum Tryphone dicit aliquos Chilastas; sed quemadmodum Philopibis, cum eis non sint communia dogmata, nomen tamen, quod à Philopibis dicitur, commune est.

Hanc responsonem alia via Remonstrantes, alia Sociniani nituntur vere. Instancia 2. Illi qui Christum Virgini p̄æxit, & de Spiritu sancto conceptum fatentur, inquit, Justinus non loquitur de Ebionitis, sed de iis tantum, qui Christi divinitatem oppugnabant, & tamen eos affimat esse ex genere nostro. Comprehenduntur itaque in Christiano genere, qui negant Christum esse Deum. Et quod Justinus de Ebionitis non loquatur probant, tum quia nimis frigide contra Ebionæos locutus esset, si dixisset tantum se iis non affentiri, cum in tot aliis gravissimis capitibus dissentiret: tum etiam quia hoc in loco quibusdam ē genere nostro, id est, Christiano opponuntur plerique, qui eadem sentiebant, ac Justinus; unde intelligere est agi de ejus.

ejusdem generis hominibus. Ita Joannes Clericus in Hist. Eccles. ad annum CXL. num. 10. At futilia, inepta, vanissimaque ista sunt. Nam quis nisi Ebionita, aut consimilis secta homo, putat Christum purum esse *bominem ex hominibus genitum?* aut quis id affirmans credit illum *præter natura ordinem* è Spiritu sancto conceptum, quod necessarium esse ad Christianorum fidem inquit paulo supra idem Clericus? Justinus ergo *quosdam ex genere nostro* affirmantes Christum esse tantum hominem, intelligit Ebioneos, & tamen eos non recipit in Ecclesiae communionem, quia non credunt, quod etiam Arminiani profitentur, è Spiritu sancto conceptum. Clericus ergo ex ipsa fide refellitur. Justinus autem illos hoc loco hæreticos non appellat, quoniam adversus Tryphonem, & Iudæos pernegantes venisse Messian, non adversus Ebionitas filium exercet: sed appellat ex genere nostro, quia licet non sint ex Ecclesia Catholica, sunt tamen ex genere illorum, qui annuunt venisse Christum.

14.
Instancia 3.
& Solutio.
Ex adverso Sociniani ajunt: Si Justinus non comprehendit in genere Christianorum Ebioneos negantes Christi præexistentiam atque divinitatem, cur nos eadem sentientes ab Ecclesia repellimur? At hi eadem responsione revincuntur; quippe Justinus connumerat Ebionitas in genere Christianorum profitentium adventum Christi, non in communione Christianorum credentium quæ docuit Christus: siquidem post ea verba, *qui bus ego minime assentior, addit, non enim boni tradicionibus ac doctriniis iusti sumus à Christo credere, sed eis quas beati Prophetae promulgarunt, & ipse Christus docuit:* & in eodem Dialogo pag. 252. variis hæreticorum sectis enumeratis, inquit, *cum quorum nullo communionem habemus.*

15.
Instancia 4.
& Solutio.
Si dixeris: Non potuit Justinus à Christianorum cœtu amovere aliquam hæreticorum sectam: cum in altera Apologia aperte inter Christianos enumeret etiam Socratem, & Heraclitum, qui spretis idolis unum Deum coluerunt; Respondeo philosophos istos dici à Justino Christianos quatenus unum Deum cum Christianis agnoverunt, & detestati sunt Ethnicorum superstitionem, quam ipse Justinus eo loci infectatur: non autem dici Christianos, quatenus pertineant ad Ecclesiam, & regnum Christi: eo nempe sensu, quo Tertullianus Animam unum Deum invocantem appellat naturaliter Christianam;

R. P. Berti Theol. Tom. IV.

& quemadmodum ait idem Justinus in prima Apologia pag. 46. *Juxta partem aliquam seminalis rationis.*

Opp. 3. Primo seculo Ecclesia Jerosolymitanæ habuit cum ceteris fidelibus **16.** Objec^{to} 2. communionem, & tamen constabat ex Nazaræis & Ebionitis, cum in ea aliquo tempore servata fuerint legalia.

Resp. fabulam esse putidissimam, quam studuit venditare Auctor Ironicorum p. 73. & recoxit Joannes Clericus in H. E. ad annum LXX. num. 1. Ecclesiam enim Jerosolymitanam usque ad Adriani

tempora cognitionem Christi genuine sciepsisse, testatur Eusebius lib. x. H. E. cap. 5. neque Remonstrantium commentatio nicitur aut Scripturis, aut veterum Scriptorum testimonio. Ait quidem Hieronymus in Epistola LXXIV. ad Augustinum, Cerinthum & Ebionem propter hoc à Patribus anathematizatos, *quod Legis ceremonias cum Evangelio miscuerunt;* sed quod hi necessarium putabant, Ecclesia Jerosolymitana aliquandiu servavit œconomia causâ, ut diximus libro xx. cap. 10. Quare si **17.** Solutio. ma irrogatur injuria priscis Jerosolymitanæ Ecclesiæ fidelibus, (qui in conventu habito anno Ae. Ch. 50. post Petri, & Jacobi suffragia communis decreto statuerunt Gentes conversas non ligari lege Moysi, ut habetur Act. xv.) dum appellantur Nazaræi, atque Ebionitæ. Falso etiam has duas sectas unam esse scribit ibidem Joannes Clericus; nam Hieronymus citata Epistola inter Augustinianas 89. aperte ab Ebionitis distinguit hæresim Mineorum, sive Nazaræorum; & ait istos credere in Christum filium Dei, natum de Virgine Maria: cum de Ebionitis aperte affimes de Script. Eccl. num. ix. assertere, Christum ante Mariam non fuisse. Ac Ebionitas putasse Christum esse nudum hominem, filium Davidis, non filium Dei, observarunt Tertullianus lib. 2. de carne Christi, Epiphanius H. 30. Eusebius lib. 111. H. E. cap. 27. aliquique veteres. Ideo autem Hieronymus in Epistola ad Augustinum post hæresim Ebionis commemorat etiam hæresim Nazaræorum, quoniam & hi cum Ebionitis ceremonias legis tanquam necessarias servabant; de quo argumento cum Augustino Hieronymus dilectebat, At licet in observantia legis Mosaicæ utriusque convenienter; Nazaræi tamen Christum Dei Filium, Ebionæ tantummodo hominem cum Cerinthianis prædicabant, ut liquet ex dictis; & accurate animadvertisit sanctissimus parens Augustinus in libro de Hæresibus num. ix.

Ff 2

88

& x. Errat ergo Jo. Clericus confundens ex Epistola Hieronymi Ebionitas cum Mineis, sive Nazareis; &, nifalor, etiam doctissimus Martianæus Tom. iv. Operum S. Hier. pag. 623. male apposuit notationem, Minei Ju-
dæi Ebionitæ. Verum quidquid sit de utriusque sectæ discrimine; nego fideles Jerosolymitanos, qui non cogebant gentes judaizare, fuisse Ebionitas, aut Nazaræos: nisi hoc postremum nomen pro Christianis universis accipiatur; quos novimus ex cap. xxiv. A&t. Apost. dictos à patria Salvatoris nostri Nazarenos.

18.
Objec̄tio 4. Oppones 4. Si Ebionæi, ac Paulini, sive Samosatenses, necnon Theodotus ac Beryllus ideo damnati fuerunt, quia putarunt Christum esse nudum hominem, ac Nazarethi primum cœpisse; sat erit hæc impia dogmata refutare, ut quis in fidelium communione censeatur, nec invidia facienda est iis, qui in ardua quæstione de Verbi divinitate ab aliis dissentient. Expellantur itaque ab Ecclesia, si libet, Sociniani, at non **Biani**, aliique hujus generis homines.

19.
Solutio. Resp. ejectos à communione fidelium hæreticos illos non solum quod præexistenter, sed etiam quod divinitatem Christi negarent. De Ebionæis nuper diximus. De Paulo Samosatensi scribunt in Ep. Synodica PP. Antiocheni, negasse Christum Dominum Deum suum, nec dissentit S. Pater de Hæresib⁹ num. XLIV. Idem legitur de Théodozo in Præscriptionibus Tertulliani cap. 53. & de Artemone apud Eusebium lib. v. H. Ecc. cap. ultimo: de Beryllo denique ibidem

lib. vi. cap. 3. Quare argumentum re-
torquetur.

Opp. ultimo Matth. xix. 17. cuidam Christum interroganti, *Quid boni fa-
ciam, ut habeam vitam æternam?* re-
spondit, *Si vis ad vitam ingredi serva
mandata.* Sufficit ergo servare præcep-
ta, quamvis non credantur mysteria, quæ superant humanum captum.

Repf. nego consequentiam: ad obser-
vantiam enim præceptorum fides in Solu-
to Christi divinitatem præsupponitur; *Non
enim per legem promissio, sed per justi-
tiam fideli*, inquit Apostolus ad Rom. IV.
13. & præced. cap. 22. *Justitia autem
Dei per fidem Iesu Christi in omnes, qui
credunt in eum.* Qui Christum inter-
rogavit, forte ejus fide jam erat imbui-
tus; nam apud Marcum x. 17. legitur
hæc interrogasse genuflexo ante eum:
aut Dominus fidem in divinitatem suam
commendavit præmittens ea verba,
*Quid me interrogas de bono? Unus eft
bonus Deus.* *Si autem vis ad vitam in-
gredi, &c.* Non sunt ergo inter Chri-
stianos revera connumerandi, qui de
Salvatore nostro humana tantummodo
sentient,

*Vipereo promunt semperque ex corde
venena,
Filius, ut dicant, est creatura Dei:
Quis magis auxilium præstat sapien-
tia mundi,
De ingeñito genitum que negat esse
Deum.*

Ita de Sectariis Venantius Fortunatus
lib. II. num. 6.

C A P U T V.

Detestandas esse tanquam Christianæ Religioni adversas
sectam Calvinistarum, Lutheranorum,
aliorumque Protestantium.

S U M M A R I U M.

1. Definitio Religionis; & ejus interni, ac exteri-
ni actus.
2. Veritates fundamentales veræ fidei non sunt
apud hæreticos.
3. Non inveniuntur apud hæreticos actus ex-
terni veræ Religionis.
4. usque 9; Hæreticorum Religio enervatur.

I.
**Definitio
Religionis,
& ejus inter-
ni ac exteri-
ni actus.**

APUD hæreticos non extare veram Ecclesiam, & fidelem Christianorum cœtum, liberiori stylo ali-
bi ex certis notis curabimus demonstrare. Nunc brevi quantum illi à Reli-
gione Christiana extorres censendi sint, ne eos de fide ac Religione differendo omnino prætermittamus, statuam ob
oculos. Est autem Religio, ut illam ex Cicerone definiunt S. P. Aug. q. 31. ex 83. & D. Thomas q. 80. *virtus, quæ*

*superioris cuiusdam naturæ, quam Di-
vinam vocant, curam, cæmoniamque
affert.* Illam definitionem his verbis
Theologi trahunt, *Religio est virtus,
quæ exhibet cultum Deo debitum.* Coli
Deum fide, spe, & charitate, ait S.
Pater cap. 3. Enchiridii. Hi sunt Reli-
gionis interni actus: exteriores vero,
sacrificium, oratio, &, quæ hoc spe-
stant, sacrorum mysteriorum, Sacer-
dotum, rituumque observatio.

Facit.

2.
Veritatis
fundamenta-
les verae fidei
non sunt
apud hæ-
reticos.

Facile hinc deprehenditur, quam hæ-
reticorum ſectæ ſint à vera Religione
alienæ. Nam ſi de fide iþorum inqui-
ratur; nec veritatis *fundamentales*, quas
ſaltim credendas & iþi poſt Jurium non
denegant, in Sectariorum libris incon-
taminatas invenies. Deum unum, quem
Apostolica fides, & ratio iþla ſingulis
indita ſatetur omnipotentem, & quali-
bet re excogitabili meliorem, qualem
nobis Heterodoxi pro libidine pingunt?
Absolutam ejus potentiam Joannes Cal-
vinus ad cap. 2. Jobi appellat rem de-
testabilem ac diabolicam, necnon Scho-
lasticorum commentum: ejusque diſci-
pulus Theodorus Beza lib. 1. adverſus
Heshusium arguit falſitatis illa verba
Gabrielis Archangeli, *Non erit impoſſi-
ble apud Deum omne verbum*. Quid
vero ſentiant de Dei bonitate? Deum
operari mala culpæ, & ad peccatum
impellere voluntate effectrice, ſcribunt
Calvinus lib. 1. Inſtit. cap. 18. & Beza
in Summa Christiana Aphorismo 2. Hinc
Deum Calvinistarum eſſe diabolum, cum
ſit auctor homicidi, ac mendacii & ſemi-
nator zizaniorum, probant ex Catholicis
Becanus Opus. 111. cap. 15. & ex Lu-
theranis Tilmannus Heshusius in libro
de Erroribus Calv. Et tamen de Deo
ſimilia ſentire Lutherum, ac Melanchonem
colligunt cum ex illius Aſſert. Vittembergensibus art. 36. tum ex hu-
juſ Annotationibus ad cap. viii. Epift.
ad Rom. Quam abſurda de Trinitate
effutiant, norunt omnes. *Trinitatis*
vocabulum penitus rejiciunt ſinguli cuim
Lamberto Daneo libro contra Gene-
brardum. Christo ignorantiam tribuunt
Lutherus in Cone. de Nat. Zwinglius
ad cap. 2. Lucæ, Calvinus ad 24. Mat-
thæi. Cruci ſuffixum desperaffe ſcribit
idem Hæriſarcha lib. 2. Inſtit. cap. 16.
& in Annot. ad Biblia vernacula lingua
edita anno 1562. Genevenses ministri,
in caput Mat. septimum ac viceſimum.
Christianam ſpem, ut alibi diximus, tol-
lunt, illam in superbam inflatamque
fiduciam commutantes, dum inquiunt
justificatum certo ſcire, ſe non poſſe
excludi à gloria, & excidere à gratia.
Nullum meherele habent vinculum cha-
ritatis ſe iþos mutuo amore prosequen-
tes. Albertus Molinæus, & Illyricus
appellant Calvinistas idololatras, cor-
ruptores Divini verbi, blasphemos, men-
daciōrum architectos, infernales molof-
fos, ac ministros miſſos à Satana: Cal-
vinus econtra Lutheranos in Admon. 3.
ad Joachimum Westphalum, vertiginosos,
phreneticos, bardos, fastuosos, im-
probos, calumniatores. Fruſtra nobis

pariter diſidia, & jurgia objectanti.
Hæc illi invicem ejaculant ob discrepan-
tiam dogmatis circa Cœnam Domini-
cam; at nullus Catholicorum ob hanc
cauſam proſcindit alterum; ideoque ſi
nos aliquando in charitate deficitus
ſervamus tamē unitatem religionis ac
fidei, que unitas ab iþis frangitur ac
diſcinditur.

Neque inter ſectarios Religionem in-
venies, ſi actus exteriōres infiſias. Non inve-
Orationem, niſi prafati mentiantur, nuntur apud
etiam dominicam illam, ac principem hereticos
exteriorum, debent reprobare. Ne
vera Reli-
queunt ſincere dicere: *Dimitte nobis glorias
debita noſtra*, cum impiis credant nun-
quam peccata remitti; justos vero nun-
quam ſanctitatem amittere. Revera
Puritani ea verba non proferunt. Quis
appellaret ſpiritum precum, & non po-
tius infaniā, Adamitarum, qui Deum
colunt & orant nudo corpore in horti-
bus ambulantes? Fanaticorum, qui tan-
quam dæmonē arrepti decadentes in ter-
ram gestus edunt oris deformitate,
membrorumque torturā horrendiſſimos?
Ejulantium, qui nil Deo gratum putant
præter lacrymas atque ſingultus? Sa-
crificia major hæreticorum pars abſicit,
Miſſam abrogat, ſacrosque ritus tan-
quam ſuperſtitiosos condennat. Tem-
pla diruit, ſacrificia Imagines incendiit, ip-
ſum Redemptionis ſignum, crucem ſci-
licet Domini fratrigit. Ergo Divos adeo
ſunt injuriati, ut nec probent ſolemnia
Martyrum antiquitus iſtituta, nec cul-
tum iþis impendant, nec illorum pa-
tricio ſe committant, nec interceſſio-
ne ſe communiant: quarum rerum aſſe-
runt quidem ineptas, futileſque cauſas,
ſed eas omnes, refellendas, ubi ſingilla-
tim dogmata vindicabimus Rōmana Ec-
clesiæ. Nunc enim ex his conclusionem
hanc apertissimam deducimus, carere
ſectas hæreticorum aetiis omnibus Re-
ligionis, tam internis, quam externis.

Atque ne tam jeſune pertractetur ar-
gumentum iſtud ampliſſimum; eadem Hære-
ticorum Religio-
momenta, quibus ſupra deiſontrata eſt
veritas Religionis Christianæ, evincunt
falſitatem doctrine ſectariorum. Nulla
Divina oracula horum adventum præ-
nuntiaverunt, niſi ea, que predixerunt
fore, ut adverſus Eccleſiam iuſtergent
Antichriſti, pfeudoprophetæ, ſeducto-
res. Calvinianam, ac Lutheranam hæ-
reticam aperte calamitatē clademque
Eccleſiae allaturas vaticinatus eſt in
Templo Burdigalenſi perhumilis Dei fa-
mulus F. Thomas Minorita, quem ſcur-
riliter excipit Bezae impudens ſtilus, ac
fatis tutatur eventus rerum. Quidquid
accid-

accidit Germaniæ, vaticinata fuerat celebris sanctimonialis Hildegardis. Quæ in Anglia evenerunt sub Henrico, & Elisabetha manifeste prænuntiavit virgo illa celebris Cantiana, quam Novatores, tanquam pythone agitatum capitum damnarunt. Inter prænuncios serpentium hæresum Florimundus lib. i. cap. 3. connumerat Hieronymum Savonarolam, de quo varia fuisse hominum iudicia, scribit in Historiarum suarum libro iv. Guicciardinus. At nil refert ad vaticinationum veritatem hominis aut probitas, aut audacia: nam Genesivum apostasiam etiam dæmon fertur prædictisse his versibus:

*Quæ tanto studio expetitur modo
grata Lemani
Unda lacus, pariet jam mox fasti-
dia summa.*

Ex vaticiniis itaque apparet, quam protestantium religio sit detestabilis.

5.
Confutatur
ex Historia
Evangelica.

Quemadmodum ex Evangelica historia habemus veritatis apertissima munimenta; ita ex libris sectariorum produnt se innumera falsitatis indicia. Credimus Evangelistis, viris humillimis, Divino nomine afflatis, narrantibus quæ audierunt, & optimorum Scriptorum prærogativa exornatis. Hoc idem in causa est, ne credamus Heterodoxis ambitione inflatis, fallariis, à dæmone edotis. Lutherum illorum antesignanum animum suum pascere conviciis, ac maledictis, scriperunt eo vivente Erasmus, & Bucerus; desiderari in ipso moderationem, ait non semel Melanchthon. Muncerus dux Anabaptistarum sibi Evangelistæ nomen attribuit, Mefsiæ David Georgius, Zwinglius se in somniis à phantasmate accepisse sensum verborum illorum, *Est enim Phasæ, id est, transitus Domini*, proprio ore affirmavit. Depravasse Evangelia ad infringendum Catholicum de Eucharistia dogma liquet ex editione Tigurina novi Testamenti anni 1525. ubi legitur: *Hoc enim significat corpus meum.* Quis ergo sanæ mentis poterit doctoribus istis præstare fidem?

6.
Infirmatur
ex gestis mi-
rabilibus &
portentosis.

Ut diximus præterea confirmari Christianam Religionem gestis mirabilibus, ac portentosis; ita detestamur sectas hereticorum plebem decipientium signis, & prodigiis mendacii. Celebriora Anabaptistarum miracula sunt è lacu extra here retibus copiam piscium, ignaros, & illiteratos expedite legere sacra biblia. At hæc duo, quæ tam magnifice prædiant, non excedunt dæmonis faculta-

tem. Voces Londini ex antro erumpentes, & Angelis attributæ, fuisse pueræ, cui nomen Elisabetha Crofta, à sectariis ad hanc nequitiam inductæ dirutus paries, & publicum judicium paterfecit. Fuerunt itaque Calvinianæ sectæ testimonia non ecclitus demissa, sed, ut contigit quoque Mahometis dolo, per summam fraudem conficta. Quid acciderit Lutherò dæmonem adjuranti, & Calvino fingenti resurrectionem Brulei, vide apud Bellarminum lib. iv. de notis Eccl. cap. 14. Melchiorem Hofmannum de suo reditu, ac triumpho divinitatis, ut jačtabat, admonitum, Argentorati squallidus carcer, & inedia confecit morte tristissima, ac tætrima. Interitum mundi, quem futurum die 3. Octobris anno 1533. tam asseveranter prophetavit Stiphelius, adhuc expectamus sæculis duobus exactis. Legite Historias Ræmundi, & Laingæ. Sat est, si cum Erasmo in Diatribe de lib. arbit. afferamus nullum, ut vocant, Reformatorum adhuc extitisse, qui vel equum claudum sanare potuerit.

Præterea ad confirmandam veritatem Religionis Christianæ produximus miram Evangelii propagationem. Longe diversa via processit hæresis. Hujus præcones non acceperunt doctrinam il lapu Spiritus sancti; sed excucullati illi, Lutherus, Petrus Martyr, Oecolampadius, Bucerus, Ochinus, sacris, quas magno studio didicerant, abusi sunt disciplinis. Ac facti Apostata nunquam inter se convenerunt; nec mirum si data sententiarum libertate plures lascivientis ingenii homines decepti sunt. Non leges sensibus repugnantes promulgarunt, sed libidini, ac noxiæ libertati percommodas. Permittunt Anabaptistæ uxorum promiscuum usum; Admitte prorsus nudi inverecunde conveniunt; Sacerdotes contrahunt matrimonia; Calviniani libertatem sibi audacter vendicant, & leges Magistratum contemnunt. Sectæ hac ratione institutæ haud mirum si impios alliant, sublatu maxime Ecclesiastici Judicij timore, rejecta Confessione Sacramentali, facta libertate frangendi jejunia, & absque ullo merito, aut opere sempiterna beatitudine re promissa. Vim etiam, ac tyrannidem adhibuerunt. Necati in Anglia, quod Henricum VIII. non agnoverint tanquam Ecclesiae caput, clarissimi viri, Joannes Fischerus Episcopus Roffensis, & Cardinalis amplissimus, Thomas Morus supremus regni Cancellarius, & præter ingentem Monachorum numerum, etiam probatissi-

ma

7.

Conseruit

ex mira

Evangelii

promulgatione.

ma mulier, ac mater Cardinalis Poli Margarita Comitissa Sarisburicensis. Regnante Elisabetha perforata presbyteris auriculæ candardi ferro, & insuti Catholici ursinis pellibus à molossis dilaniandi. Contra omnium principum jura.

*Post varias clades misericordum, &
cadas acervos
Insonsum, comes exoriat spectacula
Mater
Suppicio, Regum soror, & fidissi-
ma conjux,*

Scilicet Maria regina capite truncata anno 1587. duodecimo Kal. Martii. Geufii, id est, Calvinista Belgæ in sola urbe Brilæ 184. Martyres macerant. Quid in Galliis Huguenoti? Matronas intortis crinibus equorum caudæ alligare, vivos capite tenus defodere, evellere linguam, sacerdotes cruci affigere, ori ferve scens oleum infundere, extrahere intestina suis circumvoluta, ventrem stupratis viduis pulvere tormentario disrumpere, aliaque horribilia iconibus & Epigrammatibus expressa à Verstegano in Theatro crudelitatis hæreticorum. Hac ratione stetit aliquando, floruitque idolorum superstitio, Gothorumque sævum imperium; at nunquam Christiana fides, & Apostolica Ecclesia: quæ non vi armatur, sed Martyrum sanguine propagatur.

8.
Invalidatur Christianæ Religionis firmitatem, quod non potuerit adversus illam prævalere hæresis, ac malitia: nam si in Ecclesia hæretici deprehenduntur, exent excommunicatione percuti; si vivunt improbi, poenitentiis, & correctionibus subjiciuntur. At non ita se gerunt refractarii. Prævaluit adversus illorum hæresim hæresis; nam ex Lutherana factione prodiit Carolstadiana deflectens ad Berengarianam negantem in Cœna distribui Corpus & Sanguinem Christi: Carolstadiana peperit Zwinglianam, quæ quadragies circa Eucharistiam dicitur sententiam mutasse. Hinc Anabaptistæ, aliæque pestes. Lutheranorum alii rigide servant Confessionem Augustanam; emollunt alii, & Melanchthonem illius Confessionis Architectum accusant tanquam Lutheranæ doctrinæ depravatorem, ac idololatram. Inter Calvinistas ali Jacobini, alii Causarii, alii Liberi: & tamen sese invicem patiuntur, ac mordent tanquam angues invicem complicati. En quomodo prævalent in factis porta inferi, & spiritus mendaciorum. Turpitudines morum non solum ibidem reguant, quod humum est; sed etiam probantur, quod est

irreligiousum, atque sacrilegum. Commendatur Joannes Leidenfis, qui induxit polygamiam, habuitque simul ternas uxores: ac Theologi Wittembergenses insontem judicarunt mulierem matrimonio conjunctam patri, fratri, ac marito. Habetur inter religiosiores Petrus Martyr publice Argentorati cum famina Deo sacra scortatus. Andreæ autem Carolstadio, qui primus è sacerdotibus uxorem duxit, non tantum laudum præconia, sed & sacrilega Missa solemniter decantata, in qua prior Collecta: *Deus, qui post tam longam & impiam Sacerdotum tuorum exortatem, beatum Andream Carolstadium ea gratia donare dignatus es, ut primus nulla habita Papistici juris ratione uxorem ducere ausus fuerit, &c.* Reliqua me pudet referre. At sufficenter hinc demonstratur Sectariorum Ecclesias intellectis hæresibus, & scelerum approbatione labefactari.

Postrema ratio, quæ demonstrat Christianæ fidei præstantiam superiori capi. Enervatute III. petita est ex conditione Institutoris, & æquitate præceptorum. At ne instituto quinam fuerint Sectariorum signifera? Unus post solemnia vota sacrae Virginis constuprator; alter ob turpius crimén Novioduni stigmata in tergo notatus; neuter vero habens propriæ missionis auctoritatem. Quæ autem in hæreticorum libris moralium disciplinarum principia? Solum apostasia & incredulitatis flagitium animas perdere: homicidia, adulteria, & peccata quælibet horribilia nihil obesse creditibus: omnia bona opera esse fordes & iniquamenta: privatum cuiusque spiritum esse regulam fidei ac morum: justum nulla hominum lege teneri. Hæc tantum, ne commemorem reliqua, flagitiis omnibus viam sternunt, ablegant studium virtutis, dissidia fovent, & Republicæ tanquillitatem perturbant. Si aliquando inter nos scandala, & perverxi mores cernuntur, adversantur institutionibus nostris, atque malitiam nostram, non Ecclesiæ documentum, habent causam. Econtra in hæreticorum conventu ad scelerâ pertrahit ipsa doctrina conditio. *Mundus ex hac doctrina quotidie redditur deterior;* inquit Lutherus ipse in Postilla domestica impressa Jenæ Conc. 2. Dom. 1. Adventus. Confimilia Musculus in libro de Prophetia Christi, & Calvinus in Comment. 2. Petri 1. 2. Caret ergo Protestantium Ecclesia dignitate institutionis, & disciplinae æquitate, atque tot argumentationibus convellitur, quot Christianam religionem communiant, & reborant.

CA.

C A P U T VI.

Romanæ Ecclesiæ Symbolum tanquam Apostolicum esse
recipiendum.

S U M M A R I U M .

1. Quatuor fidei Symbola.

2. De Symboli nomine.

3. An Apostoli symbolum considerant, &
quo tempore, & modo.

4. De modo Symboli.

5. Propositio 1. Probatur.

6. 7. & 8. Propositio 2. Probatur.

9. Usque 16. Soluto Objectionum.

1. **Q**UATUOR Fidei Symbola sunt cæteris illustriora, Romanum, sive Apostolicum, Nicænum, Constantinopolitanum, & quod tribuitur Athanasio. Secundum ac tertium pro eodem habetur à pluribus, quod postremum sit alterius auctarium. De Nicæno constat editum in magno Concilio habito Nicæa in Bythinia anno Sylvestri Papæ XII. id est, Ae. v. 325. consensu Episcoporum CCCXVIII. ibique appositum vocabulum ὁμοστον aduersus hæresim Ariannam, ut diximus lib. VII. cap. 13. Constantinopolitani auctores esse Patres cl. qui ad Synodum convenere aduersus Macedonium, Aetium, & Eunomium, anno XV. Damasi, id est, Christianæ Ae. 381. consentiunt omnes. De Symbolo Athanasiano disputatum est lib. VIII. cap. 8. Inquirendum restat de Symbolo Apostolorum, quod ab Apostolis editum negant quamplurimi; inter quos Gerardus Vossius dissert. I. de tribus Symbolis, Dupinius in nova Bibliotheca Tom. I. pag. 14. Auctor Anglus Historiae Symboli Apostolici cap. I. num. 20. & 21. Apostolis tribuant Scriptores innumeri, ac omnes fere Catholici.

2. **D**e Symboli nomine. Disputationem quidam instituunt de Symboli nomine, quod Nostrates interpretantur *collationem*, negat autem, oppugnatque interpretationem istam Vossius num 17. & 18. Ait significacionem hanc depromptam ex antiquitatibus convivalibus male Symbolo aptari, cum veteres cœnam collatitiam, non symbolum dixerint, sed symbolam: quod probat ex Andria Terentii, ex Athenæo, aliis. Exscriptis omnia in Notis pag. 18. Dupinius. Addit interpretationem aliam ex Suida, & Turnebio comprobata testimoniis Græcorum, qui symbolum accipiunt pro *indicio*, ac *tessera*. Auctor Anonymus Historia symboli vocem derivat ex Gentiliū *sacris*, in quibus initiatis dabantur quædam superstitionis signa, puta lycnum, gladium, hederam, papaver. *Quod symbolum sit quasi tessera*, ac

signum Apostolicae fidei, non nego. Probant & hanc interpretationem Rufinus, Maximus, Isidorus. Videsis hujus lib. vi. Origin. cap. ult. Etiam fateor *symbolam* esse pecuniam collatam ab iis, qui coenaturi erant communis sumptu, annulum quoque, arrham, aut signum quocunque pactionis; nec repugno Henrico Stephano, Turnebio, Faerno, ac Fabricio castigantibus lectionem Terentianam, ubi peccato librariorum pro *symbola* scriptum est *symbolum*. At nego rejiciendam esse interpretationem priorem ob tam infirmas conjecturas, quas idem Vossius dicit Grammaticum pulverem. Συμβόλω idem est ac *conferre*, & *congregare*: hinc derivarunt tam *symbola*, qua cœnaturi convenient, quam *symbolum*, seu *tessera*, qua milites congregantur, & dignoscuntur ab hostibus. Aliæ ergo interpretationes corroborant primam, non evertunt. Pachymeres ad cap. III. Eccl. H. Dionysii *symbolum* interpretatur τὸν ἔπειρον, collectam, quod approbat in suo Thesauro Budæus. Rufinus in Exposit. Symboli inquit: *Symbolum enim Graece, indicium dici potest & collatio*. Auctor Commentariorum in Proverbia inter Opera Hier. cap. 23. *Symbolum græcum nomen est, & interpretatur collatio*. Cassianus lib. III. de Incarnat. cap. 3. *Quod enim Graece symbolum dicitur, Latine collatio nominatur*. Scriptor Epistole ad Jacobum Clementi supposita, *Symbolum latine collatio dicitur*. Eandem esse sententiam Isidori, Rabani Mauri, & Eucherii Lugdunensis nec Vossius denegat. Horum itaque auctoritate priorem interpretationem recipimus, alteras non refutamus.

Præterea disputatur, an Apostoli symbolum considerint, & quo tempore ac modo. Levioris momenti sunt duæ quæstiones postremæ. Baronius ad annum XLIV. editum putat anno secundo Claudi paulo post mortem Jacobi Majoris, quem Herodes capite truncavit. Rufinus in Expositione Symboli, & Isidorus Hispalensis conditum arbitrantur

An Apostoli
Symbolum
considerint,
& quo tem-
pore, & mo-
do.

Iba-

statim post adventum Spiritus sancti, cum Apostoli ab invicem discessuri constituerent normam futuræ prædicationis. Huic sententiæ facilius subscibo; quamquam enim nonnulli afferant alijs causas symbolum edendi, præsertim, ut in singulis Ecclesiis certa baptizandis formula exponeretur, id tamen non repugnat sententiæ Rufini, & Isidori, cum potius utraque causa, id est, norma prædicationis, & baptizandorum catechesis, atque Ecclesiarum institutio eundem scopum attingant. Quare non video cur Vossius num. vii. & etiam Juenin. Tom. vi. pag. 172. scribant Auctores dissentire circa finem, quo Apostoli symbolum condiderunt, quia unus afferit editum tanquam normam prædicationis, alter tanquam Catechumenorum formulam. Est ergo infirmum argumentum, quod hinc depromit Dupinius, præsertim cum temporis aut finis non tam explorata cognitio, si nullam repugnantiam involvat, minime elevet rerum narratarum substantiam.

Idem affirmandum est de modo, qui non unus à Scriptoribus assignatur. Sunt enim, qui affirmant cum Ratherto Paschasio Apostolos condidisse hoc symbolum in commune consilentes, ea ratione, qua eduntur Canones in Synodus Episcoporum. Ac placet nonnullis editum symbolum in eo cœtu cxx. virorum, de quo Actorum capite primo. Placet alii uniuersumque Apostolorum unum articulum condidisse: quod improbant juniores, ut Calmet in dictionario, & Troylus Tom. i. pag. 137. Non valde firmo fundamento nititur sententia prior, sed tamen verisimili. Nam præter sermonem cxv. de Tempore falso tributum Augustino, perantiquum tamen, nec oinno rejecendum, fulcitur prior illa opinio auctoritate Leonis Magni in Epistola 96. ad Pulcheriam Augustam, Innocentii III. lib. 2. Mysteriorum Missæ cap. 49. ut mittam Jacobum Vitriacum, & Albertum nostrum Patavinum etiam à Vossio laudatos. Posterioris autem sententia nulla ratio profertur, nisi quod ita videbatur agendum: & idcirco unam non rejicimus, de altera titubamus. His vero expeditis videndum, an symbolum revera condiderint Apostoli, quod diximus negari à permultis, cuiusmodi sunt Laurentius Valla, Erasmus, Brentius, Calvinus, & impugnari præsertim a tribus eruditis viris Vossio, Dupinio, & Auctore Anglo paulo supra commemo-ratis.

R. P. Berti Theol. Tom. IV.

PROPOSITIO I. Hoc symbolum re-
ste dicitur *Apostolicum*.

Non tantum hæc propositio fide Catholica tenenda est, ut inquit Caspar Juenin; sed etiam admittitur ab Adversariis. Neque enim dubium est, inquit Calvinus lib. ii. Inst. cap. 16. quin à prima statim Ecclesiæ origine, adeoque ab ipso Apostolorum sæculo instar publicæ, & omnium calculis receptæ Confessionis obtainuerit. Eadem Vossius num. 21. Probatur autem; quoniam Irenæus discipulus Polycarpi partem hujus symboli repetens lib. i. cap. 2. ait, *Ecclesiam per omnem terrarum orbem dispersam ab Apostolis eorumque discipulis illud accepisse*. Tertullianus adversus Præxean de symbolo scribit, *Hanc regulam ab initio Evangelii decuruisse*. Hieronymus Epist. 38. ad Pamachium, *Symbolum fidei, & spei nostræ ab Apostolis traditum, &c.* Plura collegit Natalis Alexander dissert. xi. i. sæculi i. quæ omnia sâltim usque ad num. 6. probant symbolum recte dici *Apostolicum*, & continere doctrinam ab Apostolis traditam, eti apertissime non evincerent, quod est controversæ capit præcipuum, ita esse ab Apostolis traditum, ut ab iis quoque sit conditum, atque digestum. De propositione itaque, quam nullus in dubium revocat, hæc per pauca.

PROPOSITIO II. Ipsi Apostoli idem Symbolum condiderunt.

Demonstratur: nam juxta regulam S. P. Augustini lib. iv. contra Donatistas, *Quod universa tenet Ecclesia, nec à Concilis institutum, sed semper retentum est, non novissi auctoritate Apostolica traditum certissime creditur*. Ubi notandum est non dici ab Augustino traditum *auctoritate Apostolica*, quod scripturis, & Apostolica doctrina non repugnat, quo sensu fatentur Vossius, Balshagius, aliique heretici, symbolum esse *Apostolicum*. Enimvero juxta hanc acceptiōē *Apostolici* appellantur etiam Canones sacrorum Conciliorum. *Auctoritatem* itaque *Apostolicam* hoc loco appellat S. P. ipsam Apostolorum institutionem. Atqui symbolum recipit universa Ecclesia, semper retinuit, neque editum est in Conciliis. Itaque editum est ab Apostolis. Recipi symbolum Apostolicum ab universa Ecclesia fatentur Heterodoxi. Forum quidam semper retentum negant; affirmantque secundo aut tertio sæculo fabricatum adversus erumpentes hæreses. At revincentur ex productis testimonii Irenæi, Tertulliani, & Hieronymi; atque ra-

Propositio I.
Probatur.

6.
Propositio 2.
Probatur.

tione ipsa, cum pernicioſiſſimæ hæreses eruperint ipsa Apoftolorum ætate. Symbolum autem iſtud non fuſſe confeſtum à Synodo aliqua Oecumenica patet, nam liquet in pretio habitum ante Synodum Nicænam, & constantinopolitanam; cum Rufinus, qui Româ cum Melania profectus est Alexandriam anno 372. ſymbolum Apoftolicum tanquam vetuſiſſimum laudet, quemadmodum & Hieronymus, & Auguſtinus, & alii, qui idem ſymbolum interpretantur. At foliæ Synodi Nicæna, & Constantinopolitanana fuerunt ante annum quadringentesimum. A nulla ergo Oecumenica Synodo ſymbolum Apoftolicum editum eſt. Consentientem habeo Voſſium num. xlvi.

7.
Probatur 2. Traditione. Rufinus nuper laudatus in Exposit. Symboli, ait conſtare Traditione majorum omnes Apoftolos in unum adūnatos, & Spiritu ſancto repleteſ hoc ſymbolum edidiſſe; narrationemque hiſ verbiſ ordiuit, *Tradunt Majores noſtri*. Samuel Baſnagiſ ad Annum 42. num. 18. ait, quod narrat Rufinus, editum hoc ſymbolum, ut eſſet futura predicationis inditium, videri Apoftolis injuriouſum, quaſi per obem diſpersi poſſent diuersa credentium animis iſtillare, aut Scriptura non omnia complecteretur quaſe ſunt in ſymbolo, vel Paulus antequam ſalutaret Apoftolos, diuersa in Arabia annuntiaverit. At inepta nimium cavillatio. Placuit Apoftolis normam fidei proponere per breuem, faciliſſam, non Scripturiſ oppoſitam, ſed illarum compendiarum doctrinam. Falsoſ eſt præterea, ſolam Scripturam ſingulis eſſe apertam, & omnia ad ſalutem neceſſaria comprehendere. Ad hæc per id temporis folium vetus teſtamentum extabat. Cui ergo bono additum novum? Num ſuperfluum eſt, vel oppoſirium? Ipſe Paulus cur Epiftolas conſcripſit? Quidquid reponet Baſnagiſ, id conſirmabit Apoftoliſ ſymboli auſtoritatē. Atque ut ad Veterum traditionem revertar; hujuſ locupletes teſtes habemus Leonem Magnum in Epiftola ad Pulcheriam Auguſtam, Innocentium lib. 11. Mysteriorum Miſſæ cap. 49. Iſidorum lib. 11. de Eccl. Offic. cap. 22. Venantium Fortunatum Praefat. in hujuſ Symboli exegiſ, alioſque etiam à Voſſio laudatoſ num. iv. & x. Communem hanc eſſe traditionem omnium PP. Orthodoxorum demonstrant Genebrardus in 111. de Trinit. Fevardentius in lib. priuim Irenei cap. 2. Boverius de Unitate Fidei,

Alexander Natalis ſup. cit. ac fere omnes Theologi. Neque dicas Patres, quos afferunt, non eſſe primi aut ſecundi ſacculi; nam, ne producam iterum Ireneum, Tertullianum, Pseudoſlementem, alioſque; Rufinus, Leo Magnus, & Iſidorus non tribuunt ſymbolum Apoftolis ex propria ſententia, ſed ex Traditione Majorum; ideoque hæc non eſt fabula ab ipiſ inventa, ſed narratio vera & antiquitus diuulgata; manetque inconcufſum iſtud ex Traditione argumentum.

Postremo validiſſima videtur ratio, 8. quod non ſolum Catholici omnes in Probaue 3. ſententiam noſtram conſpirant, verum ratione, etiam opinionem contrariam arguant magiſtra temeritatis. Theologi Parisienſes objecerunt Erasmo quod in Praefat. ad Paraphraſim in Matthæum ait de ſymbolo, quod an ab Apoftolis prodiuſ fit, neſcio. Eadem fuſt ſententia ſacrae Facultatis Coloniensis adverſus Monachium, anno 1560. Genebrardus cit. loco inquit, praefractam eſſe temeritatem vertere in quæſitionem, num Apoftoli vereſint auſtores Symboli, quod circumfertur iſpoforum nomine. Eadem eſt aſſer- tio Sixti Senenſis lib. 11. Bibliotheca Sanctæ, aliorumque. Addamus in gratiam Novatorum teſtimonium Lutheri in Colloquiis editis anno 1571. Symboli verba ab Apoftolis conſtituta eſſe credo, qui in congregatiōne ſua hoc ſymbolum verbiſ tam breviſiſmis, & conſolatoriis conſeruerunt. Eſt opus Spiritus ſancti rem tam brevitate, ac tam efficaciſſimis, & empaticis verbiſ deſcribere. Extra Spiritum ſanctum, & Apoftolos non potuifſet ita conponi, etiampi millia ſecula illud conponere conarentur. Colloquia Lu- theri non legi: prodiuſt hæc Fevarden- tius,

AD VOSSII, ALIORUMQUE OBJECTAMENTA.

Opponit Voſſius I. Nullum eſt argu- 9. mentum, quod petunt Catholici ex no- Objec- mine ſymboli, cum falſum ſit eo vocabulo lio 1. ſignificari collationem. II. Qui tribuunt ſymbolum Apoftolis, non conueniunt de fine, modo, ac tempore, quo conditum illud eſt. III. Ante Rufinum cccc. fere anni abierte, antequam de ſymbolo ab Apoftolis condito ab aliquo eſſet audi- tum. IV. Ipſe Rufinus in media narratio- ne non dicit Apoftoli, ſed, *Qui ſymbolum tradiderunt*, velut incertus quinam illius auſtores extiterint. V. Potest dici Apo- ſtolicum, quamvis ab Apoftolis non ſit editum, cum collectum fuerit ex doctrina per manus eorum tra- dita.

Reſp.

10. **Solutio.** Resp. ad 1. assertionem nostram non fulciri sola nominis etymologiâ quamvis facillimum sit hanc quoque nuper commemoratam propugnare auctoritatem Scriptorum, atque ratione. Ad alterum hæc sit responsio: Si incertum est tempus ac modus, quo Apostoli condidere Symbolum, quoniam in hoc non conveniunt Auctores; certissimum tamen erit editum ab Apostolis, quia hac in re habetur magnus Auctorum omnium consensus. Tertium sic diluitur: obtinuisse hoc Symbolum ab origine Ecclesia, adeoque ab ipso seculo Apostolorum, ut vidimus, non difficitur Calvinus: traditum ab Apostolis docent ante Rufinum Tertullianus, & Irenæus: Rufinus rem non enarrat ex propria sententia, sed ex traditione Majorum. Quod sequitur est inanis Erasmi conjectura; nam Rufinus inquit, *qui symbolum tradiderunt*, relate ad Apostolos, quorum antea mentionem fecerat, ut ad discipulos Apostolorum, per quos accepimus Apostolicas Traditiones. Ad postremum dicimus *Apostolicum esse*, quod proprie ad Apostolos spectat, ut Apostolica Ecclesia, Apostolica doctrina, Apostolica fides: ac Symbolum esse etiam Apostolicum editione, & origine, quia auctore Tertulliano ab initio Evangelii decucurrit, & fatente Vossio à nullo Concilio invenitur institutum.

11. **Objectio 2.** Opponit idem Vossius: si hoc Symbolum fuisset ab Apostolis concinnatum, non prætermisisset Beatus Lucas in Actibus Apostolicis, nec sisisset Ecclesiam Catholicam rem tanti momenti ignorare. Traditum quoque esset omnibus orbis Ecclesiis, nec singulæ proprium cūdissent symbolum, cum tamen diversa sint, quæ leguntur apud Irenæum, lib. 1. cap. 2. Tertullianum de velandis Virg. Optatum, Origenem, & alios. Denique circa annum quadragesimum non fuissent diversa symbola in Ecclesia Romana, Aquilejensi, & apud Orientales, quæ tamen diversitas patet conferenti eadem symbola, ut fecit Dupin. pag. 19. explicata in Tabulis hac varietate, ex differentiatione Vossiana num. xxxi. & seqq.

12. **Solutio.** Resp. Lucam hujus symboli non minisse, quoniam non scripto traditum erat, sed memoriae commendatum, adeo etiam divulgatum ac notum, ut necesse non fuerit illud literis consignare, præfertim eo fine editum, ut non atramento aut charta scriberetur, sed in ta-

R.P. Berti Theol. Tom. IV.

bulis cordis, sicut affirmant Hieronymus ad Pammachium, & S. P. Augustinus serm. 222. alias 75. de Diversis. Ita non poterat Ecclesia ignorare rem omnium fideliuum ore prolatam, & cordi singulorum inscriptam. Traditum Symbolum omnibus Ecclesiis non denegamus. Irenæus, Tertullianus, & alii, non symboli verba exscribunt, sed quid contineat exponunt. Diversas Ecclesiæ symbolo Apostolico quædam verba addidisse vel explicacionis causa, vel ob exortas hæreses, haud diffitemur. Eadem fidei substantiam non immutant: & in Ecclesia Romana symbolum semper servatum est intemeratum, ut scribit in Expositione Rufinus, & ad Sircium Ambrosius.

13. **Objectio 3.** Opponit Dupinius: Patres primorum saeculorum nunquam contra hæreticos usi sunt auctoritate Apostolici symboli, sed tantum conati sunt demonstrare doctrinæ in symbolo contentæ auctores esse Apostolos: cum tamen validius argumentum esset istud, Contra symboli doctrinam pugnat: illius constat Apostolos auctores esse: igitur pugnat contra Apostolorum doctrinam. At hac ratione usi non sunt; ideoque persuasum ipsis erat, symbolum non esse editum ab Apostolis.

14. **Solutio.** Resp. falsum esse, quod Patres usi non fuerint hac ratione. Cur enim S. Irenæus tanquam certum premitit cap. 2. lib. 1. fidem, quæ traditur in Symbolo derivata ab Apostolis, nisi ut hæreses, in quas postea stylum acuit, demonstret symbolo Apostolico adversas? Cur Tertullianus assert symboli Apostolici definitiones cap. 13. de Præscript. nisi ad refellendas quæstiones, *quas hæreses inferunt, & que hæreticos faciunt?* Præterea antiquiores hæretici, eodem, ac recentiores, prædicti erant ingenio; nimis rejiciebant Apostolicas traditiones, ac Verbum Dei depravabant. Symbolum esse Apostolicum constat ex traditione. Ad refellendos hæreticos noluerunt tanquam medium assumere quod ipsi hæretici pervicaciter oppugnabant, cum possent aliunde revinci. Nihil ergo probat argumentum Dupinii, nisi quod hæretici negaverint symbolum editum esse ab Apostolis.

15. **Objectio 4.** Opponit Basnagius. Si symboli auctores essent Apostoli, receptum esset in canone divinarum Scripturarum. Divina quippe esset in eo materia, Divina verba, Divinus ordo: quid est Canonum

Gg 2

nicum

nicum esse, si hoc non est? Frustra respondetur non esse scriptum manu Apostolorum, nam Epistola Pauli ad Ephesios est scripta per Tychicum, Epistola ad Romanos per Phœben, ad Philipenses per Epaphroditum; & nihilominus sunt in Canone. Præterea si institutum est symbolum, ut fideles ab infidelibus secernantur, erit perfecta fidei tessera; & frustra nova symbola prodiuerunt. Deinde si Apostolicum est, cur in Missa non istud, sed Constantiopolitanum canitur? At assumptis non est opus argumentis, cum insita sufficiant. In nono articulo habetur, *sanctam Ecclesiam Catholicam*. Catholicum à Vincentio Lirinensi definitur, quod semper, quod ubique, quod ab omnibus creditum. Si conditum est symbolum ante mortem Jacobi, aut paulo post, quomodo Ecclesia poterat dici Catholica?

16.
Solutio

Resp. Symbolum non esse in canone, quia non est traditum, ut scribatur, sed ut audiendo perdisceatur, inquit S. P. Augustinus citato serm. num. 2. ubi de hoc symbolo interpretatur verba Jerem. xxxi. 33. *Dabo legem meam in visceribus eorum, & in corde eorum scribam eam.* Quod addit Basnagius Canonicum esse, quod est Divinum, laborat æquivocatione. Si *Canonicum* dicas quod est in *Canone* scripturarum, symbolum non est *Canonicum*: si dicas *Canonicum* quod est *canon*, sive regula fidei, symbolum *Canonicum* est. Hoc sensu *Canonica* sunt plura ὄψεως, id est, Traditiones non scriptæ: priori sensu *Canonica* Epistolæ Pauli eo fine editæ, ut literis mandarentur. Num illas scripserit, aut dictaverit Paulus, nil refert, dummodo scriptæ sint auctoritate

Divina. In hoc tamen Basnagius labitur, quod facit Tychicum scribam Pauli, cum Epistolam ipse non scripserit, sed detulerit Ephesum. Vide hujus Epistolæ cap. ultimum, vers. 21. Ita Epistola ad Romanos missa Corintho per Phœben Diaconissam, cap. xvi. 1. Epaphroditum quoque missum ad Philipenses liquet ex cap. 11. 25. Hunc, & Tychicum fuisse Evangelii cooperatores, sacrosque ministros affirmat Paulus, scripsisse illos Epistolas divinat Basnagius. Perfectum quidem est symbolum Apostolicum adeo, *ut omnes hæreticorum opiniones solo possint hoc gladio detruncari*, inquit in Epistola ad Pulcheriam Magnus Leo. Neque est oratio, ut ait Basnagius, exaggerata; quia etiæ additæ fuerunt postea voces aliquæ; factum id non ob fidei defectum, sed ob hæreticorum audaciam, & quæ addita sunt explicitant vetera, non redargunt. Vide dissertationem nostram de symbolo non corrupto lib. viii. cap. 19. Inde colliges Constantinopolitanum non esse aliud symbolum ab Apostolico, sed hujus explicationem adversus posteriores hæreses; ideoque merito canitur in Missa: quamquam Romana Ecclesia frequentius recitat Apostolicum, ter saltem quotidie in Divinis Officiis, & in privatis precibus quam sapientissime. Neque Athanasianum præterit diebus Dominicis, atque in festo SS. Trinitatis. Ita vero tria symbola usu suo reveretur ac probat; nec Apostolicum omittit in collatione Baptismi, ad quam rem dicitur institutum. Si velis vocem *Catholicam* fuisse adjectam contra hæreticos, & schismatics, parum interest: nec plura affundam ad minimam atque invalidam objectionem.

CA-

C A P U T VII.

Apostolici Symboli Exegetis.

S U M M A R I U M .

1. Symbolum Apostolicum duodecim habet Articulos.
2. Quid significet *Credo*.
3. Cur dicitur *in unum Deum*.
4. Omnipotens verbum explicatur.
5. Creator Cœli & terræ quid dicat.
6. Articulus 2.
7. Filius unicus explanatur.
8. Quare dicitur Jesus Christus.
9. Cui dicitur Dominus.
10. Articulus 3.
11. Conceptio Christi divinitus fuit peracta.
12. Articulus 4.
13. Pausus quid dicat.
14. Crucifixus.
15. Descendit ad inferos.
16. Usque 20. Solutio Objectionum Hæretorum.
17. Articulus 5.
18. At surrexerit Christus tertia die, & non post tertiam diem.
19. Resurrexio Christi propria virtute peracta.
20. Articulus 6.
21. Cui dicitur ad Cœlos.
22. Quid innuat sedere.
23. Articulus 7.
24. Probatur futurum Judicium.
25. Judicabuntur vivi & mortui.
26. Articulus 8.
27. Articulus 9.
28. Articulus 10.
29. Articulus 11.
30. Articulus 12.
31. Nomen Spiritus quid dicat.
32. Articulus 13.
33. Unde vocabulum Ecclesia.
34. De unitate & Sanctitate Ecclesie.
35. Unde Ecclesia Catholica.
36. De Sanctorum communione.
37. Articulus 14.
38. Quid per hunc articulum credatur.
39. Articulus 15.
40. Cur dicitur carnis.
41. Error negantium resurrectionem.
42. Probatur futuram primum esse resurrectionem.
43. 44. & 45. Objectiones solvuntur.
44. Cur Saducei non fuerint confutati.
45. 46. & 47. Probatur resurrectione fore incorruptionibilia, & immortalia.
48. 49. Refutantur adversarii.
50. 51. & 52. Probatur resurrectione ratione.
53. Probatur resurrectione ratione.
54. Probatur futuram resurrectionem in eodem corpore.
55. Usque 59. Solutio Objectionem.
56. Probatur corpora in resurrectione fore incorruptionibilia, & immortalia.
57. Quomodo Beatorum corpora incorruptionibilia.
58. Obiectio & Solutio.
59. Quomodo corpora damnatorum incorruptionibilia.
60. Articulus 16.

I.
Symbolum
Apostoli-
cum duode-
cim habet
Articulos.

IN duodecim articulos sive capita sententiasque præcipas dividitur symbolum Apostolorum. Primus Articulus est: *Credo in Deum Patrem omnipotentem, Creatorem cœli, & terræ*. Symbolum Orientale addit *unum*; &, *invisibilem & impassibilem*. Desunt ali cubi ea verba, *creatorem cœli & terræ*. At nulla est in substantia mutatio; nam si Deus est, hunc & unum, & incorporeum, & passionum expertem esse liquet. Postrema verba Rufinus ait addita *bæresos causa Sabellii*, quæ Patripassiana appellatur. Erasmus in Responsione ad Censuram Parisiensium ait Orientales legere in *Deo*: ita habetur in Aquilejensi ex editione Morelli, & Cauchii, quod Dupinius tribuit errori bibliopolæ aut librarii.

2. Principio dicitur *Credo*, quoniam fides initium salutis est, ex Apostolo ad Hebreos xi. 6. Hæc vox profertur ore; quoniam quod credimus corde, debemus ore profiteri, ut in Ecclesia nos contineri testemur, dicente eodem Apostolo ad Rom. x. *Corde enim creditur ad iustitiam, ore autem confessio fit ad salutem*. Vide Augustinum initio serm. sive libri 1. de symb. ad Catech. Profertur ea vox *Credo* singulare numero,

quoniam actus fidei singillatim est eliciendus, & singuli accidentes ad Baptismum debent præstare assensum, & edere fidei professionem. Legatur Virgilius Tapensis inter Opera Athanasii Tom. 11. Discrimen aliquod innuunt hæ locutiones, *credere Deo, credere Deum, credere in Deum*: prima significat assensum Deo revelanti; altera exprimit supremi Numinis existentiam; tertia designat etiam fidei directionem in ipsum Deum tanquam in finem rationalium creaturarum. Hæc directio fieri nequit, nisi credamus Deum esse, ejusque promissis fidamus: ideoque si credis in *Deum*, credis *Deum*, credis *Deo*; & hæc duo in illo verbo præconitantur.

Recte dicitur Deus *unus*, quod nullus Iudeorum negat, auctore Maimoni. ^{3.} Cur dicitur de in articulis num. 2. & annuerunt in unum quoque Philosophorum præstantissimi apud Lactantium cap. 11. de Ira Dei. Dicentes ergo *in unum Deum*, execratur polytheismus: item hæresim Gnosticorum, qui duo coeva principia statuerunt, *Deum, & materiam*; quod & asseruit Hermogenes, & Marcion, *dous Deos afferens*, ut inquit lib. 1. Tertullianus. Deinde hæresim Simonis Magi,

atque Manichæisnum, & Dei boni, ac mali coexistentiam. Fatemur propterea unum esse novi, ac veteris Testamenti auctorem, ut animadvertis Epiph. lib. 111. adv. hæreses. Additur nomen *Patris*, primum, quia id est rerum omnium causa & origo: deinde ait Rufinus, ut intelligatur patrem esse Filii: *sicut enim nemo dicitur Dominus, nisi habeat vel possessionem, vel servum cui dominetur, & sicut nemo magister dicitur, nisi qui discipulum habeat: ita & Pater nullo patre quis dici potest, nisi filium habens.* Hæc ergo est fides in primam Trinitatis Personam: in qua *Dei Patris* nomen conjungitur, quia non ante Deus esse caput, & postea Pater, sed sine ullo initio & Deus semper, & Pater est. Ait auctor sermonis 181. de Tempore, inter Opera Augustini.

4.
Omnipotentiis vocabulum expli-
catur.
Omnipotens vocabulum destruit hæresim Valentinianorum non credentium Deum condidisse quæ facta sunt ex his quæ non erant, ut ait Irenæus lib. 11. cap. 10. Enimvero Omnipotens dicitur, *cui nihil impossibile est, & qui omnia solo Verbi creavit imperio*, inquit cit. Sermonis auctor. Eliminantur quoque eo vocabulo errores eorum, qui Deo tribuerunt sive mendacium, sive potentiam peccandi, cum Deus si mentiri, si fallere, si inique agere posset, non esset Omnipotens; ait Augustinus de Symbolo ad Catechumenos, cap. 1. Significat etiam vox *Omnipotentiis* juxta Salvianum lib. 1. de Gubern. Dei, *quod omnia regit*: atque ita potentatum quoque, regimen ac providentiam Dei confirmatur adversus Marcionitas, qui apud Irenæum lib. 1. cap. 29. ajebant mundum esse sub tyrannide Diaboli, & hunc appellabant *Cosmocratorem*. Refelluntur propterea hoc articulo etiam Genethliaci, Priscillianisti, aliquie fatalis necessitatis assertores; de quibus dixi lib. v. cap. 2. Est etiam vocis *Omnipotens* significatio apud D. Cyrillum Catech. iv. ejus, qui nullo loco circumscriptur, nec minor est cælo: ideoque credimus etiam Divinam immensitatem, rejecta plenitudine Aeonum per Horon circumscripta, & quam refutavit lib. 11. cap. 4. necnon hæresi Sociniana Divinam substantiam intercludente in summitate cælorum: quam hæresim oppugnavi cap. 4. ejusdem libri.

5.
Creator cœli
& terræ
quid dicat.
Creatorem dicimus cœli ac terræ, repellentes Epicureos, & Atheos autem Universum conditum fortuito athorum concursu. Ostendimus eadem voce, rerum omnium Opificem nulla indiguisse materia in tam mirabili

moltione; omniaque perfecisse *solo verbi potestate*. *Cœli & terra nomine universa creatura significata est*, ait idem Augustinus lib. 1. de Gen. contra Manichæos. Excluduntur & hac voce duo principia Marcionis: & rejicitur hæresis Simonis, Menandri, & Carpocratis, qui affirmarunt mundum productum ab Angelis, ut inquit Epiphanius H. Carpoer. Irenæus lib. 1. cap. 21. & S. Pater ad Quodvultd. hæres. 2. & 3. Repelluntur & Origenistæ, de quibus vide cap. 6. libri x. prop. 2.

ARTICULUS II.

Proximus articulus ad hunc modum 6. se habet: *Et in JESUM Christum filium Articulus 2. ejus unicum Dominum nostrum.* In Aquileiensi unicum præmittitur ad filium. Venantius Fortunatus omittit *et Domum nostrum*; similiter Symbolum Orientale in schemate Dupinii. Prior discrepantia minima est; altera componitur ex Act. 11. 36. ex 1. ad Corinth. viii. 6. & ad Ephes. iv. 6. unde liquet deberi Redemptori nostro *Domini* characterem: cumque hoc titulo præsertim in libris Canonici designetur, inverisimile omnio est defuisse in Symbolo ab origine Ecclesiæ. At veniamus ad Exgesin.

Explicatur hoc articulo Catholica 7. fides in secundam SS. Trinitatis personam: quam à temporali Nativitate appellamus Christum JESUM. Hunc dicimus Filium unicum, ideoque Patri consubstantiale, quia filium natura: *Ceteri quippe licet dicantur filii, adoptionis tantum gratia dicuntur*, inquit Rufinus. Hinc apparent omnia supremæ Divinitatis argumenta, eadem cum Patre natura, eadem omnipotencia, eadem æternitas. *Si filium unicum, ait Sanctus Pater serm. 214. in Trad. Symb. ergo ejusdem substantiae cuius est pater.* *Si filium unicum, ergo ejus omnipotentia cuius est Pater.* *Si filium unicum, ergo Patri coæternum.* Réfutantur itaque hoc articulo 1. Valentini distinguentes Monogenè Logo, & Christum à JESU. 2. Cerinthiani afferentes, Christum descendisse in baptismate super JESUM, & unum ab altero dispefecentes. 3. Ebionitæ negantes Christum esse filium Dei. 4. Ariani oppugnantes Verbi Divinitatem, ac Sabelliani negantes Divinarum personarum pluralitatem. 5. Nestoriani non agnoscentes unum filium, & unum Dominum, nisi unione morali. 6. Sociniani Ebionis, Arii, & Sabellii erroribus inquinati.

Fi-

8.
Quare dica-
tur Iesus
Christus.

Filius Dei dicitur *Iesus Christus*: de-
utoque nomine lib. 11. cap. 1. Cum
Iesus sit proprium vocabulum Salvato-
ris, profitemur adversus Judaeos venisse
Redemptorem in lege promissum, &
hunc esse Christum Domini. Hac de-
re utrumque nomen apponitur conjun-
ctum. *Iesus* hebraice dicitur, latine
Salvator: Christus græce, *Unctus* lati-
ne. Unctionis usus olim fuit in conse-
crandis, inaugurandisque Prophetis, Sa-
cerdotibus, ac Regibus: ac propterea
unctus dicitur Elias, Sadoc, David.
Uncio Salvatoris nostri fuit amplissima
Spiritus sancti virtute, juxta illud
Esaiae LXI. 1. *Spiritus Domini super me,*
eo quod unxerit Dominus me, ad annun-
tandum mansuetis misit me. Est itaque
Christus Dominus *Propheta*, *Lucæ VI. 1.*
17. Sacerdos, *Psal. 109. 4.* & ad *He-*
bræos VII. 21. Rex, *Lucæ 1. 32. Joan.*
xvii. 36. Apocalypsis xix. 16. Habet
ergo omnes veri Messie Charæteres.

9.
Cur dicatur
Dominus.

Appellatur *Dominus* Matth. xxviii. 1.
6. *Lucæ XXIV. 34. Joan. XX. 2.* & alibi
frequentissime; & quidem proprie, cum
sit *Dominus ingenita potestate*, non *con-*
cessa, inquit Rufinus. Etenim *non ra-*
pinam arbitratus est esse se æqualem Deo,
ut legimus ad *Philipp. II. 6.* quia esse
Dominum, esse Deum, esse Conditorem
universorum, esse æqualem Patri natu-
ra illi est, non rapina; ait Augustinus
serm. cxxiv. num. 5. Ac ideo neque à
consortio dominii, quod tribuitur Filio,
excludendus est Pater, neque à commu-
nione Divinitatis, quæ enuntiatur de
Patre, disjungendus est Filius. Domini-
num Christi esse plenissimum, atque
universale, liquet ex *Mat. XI. 27.* &
Joan. III. 35. Singulariter *Iesus Christus*
appellatur *Dominus*, quia princi-
pem hujus mundi, id est, diabolum
ejecit, & spolia ejus diripuit, redimen-
do humanum Genus, expellendo cul-
tum idolorum, & Ecclesiam instituendo.
Primam dominii hujus rationem assert
Paulus ad *Coloss. I. 12.* alteram *Joan.*
xvi. 11. tertiam Petrus Act. II. 36. Id-
circo in baptifinate abrenunciante dia-
bolo, Christo tanquam Domino subdi-
mum, ut regenerati, ut veræ Religioni
addicti, ut in unum corpus cooptati.

III. ARTICULUS.

10.
Articulus 3.

Tertius est: *Qui conceptus est de Spi-*
ritu sancto, natus ex Maria Virgine.
Aquilejense, & Orientale non habent
Conceptus, quod nec legitur apud Alcu-
num in *III. de Trinit. cap. 1.* At ipsa
conceptio nativitatis nomine exprimi-
tur etiam *Matth. I. 20. S. P. Augustinus*

in sermonibus ad Competentes, & in
Traditione symboli utrumque ponit,
Conceptus, & natus, antiqua est igitur vul-
garis formula, licet nec à Petro Chryso-
logo, nec à Maximo Taurinensi usurpata.

II.
Conceptio
Christi divi-
nitus fuit pe-
racta.

In hoc articulo primum fatetur Chri-
sti conceptionem divinitus esse pera-
ctam, & ejus corpus à Spiritu sancto
fabricatum inter secreta uteri virginalis.
In qua, ait de Virgine S. P. Augustinus
serm. 213. *operatus est Spiritus sanctus,*
non homo maritus: qui fecundavit ca-
stam, & servavit intactam. Atque ita
refelluntur Ebionæ, & Cerinthiani di-
centes Christum ex semine Josephi con-
ceptum. Refelluntur etiam Valentini-
ani, & Marcionitæ, qui Christo tribue-
runt corpus è cælis delapsum, non for-
matum ex Virgine. Repellitur & affi-
nis hæresis Appellarum afferentium
Christum non esse à Maria genitum, sed
per illam, sicut transit per cana-
lem aqua, transisse. Expungitur &
hæresis Basilidis, aliorumque Phantasia-
starum, qui nullum corpus Christo
tribuerunt, nisi umbratile. Quoniam
vero ille qui conceptus est, est idem qui
præcedenti articulo dicitur Filius Dei
unigenitus, etiam revincitur hæresis
Netoriana, & assertur Mariam vere
ac proprie esse Dei genitricem. Præ-
terea affirmantes Filium Dei conceptum
& natum, non conversum in carnem,
respuius quoque nefaria dogmata Eu-
tychetis. Hoc pacto profitemur mira-
bilem Incarnationis cœconomiam adver-
sus omnes hæreses à nobis libro xxvi.
pro virili parte exagitatas.

IV. ARTICULUS.

Sequitur in Symbolo, *Passus sub Pon-*
tio Pilato, crucifixus, mortuus, & se- Articulus 4.
pultus, descendit ad inferos. Deest in
Aquilejeni, & Orientali *rō passus, &*
mortuus, sed unum sub eo, quod cruci-
fixus est, continetur; alterum sub eo,
quod sepultus. Abest à pluribus *descen-*
dit ad inferos: vis tamen hujus verbi,
ait Rufinus, videtur esse in eo, quod
sepultus dicitur. At, quemadmodum
ostendam, descensus ad inferos præter
corporis sepulturam aliquid aliud com-
monstrat. Legit idem Rufinus *descen-*
dit ad inferna. Quidam hæc postrema
verba referunt ad articulum proximum.

12.
13.
Passus quid
dicat.

Dicitur ergo Dominus *Iesus Christus*
passus, ludibria nempe, flagella, & cru-
ciatus, de quibus Evangelica historia.
Non solum hoc articulo refelluntur
Marcion & Menander, qui dicebant
Christum in phantasmate passum, verum
etiam Aphthartodocitæ ei tribuentes
verum corpus, sed doloribus minime

ob-

obnoxium. Pertractabo de hac hæresi libro xxvi. cap. 6. Dum *passus* dicitur, significatur in se suscepisse vulnerum iactus, & fuisse affectum doloris sensu, non mente reluctante, sed subeunte tormenta plenissima potestate. Traditur etiam tempus, quo hæc sub Pontio Pilato gesta sunt, ne fides passionis Christi, ait Rufinus, *velut vana & incerta vacillaret*. Nam supplicium filio Dei illatum sub procuratione Pilati potuit facile ad omnium gentium aures pervenire. Arbitror & Pontii Pilati fieri mentionem, ut cum penitus Judæis ablatum sit scriptum, jus, ac regimen Jerosolymorum, admoneamus stultos esse qui Messiam præstolantur. Videtur hoc spectare quod legitur in cit. Serm. clxxxi. cap. 3. *Pilatus iudex erat in eo tempore ab imperatore positus in Iudea, sub quo Dominus passus est: cuius mentio ad temporis significationem, non ad personam illius pertinet dignitatem.*

14.
Ecclifixus.

Non solum *passus* est Christus, sed & *crucifixus*. Detestamur hoc verbo insianam Basilidis afferentis non Christum suffixum cruci, sed Simonem Cyrenæum, & Mahumetis, qui substituit Iudam Iscariotem, necnon impiissimam blasphemiam Manichæorum dicentium fuisse in crucem sublatum principem tenetarum: quæ omnia refellam citato cap. 6. & sequenti. Dum genus mortis commémoramus, occurrit animo etiam humilitas Salvatoris, qui semetipsum exinanivit *fæctus obediens usque ad mortem, mortem autem crucis*, inquit ad Philipp. 11. 8. Apostolus: *unde edocemur, ut in Cruce Domini gloriemur, dum illam, in qua Dominus crucifixus est in corpore, nos gloriamus in fronte,* legitur loc. cit. Ex ipso mortis genere certiores quoque reddimur peccati Adæ, in quo omnes peccaverunt: nam si Christus mortuus est, omnes mortui sunt; atque ita adversus Pelagianos, aliosque hæreticos, originariam labem, Redemptoris gratiam, & regenerationem spiritus confitemur. Enimvero ex ligno, unde mors, surrexit vita; & quemadmodum scripti Venantius Fortunatus de Cruce lib. 11. 2. & canit Romana Ecclesia:

Hoc opus nostra salutis ordo depo-
poscerat,
Multiformis proditoris ars ut ar-
tem falleret,
Et medelam ferret inde, bosis unde
laferat.

Dicitur Dominus IESUS in Cruce *morus*. Mors definitur à Divo Athanasio

de salut. Adventu Υψης ἡπερ σωματος χωρος, animi à corpore divulsio: fuit itaque in Christo perfecta humanitas ex corpore, animaque conflata. Hanc animam non solum sensu, sed & ratione præditam credimus, damnantes hæresim Apollinaristarum refutatam lib. xxvi. cap. 8. Memores Dominicæ sepulturæ veritatem Incarnationis confirmamus, dicente Chrysologo serm. 60. *Sepultrum dicas, ut veram carnem Christi, mortemque non perfundoriam probet confessio sepultræ.*

Additur *Descendit ad Inferos*; in quo immorabor aliquantulum, cum hæc verba commentitia, & perperam apposita contentur démonstrare nonnulli hæretici. Horum argumenta sunt 1. Hæc traditio de descensu Christi ad Inferos orta est ex prava intelligentia verborum illorum Psalmi xv. 10. *Non derelinques animam meam in Inferno*; quæ de Christo accipit Petrus Act. 11. 27. At in Hebreo est voca-

bum שָׁאֹל, Sheol, quo significatur duntaxat sepulchrum. Genes. enim xlII. 38. ubi legimus, *Deducetis cum dolore canos meos ad inferos*, habetur in hebreo sheol, omnesque interpretantur pro sepulchro. Idem occurrit III. Regum cap. 11. v. 6. & 9. Et quidem Author libri Tobith לְאַנְשֵׁי reddidit τὸν, foveam, & Scindlerus, terram. Sensus ergo verborum illorum, *Non derelinques animam meam in inferno*, minime innuit descensum Christi ad subterranea animorum receptacula. II. Eadem est vis græca phraseos, εὐφράτης; quæ tamen nihil aliud significat, quam locum invisibilem; ex quo nimium infertur locus, aut status animarum post mortem. Vossius hanc vocem derivat ab Adamab, id est, terra, unde & primus homo dictus est Adam. III. Antiqui Patres, qui Aδam, interpretati sunt animorum stationem, laborarunt lingua hebraicæ imperitiâ, & ex Philosophia Platonica haurientes Græcorum fabulas, non solum iis Evangelii veritatem obscurarunt, verum etiam in absurdâ prolapsi sunt. Irenæus enim lib. IV. cap. 39. ait Christum spiritibus in Inferno degentibus Evangelium prædicasse, & remisisse peccata. Hermas in Pastore lib. 111. simil. 9. etiam addit, administrasse baptismum. Hæc cum sint inverisimilia, demonstrant dogma de Christi descensu ad Inferna poplarem esse credulitatem. IV. Illud descendit ad Inferos omittitur in symbolo Nicæno, in Antiocheno, in Sardicensi, in Constantinopolitano, in sym-

15.
Descendit ad
inferos.

symbolo Pelagi, Charisi, Macharii Antiocheni, in aliis. At saltem Nicænum non omisisset, si agnoverisset hoc dogma; quippe eo nihil magis valuerisset ad refellendum Arium negantem Christo fuisse animam. His impetrunt Catholicum dogma Gerardus Vossius lib. 11. Harmonia Evang. cap. 13. & Joannes Clericus in H. Eccl. ad an. cr. quem jejunie nimis refellit Hyacinthus Serry Exercit. LVIII. n. 11. ex auctoritate symboli Apostolici, & ex cap. 2. Act. Nam hoc queritur, an in symbolum ex falsa Traditione descensus Christi ad Inferna intrusus sit, & an in Act. Apost. aliud Petrus demonstraret, quam corporis Christi ē sepulcro resurrectionem. Afferit quidem Serryus verba Jacob. Gen. XXXVII. 35. *Descendam ad filium meum lugens in infernum; ubi sheol nequit accipi pro sepulchro, in quod illatum Josephum Pater non existimabat. Verum & hoc eget fulcimento aliquo; jam enim prædicti haeretici responderunt, R. Salomonem Jarchi ita exponere hunc locum, descendam in Sheol propter filium meum; ideoque intelligitur, inquit, mortis causa, non consorium. Hæc addo in gratiam Phereponi.*

16.
Objectiones
Haeretico-
rum circa
hunc Arti-
culum.

Solutio I.

Nemo adeo bardus est, quin videat hæc haereticos effutire, ut Patrum traditiones, & Purgatori dogma amendant ad Græcas fabulas: quod num utiliter moliantur, inquiram modo. Agerendum primo de Interpretatione vocabuli Ἀΐων, Sheol. Etsi Bellarminus lib. IV. de Christo cap. 10. ait vel raro, vel nunquam accipi pro sepulchro; ego eā voce sepulchrum aliquando designari non denego: quippe sepulchrum significatur Pf. cxl. 7. & Jobi xvii. 12. nec non 111. Regum II. 6. 9. quamquam ambiguus est locus iste. Dico ea voce utrumque significari, sepulchrum, atque infernum. Primo habeo contentientes Rabbinos; inter quos Rab. Levi ait: *Sheol est venter terræ depresso;* atque hunc oppono Aben-Ezra, quem nobis objicunt Sectari. Addo traditionem Hebræorum, quos inter soli Sadducæi negabant statum animalium apud infernos, auctore Josepho lib. 11. de Bello Judaico: at Pharisei, & reliqui Judæorum statum illum asserebant, apud eundem Josephum XVIII. Antiq. cap. 2. Hanc fuisse sententiam omnium Judæorum probat ex illorum Liturgiis Auctor Anglus Historia symboli Apost. cap. IV. num. 15. Demonstrat Huetius in Origenianis p. 101. & Rich. Simon. in Hist. Critica N. T. cap. 22. Sufficiunt hi ad refutandum Abenezram. Præterea ha-

R. P. Berti Theol. Tom. IV.

beo contentientes haereticos ipsos, Drusum scribentem ad cap. XXXVII. Genesis: *Sheol tam infernum significat, quam sepulchrum.* Idem affirmit Sixtinus Amama reprehendens Aben-Ezram: quos vide primo sacrorum Criticorum volumine. Deinde sepulchri proprium nomen est קבר, cheber, à קבר, se-pelire; nec sheol, pro uno usurpatur, nam in sacris Biblis etiam commemoratur מטה שאול, infernum deorsum, ideoque præter sheol, aut fossam superficie terra proximam, est locus tive animorum status depresso. Ac ridicula est ratio, quam pecunt haeretici ab etymologia quasi sepulchrum sit sheol, quia postulat cadavera, à נאש, petere; ut enim terra corpus, ita abditor locus petit spiritum. Rursus sheol non significat sepulchrum Gen. XXXVII. 35. quoniam Jacob sibi persuaserat filium non sepultum, sed à mala fera disceptum. Conjectura autem R. Jarchi est nimis futile; nam Onkelos habet, *Apud filium meum;* ideoque optima est versio Hieronymi, & falluntur Grotius, & Vossius. Etiam Drusus probat Hieronymi versionem, demonstrans particulam נאש, proprie esse Ad. Denique in Psalmo xv. sheol non potest significare sepulchrum; etenim sepulchrum significant partim ea verba præcedentia, *Caro mea requiescat in spe,* partim sequentia, *Nec dabis sandum tuum videre corruptionem:* nec anima sepulchro clauditur. Vide Lorinum in hunc Psalmum, & in 11. Act. Frustra reponunt Calvinistæ, *Animam,* accipi aliquando pro corpore. 1. Quia de corpore mortuo, & separato ab anima hoc dici nequit. 2. Quia etsi hebraicum נאש, nephele illam significationem admittat, hanc non patitur græcum ψυχή, quod habetur Act. 11. 27. tandem quia caro ibidem designatur proprio nomine, η σάρξ, caro mea. Atque his abunde satisfactum est argumento primo, & iis quæ in gratiam Phereponi addidi adversus Serrium. Brevi dicam; Sheol esse sepulchrum fossam, τὸν τάφον, non nego; nec damno Arium Montanum, Paganum, Steuchum: esse solummodo fossam ac tumulum, id nego.

At alterum sic refellitur. Nullibi invenies, quod equidem sciam, ἀδην ac-
cipi prosepulchro. Innumeræ apud pro-
fanos Scriptores invenies loca, ubi hoc
nomine designatur receptaculum ani-
morum. Lege Homeri Odysseam lib. XI.
& invenies Aden esse locum, in quo de-
gebatur anima Agamemnonis, Patrocli.

Hh

Anti-

17.
Solutio II.

Antilochi, Achillis. Hinc fabulam suam finxit Virgilius de Aenea ad inferos descensu: hinc etiam Elysii, mœnia Ditis, ac Tartara. Nec sequitur antiquos Patres fabulas græcas fuisse imitatos; nam econtra, quæ in Græcorum libris narrantur, de nostris translata sunt, permixtis aliis rebus futilibus ac superfluis; ut docet Ambrosius de Bono Mortis cap. 10. Et quidem universam Græcorum Theologiam esse sacrorum librorum depravationem, demonstrat Daniel Hue-tius in Demonstrat. Evangelica, ipse met Vossius in erudito Operे de Theologia Gentilium, sive de Origine Idololatriæ, ne commemorentur quisquiliæ nostræ collectæ cap. 1. hujus libri. Profecto ideo nequit inter fabulas amandari, quoniam extat in Scripturis sapissime, ac in ipsis locis citatis Genes. xxxvii. 35. Psalm. xv. 10. Act. 11. 27. Fallitur solemnissime Vossius derivans A' d'r' ab **אֶרְזָה, terra.** Derivatio est ab **גַּתְּעָה,** **Eden**, quo nomine appellatur Genef. II. 8. Paradisus voluptatis: quod prater vocabulorum similitudinem communifrant verba Christi Lucæ xxiiii. 43. *Hodie mecum eris in Paradiſo;* nam hoc in loco veteres omnes **Eden** intelligunt; id est, Receptaculum animorum, & locum tranquillitatis, ubi animæ ante Christi mortem asportabantur. Atque hinc intelligimus Christum descendisse ad Lymbum Patriarcharum, eisque felicissimo completa Redemptionis nuncio, ac praesentia sua gaudium maximum attulisse, & pio latroni præstissime quod paulo ante promiserat: quamquam an istuc recepta fuerit latronis anima, non sit adeo certum, ut dixi libro iiii. cap. 9. Hinc quoque insertur nugari hæreticos circa vocabulum **אֶרְזָה**, ut suadeant imperitis descensum Christi ad inferos, & **Limbum** veterum Patrum esse commentum scholasticum. Secundæ itaque argumentationi hoc modo satisfecerimus.

Solutio 3. Tertio autem arguento hoc habeto responsum. Perdifficilis est locus Petri, Epist. prima cap. iii. 19. *His, qui in carcere erant, spiritibus veniens prædicavit: qui increduli fuerant aliquando, quando expectabant Dei patientiam in diebus Noe, cum fabricaretur arca.* Hunc locum Irenæus, Hermas, & Clemens Alex. 3. Strom. ita accipiunt, quasi Christus apud inferos prædicaverit, & baptismum cotulerit. Theodorus Abacura Opusc. 17. ait Sanctos credentes Christo advenienti ad inferos baptizatos aqua, quæ ex latere Divino pro-

fluxit resoluta in elementum. Vide Cotelerium Tom. I. PP. Apost. pag. 118. S. P. Aug. Epist. 99. ad Evodium, nunc 164. interpretatur hunc locum, de prædicatione facta à Christo spiritu divinitatis etiam incredulis tempore Noe, dum in carcere corporis detinerentur. Non video cur hanc interpretationem rejicit lib. iv. de Christo Bellarminus. Etenim versu proximo ait Petrus: *Quod & vos nunc similis formæ salvos facit baptisma, &c.* Comparat ergo Arcam Noe Ecclesiæ: octo animas, quæ salvæ factæ sunt per aquam, baptizatis; & incredulos quibus per internas revelationes Christus in spiritu prædicavit penitentiam, Gentibus, quibus annuntiatum est Evangelium. Confirmat hanc interpretationem, quod legitur Lucæ XVII. 26. Eam probat D. Thomas III. P. q. 52. art. 2. Quid ergo in Augustiniana interpretatione aut abstrusum, aut repugnans? Ea est cæteris omnibus planior, licet Augustini singularis modestia non sine hesitatione eam tradat: & nisi hanc prædicationem ad Christum migrantem ad inferos referamus, nulla occurret in Epistola Petri difficultas: neque hoc loco demonstramus descensum ad inferna, sed ex 2. cap. Act. ex Psalmo 15. ex traditione: Si dicas Christum post mortem prædicasse spiritibus incredulis ad incep-tationem, aut iis, qui in carcere purgatorio detinebantur latum attulisse nuncium, ob auerteritatem Damasceni, aliorumque Patrum non repugnabo. Ob varias ergo de hac prædicatione sententias temere & impudenter afferunt defensum Christi ad inferos derivasse ex Platonicon Philosophia.

Solutio 4. Ad postremam argumentationem respondere oportet in hunc modum. Descensus ad inferos habetur in Symbolo Cyrilli Hierosolymitani Catech. 4. ubi legitur: *Passus, crucifixus, sepultus, descendit ad loca inferna, ei; rā κατέχοντα.* Floruit autem Cyrillus circa annum 370. Extat & in Symbolo Epiphani, qui floruit circa annum 390. lib. 3. adv. hæres. in Compendio Fid. Cath. Falsum est ergo, quod inquit Vossius, Patres nunquam hoc dogma agnovisse, & in omnibus Symbolis omitti. Imo est in Symbolo etiam Arianorum proposito in Concilio Ariminensi anno 359. Nam inter Arianos erat secta Lucianistarum, de quibus Epiphanius in Ancorato, qui animam Christi impugnabant: altera, quæ opponebatur Apollinario, Acacianorum, qui anti-

animam Christi non denegabant, & subscribebant Symbolo Ariminensi. Igitur Nicenum Symbolum definiens Christi divinitatem aduersus totam Arianorum familiam apposuit *Omnison*, nec fuit necesse etiam addere, quod Ariana facta admittebat, maxime quia si Christi divinitas est eadem ac Patris, gerere non potuit vices animæ, quam tristitia, & dolore affectam testatur Scriptura. Quare dum Christo tribuitur Divina natura, & vera passio, etiam conceditur anima capax passionis: nec male Rufinus, ut vidimus, ait descensum animæ ad inferos intelligi in verbis præcedentibus, *mortuus, & sepultus est.* Additum ergo descendit ad inferos, ad majorem Apollinaristarum confutationem; nec negandum est Symbolo ab Apostolis edito aliquas particulias substantiam doctrinæ non immutantes occasione posteriorum hæresum suisse adjectas. His Vosso, Pherepono, horumque prædecessoribus hæreticis per nos abunde responsum est.

Manet ergo inconcussum Catholicum dogma de Christi ad inferna descensu, quem prænuntiavit Psalmographus, prædicavit in Actibus Apostolicis Petrus, & confirmavit traditio Patrum exploratissima. Aperta sunt testimonia Irenæ lib. v. adv. H. cap. 26. Tertulliani de Anima cap. 32. Athanasii de Salut. Adv. Christi, Hilarii Piætav. in Ps. 53. & 134. Cyrilli Jerosolymit. Catech. 4. S. P. Augustini in Psal. 83. & de Civit. Dei xx. 15. Hieronymi in cap. 2. *Jonæ*, Leonis Magni serm. 8. de Passione Dom. & aliorum: quorum verba, cum negare non audeant heterodoxi, non est, necesse ut exscribantur. Igitur Christus, ut lib. 1. Epist. 4. canit celeberrimus Poeta Franc. Petrarcha,

Tartara victor

Ingressus, clauso posuit sua membra
sepulcro
Vi repetens, secumque trabens felicia
Patrum
Agmina, & exhaustas longis cruci-
tibus umbras.

V. ARTICULUS.

20. In v. articulo, *Tertia die resurrexit*
Articulus 5. à mortuis, conveniunt omnia Symbo-
la; nam si Christus non resurrexit, vanam esse fidem nostram affirmat Paulus 1. ad Corinth. xv. 17. At resurrectionem Redemptoris testes innumeri confirmarunt, milites custodes sepulchri, mulieres, quæ venerant ad monumentum, Angeli cælorum, Discipuli, qui

R. P. Berti Theol. Tom. IV.

vulnera Christi palparunt, ipse Dominus per dies quadraginta apparens eis.

Dicitur Christus resurrexisse *tertia die*, non post diem tertiam; nam ipsum *An surrexerat Christus?* triduum nondum completum fuerat, quippe Dominus per tot horas inter mortuos delituerat, quot dies post resurrectionem in terris permanit, scilicet quadraginta, computandis à vesperris feria 6. ad diluculum proximæ Dominicæ.

Dissentient Auctores in assignando tri-
duo sepulturæ hujus. Alcuinus, & Pater
Fôrsemproniensis laudati à Corn.
à Lap. in cap. xii. 40. Matth. videntur differre Dominicam Resurrectionem ad vesperam 2. feriae. Nonnulli Græ-
corum uno die Christi mortem antici-
pant. Ipse Cornelius à Lapide putat Evangelistas dies numerare Romanorum more à dimidio noctis, At non opus est hisce commentationibus. *Ad integrum diem pars primi novissima, & pars ter- tii prima cucurrit:* ait ferm. 1. de Re-
surr. S. Leo, ac similia lib. 1v. de Trinit.
cap. 6. & q. 6. Epist. 49. S. P. Augu-
stinus. Ita unus dies totus, reliqui se-
cundum partes præterierunt; ut recte Comment. in Matth. Eustius. Etiam Porphyrius in Qq. Homericis ait: *Qui vespere domum venit, mane autem diei tertia exiit, dicitur tertia die iisse peregre.* Siopponas, legi apud Matthæum citato loco: *Sicut fuit Jonas in ventre ce- titribus diebus, & tribus noctibus sic erit filius hominis in corde terra;* dico dies, & noctes πενταρχιῶν significare diem na-
turalen, qui apud Hebreos ea circumlocutione significatur, ut liquet ex 1. Genes. versu 5. Idem est igitur tri-
bus diebus ac tribus noctibus, ac τρεῖς νυχτίσιοις, per tria dienoctia, inquit Gratus. Hanc periphrasis agnoscit ci-
tato loco Eustius.

Resurreccio Christi propria ejus vir-
tute peracta est, habebat enim pote- 22.
statem ponendi animum suum, & iterum Resurreccio
sumendi eam; Joan. x. 18. ideoque di- Christi pro-
cimus Resurrexit, non, suscitatus est; pria virtute
sicut de Lazaro idem Joannes xxii. 1. peracta
Quamquam & Pater resuscitavit Filium,
in quantum tota Trinitas id operata est,
surrexitque Filius Divina illa vi, quam
habet ex sempiterna generatione, ut
dixi lib. vii. cap. 9. Resurrexit autem Christus in carne vera, inquit S. P. Au-
gustinus ferm. 214. num. 8. ac proinde hoc articulo damnamus hæresim Appel-
litarum, qui apud Tertullianum de
Præscript. afferebant Christum in descente
sibi carnem contexisse, &
in resurrectione eam reddidisse singulis

Hh 2

ele

elementis, à quibus fuerat mutuatus, in ascensu autem ad cælos, aeri quoque dedisse corporis sui partem, atque ita carne ex quatuor elementis composta, cuique horum restituta, in cælum solo spiritu rediisse. Denique ut in passione docuit nos Christus quid toleramus; ita in resurrectione, ait S. P. serm.

A 13. ostendit quid speremus.

VI. ARTICULUS.

23. Articulus 6. Sequitur, *Adscendit ad cælos, sedet ad dexteram Dei Patris omnipotentis.* Et in hoc articulo symbola quæque convenient: aliqua tantummodo omittunt postremam vocem; quod habeatur etiam in articulo primo.

Adscendit Christus elevans, quod suscepit ex nobis, in cælum; inquit S. Pater de Symbolo ad Catech. cap. 7. & adcirco adscendit ratione natura humana, sicut descendat de cœlis eandem assumens. Hunc ascensum factum propria Christi virtute, indicant ipsa verba; quamquam & non repugnat dici in cœlos *assumptum*, ea ratione, qua diximus *suscitatum*: nam & initio A& Ap. legitur, *assumptus est*. Hinc refellitur prædicta heres Apellis ab Epiphanio adversus Her. & ab Aug. de Fide & symbolo, si enim in cœlos assumptum est terrenum corpus; illud in substantiam elementorum non est resolutum.

24. Cur dicatur ad cœlos. Melius dictum est *ad cœlos*, quam in *cœlum*, primo quia hoc pacto notatur discriumen inter ascensionem Christi, & raptum Eliæ, qui 1. Mach. 11. 58. dicitur *Receptus in cœlum*, id est, in locum ignotum ac sublimem: deinde, quia Ecclesia sit in Praef. Pent. *Qui ascendens super omnes cœlos, &c.* Ubi igitur habetur *in cœlum*, ut in Symbolo Nicano, & A& 11. 34) ibi *cœlum* sumitur pro firmamento ac sede Beatorum; quod juxta Tychonem à nobis distat semidiametris decies novies millenis, & decies millenis secundum Mersennium. Atque italapis à firmamento demissus, si minuto quolibet leucam conficeret, nec centum annorum intervallo ad nos perveniret. At missis Astronomicis tricis; ex quo Christus ascenderit super omnes cœlos, sequitur falsam esse opinionem Seleucianorum, qui post Hermogenem affirmarunt corpus Domini nostri in sole fuisse collocatum, accipientes occasionem ex Psal. XVIII. 5. *In sole posuit tabernaculum suum*; ut scribit H. 59. Augustinus. Verum versiculos ille Psalmi in hebreo legitur, *soli posuit tabernaculum in eis*, id est,

in cœlis: in LXX. autem & in Vulgata est figura *bypallages*, inquit Tirinus, hoc est, oratio inversa vice profertur, velut cum dicimus, *date classibus austros*. Mysticæ ab Augustino in Psalm. XLIV. num. 3. refertur ad uterum Virginis thalamum Divini Verbi.

Sedere ad dexteram Patris non ita accipiendum est, quasi Pater humana forma sit circumscriptus, ut monet idem federe.

Augustinus de fid. & symb. cap. 7. Nam qui ita sentiunt, Deo corporalia membra tribuunt cum Anthropomorphitis à me refutatis lib. 11. cap. 2. *Dextra*

Patris significat primo sempiternam felicitatem, ut *sinistra* in Cant. 11. 6. commoditatem terrenam: ac propterea commentitium est temporale regnum Chiliastrarum.

Deinde Patris *dextra* opponitur *sinistra* reproborum, summa scilicet misericordia. Tertio eadem vox designat judicariam Christi potestatem,

de qua Matth. ult. 18. *Sedere* dicitur Christus, ne quis opinetur collocatum in cœlis assumptam carnem vacuam sensu, & veluti *vaginam* exempta persona,

ut quidam apud Tertullianum de Carne Christi. Non certam membrorum po-

sitionem ea vox significat, sed perenne habitationem, quo sensu consuetum est dicere, *In illa patria sedet per tres annos*.

Ita S. Pater de Symbolo ad Catech. cap. 4. Non ergo hæc repugnat verbis Stephani A& viii. 55.

Video cœlos apertos, & filium boni natus stantem à dextris Dei. Hic ostenditur Christum in cœlis permanere, & gerere sollicitudinem nostri: quod liquet ex 1. Joannis cap. 11. 1. & ex Epist. Pauli ad Hebræos ix. 24. ac xii. 2.

Sed hactenus de sexto articulo, nunc septimum explicemus.

VII. ARTICULUS.

Tam Romanum, & vulgare, quam Aquilejense, & Orientalia symbola habent, *Inde venturus est judicare vivos, & mortuos*, facente Dupinio, Rufinus etiam, ait Vossius num. 38. nullum discrimen aperit; quamquam Venantius Fortunatus paululum hæc immutet, simpliciter habens, *Judicatur vivos, & mortuos*.

Itaque primo credimus futurum judicium adversus detestandum errorem Borborianorum, Floriandrum, & Procliniatarum, qui negarunt apud Philastrium ullum fore post hanc vitam judicium, contra apertissimam auctoritatem Matth. XVI. 27. XXVI. 64, Act. XVI. 31. Apocalyps. xx. 11. &c. Venturus est idem Christus in quantum filius hominis, in assumptione scilicet humanitate.

Ita

26. Articulus 7.

Probatur futurum iudicium.

Atque primo credimus futurum judicium adversus detestandum errorem Borborianorum, Floriandrum, & Procliniatarum, qui negarunt apud Philastrium ullum fore post hanc vitam judicium, contra apertissimam auctoritatem Matth. XVI. 27. XXVI. 64, Act. XVI. 31. Apocalyps. xx. 11. &c. Venturus

est idem Christus in quantum filius hominis, in assumptione scilicet humanitate.

27. Articulus 8.

Probatur futurum iudicium.

Atque primo credimus futurum judicium adversus detestandum errorem Borborianorum, Floriandrum, & Procliniatarum, qui negarunt apud Philastrium ullum fore post hanc vitam judicium, contra apertissimam auctoritatem Matth. XVI. 27. XXVI. 64, Act. XVI. 31. Apocalyps. xx. 11. &c. Venturus

est idem Christus in quantum filius hominis, in assumptione scilicet humanitate.

28. Articulus 9.

Probatur futurum iudicium.

Atque primo credimus futurum judicium adversus detestandum errorem Borborianorum, Floriandrum, & Procliniatarum, qui negarunt apud Philastrium ullum fore post hanc vitam judicium, contra apertissimam auctoritatem Matth. XVI. 27. XXVI. 64, Act. XVI. 31. Apocalyps. xx. 11. &c. Venturus

est idem Christus in quantum filius hominis, in assumptione scilicet humanitate.

29. Articulus 10.

Probatur futurum iudicium.

Atque primo credimus futurum judicium adversus detestandum errorem Borborianorum, Floriandrum, & Procliniatarum, qui negarunt apud Philastrium ullum fore post hanc vitam judicium, contra apertissimam auctoritatem Matth. XVI. 27. XXVI. 64, Act. XVI. 31. Apocalyps. xx. 11. &c. Venturus

est idem Christus in quantum filius hominis, in assumptione scilicet humanitate.

30. Articulus 11.

Probatur futurum iudicium.

Ita Joan. cap. v. 22. & 27. Hinc intelligimus quod scriptum est, *Pater non judicat quemquam*, nimurum secundum aspectabilem formam, quam solus Filius sibi per sacramentum Incarnationis unitus. Videſis Augustinum Tract. xxi. in Joannem. Particula inde commonstrat Judicem venturum de cœlis, lucida nube circumdatum, atque apparatu majeſtatis, quemadmodum ascendit in cœlum: ita A&t. i. 11. Hinc commoneſur, ne ullam habeamus fidem Pseudo-prophetis, & Antichristo, ex loco ignoto prodeuntibus; vide Matth. cap. xxiv. 26. 27. Comites illi affuturos Angelos, Apostolos, omnesque Sanctos habemus Matth. xxv. 31. Lucæ xxii. 30. & i. ad Corinth. vi. 2. Certum est Apostolos, ac Martyres, ceterosque Sanctos judices affuturos, redargentes improbos exemplo, probantes sententiam judicis, & Christo tanquam membra Capiti, ac Magistratus adhærentes summo Principi. Apostolos, & qui voluntariam ſuſcepert paupertatem præcipuo quodam titulo mundum judicatoſis videtur colligi ex Matth. xix. 28. an quia eminentiori loco ſeffuri ſint, an quia & ipſi ſententiam proferent, Theologī ac Patres non conſentiant. Paſſionis Christi tempus in iv. articulo expreſſum eſt; at non in ſeptimo tempus judicii: cum non ſit noſtrum noſſe tempora vel momenta, quæ Pater posuit in ſua potestate, Act. i. 7. Infaniunt itaque definiētes ætatem mundi poſtremam, ac diem illam, quam Matth. xxiv. 36. noluit hominibus pateſacere. Sed illoſrum curioſitatē atque audaciā fraſnare ſtudui libro xi. cap. 8.

28.
Judicabun-
tur vivi, &
mortui.

Judicandi erunt omnes tam vivi, quam mortui. S. Pater de fide, & ſymbolo cap. 8. & de ſymbolo ad Catech. cap. 14. per vivos, & mortuos intelligit justos & peccatores; ſive illos, qui tempore adventus Christi adhuc vivent, & qui in hoc adventu resurgent. At Rufinus per vivos intellexit animas, per mortuos corpora. Juxta interpretatiōnem Augustini dicimus omnibus ante tribunal Christi eſſe comparendum, nec excipimus parvulos decedentes ſine baptiſmate: de quibus plura lib. xlii. cap. 8. Quando Joannes III. 18. ait jam eſſe judicatoſis qui non credunt, & Patres aliqui affirmant judicandoſis duntaxat, qui in religionē verſantur; id accipiendum eſt vel de judicii diſcūlionē, vel de privatione vitæ æternæ, vel de ordinatione, decretoque Divino; ut ſenſus ſit infidelibus jam eſſe statutam gehennam, nec in judicio diſceptan-

dum cur accenſeantur cum reprobiſ; in eos tamen ſententiam eſſe pronuntiandam, eosque pro qualitate peccatorum eſſe mulctandoſ. Juxta expositio- nem Rufini appetet etiam extremi judicii finis, nempe, ut unusquisque refe- rat propria corporis prout gemit ſive bonum, ſive malum, ut inquit Ap. 2. ad Corinth. v. 10. Præcipiuſ tamen finis eſt Dei gloria, Christi exaltatio, & felix confummatio principatus ac regimi- ni hujus Ecclesiæ: de quo fine idem Apostolus in i. ad Corinth, xv. 24. & seqq. Hoc articulo etiam reſicimus fa- talem neceſſitatē inductam à Gnoſti- ciſ; non enim judicio ſubſciuntur quæ eveniunt abſque arbitrii libertate, ut di- ſputant adverſus Valentinianos Clemens Alex. lib. 2. Strom. & in 2. Apologia S. Martyr Justinus. Hac de ſeptimo articulo; reliquos persequamur.

VIII. ARTICULUS.

Proximus eſt, *Credo in Spiritum ſan- 29. Articulus 8*
etum. In Aquilejenſi omittitur creden- di verbum; quod tamen extat in Gra- cis, apud Auctorem Hilf. ſymboli Ap. p. 262. & falsus eſt hac in parte Dupi- nius: conſentiant quoque vetuſta Gal- lorum, & Belgarum ſymbola. Ubi omi- ſum eſt, ſuppleri debet ex initio, prout indicat particula *Et appoſita in ſymbolo Rufini, & apud Augustinum de ſymbolo ad Catech. cap. v. num. 12.*

Repetitur ergo verbum credendi, ne quis à fide in Christum filium Dei, Explicantur ejusque Patrem, diſjungat Spiritum ſan- verba Credo, etum: cum & ejus explicita fides ad & in, æternam ſalutem neceſſaria ſit, ut con- ſtat ex concione à Paulo habita Ephesi A&t. xix. 2. Consideranda eſt quoque vis illius particula In, quæ, ut conſtat ex Articulo 1. & 2. demonſtrat hujus Spiritus divinitatem. Hac de cauſa, ut acute animadvertit Rufinus, haec pro- poſitio articulo proximo non præmittitur, quoniam Ecclesia non eſt Deus, ſed Deo congregata. Tam ergo exiguā vo- ce ſignificatur in tribus Personis, ait eli- tato loco Augustinus, una natura, una ſubſtantia, una potentia, ſumma aqua- litas, nulla diſiſio, nulla diſeritas, per- petua charitas. Atque ita refelluntur Macedoniani, & Pneumatomachi, qui negarunt Sancti ſpiritus divinitatem. Perſtinguntur eadem ratione Gallica Catechesis Calvinistarum, & Clypeus Fidei Genev. ubi traditur adorandum eſſe ſolum Patrem in nomine Filii; nec non Philippus Melanchthon qui in Locis Theolog. negat in Spiritu sancto ha- beri

beri perfectam divinitatem. Rejicitur & Petri Abaelardi insignis error, de quo in Tom. 2. pag. 137.

31. Nomen *Spiritus* tribuitur tertiae personæ, primum quia cum ab illa nulla alia procedat, nequit habere peculiare nomen, quod relativum sit ad personam à se procedentem: deinde quia nomen istud *Spiritus* distinguit hanc personam à prima, & secunda, quæ sunt unum, ut inquiunt Theologi, principium spirans: atque ita profitentes credere nos in tertiam Personam, iterum anathematizamus Sabellianos. Hoc nomen *Spiritus* etiam processionem tertia Personæ à prima & à secunda monstrat, quemadmodum explicatum est lib. VIII. cap. 21. ideoque propugnamus adversus Græcos dogma Romanae Ecclesiæ; de quo eodem libro cap. 18. Hinc Spiritum appellamus *sanctum*, quoniam ejus inhabitatione remittuntur peccata, & anima sanctitate exornatur; ideoque detestanda est blasphemia Theodori Bezae scribentis in Confess. punct.

4. art. 10. Spiritum sanctum æque ac in iustis permanere in iis, qui turpissimis sceleribus inquinantur. Ex quo autem in iustis habitet sanctitatem impertiendo, & spiritum innovando, recta ratio ne damnamus Novatores, qui negant inharentem iustitiam.

IX. ARTICULUS.

32. Nonus est, *Sanctam Ecclesiam Catolicanam, Sanctorum communionem*. Aquilejense, & Orientalia non habeant *Catolicam*, & que deinceps sequuntur. Hæc tamen jure merito adjecta sunt. Nam vox illa *Catolicam* extat in antiquissimo symbolo Alexandri Episcopi Alexandrini apud Theodoretum lib. 1. cap. 4. in utroque symbolo Epiphani in Ancorato: cumque Alexander Episcopus Alexandrinus floruerit ante annum 325. aut circa hæc tempora, errat Franciscus Pius affirmans sententiam *de Ecclesia Catolica*, tempore Nicænae synodi, hoc anno celebrata, nequamquam apparuisse. Reliqua adversus Schismatiscos dicuntur apposita: sed omnia in solo *Ecclesia* vocabulo continentur: nam *ipsa est Ecclesia Sancta, Ecclesia una, Ecclesia vera, Ecclesia Catolica, contra omnes haereses pugnans, &c.* inquit S. P. de symb. ad Catech.

33. Unde vocatio, est aggregatio fidelium, quos de nebris gentium Deus vocavit in admirabile lumen suum, ut in unum cœcum coadunati teneant eandem fidem, de-

gant sub eodem capite, eademque partcipent sacramenta. Cur huic articulo præpositio *In* non addatur, dixi paulo supra ex Rufino. Nunc ex ipso nomine *Ecclesiæ* colligimus credere nos unam Christianorum congregationem à JESU Christo institutam, & ab Apostolis per orbem terrarum divulgatam, non incertis privatisque documentis directam, neque invisibilē & occultam; sed præditam salutaribus fidei morumque regulis, certisque distinctam characteribus, id est, doctrinâ, sacrificio, cultu, Pastorum ordinatione ac regimine, sanctitate morum, & Apostolicæ originis antiquitate. Firmissime itaque tenemus Ecclesiam hanc non extare apud Protestantes, qui illam constituunt in occulto cœtu electorum, negantque Apostolicæ Cathedræ auctoritatem, Sacerdotum ordines ac ministeria, & ex cogitatis pro libidine dogmatibus ac institutionibus non Apostolos habent autores, sed Apostatas, ejectos, turpis simisque flagitiis contaminatos.

Hanc *Ecclesiam* singulari numero appellamus, quoniam debet esse *una*; quod explicationis causâ addidere symbolum Nicænum, & Constantinopolitanum. Alexander vero Alexandrinus citato loco majori emphasi ait, *Miuv, ἡ μόνη, unam, & unicam.* Hæc Ecclesiæ unitas est conspiratio omnium fidelium in eadem fide, ac doctrina; quamobrem segregati sunt ab Ecclesia omnes manifeste haereticī: & idcirco Rufinus scribit, quod docuit Marcion, quod Manichæus, quod Paulus Samosatenus, quod Arius, quod ceteri heretici, monstrare quomodo horum sectæ non Ecclesiam constituant, sed *councilium vanitatis*. Præter unionem doctrinæ, character Ecclesiæ est unio membrorum inter se, & cum mystici hujus corporis Capite, id est, Romano Pontifice. Hac de causa separatos ab Ecclesia Novatianos dolet Ep. 43. ad Cornelium Papam S. Cyprianus. Idem scribit de Donatistis lib. 2. contra Parmenianum Optatus. Econtra S. P. Augustinus in libris de Baptismo impense eundem Cyprianum commendat, quod ebulliente controversia de Rebaptizandis, nunquam passus sit invehi schisma, & fideium charitatem disrupti. Vide lib. 2. de Baptismo contra Donatistas cap. 6. Assentiendum propterea est Bellarmino lib. III. de Ecl. cap. 5. aliquis plurimis segregantibus ab Ecclesia non solum haereticos, verum etiam schismaticos.

Præ-

Et de San-
ctitate Ec-
clesiae.

Præterea Ecclesia dicitur *Sancta*. I. ratione doctrinæ, cum in Ecclesia nihil à supremo Rectore præponatur quod non sit pium, honestum, formandumque bonis moribus contentaneum. II. ratione Institutoris, qui nobis factus est redemptio, & sanctificatio, ac membris sibi per fidem unitis, dummodo apte se disponant, justitiam ac sanctitatem impertitur. III. ratione Sacramentorum, quæ digne dispositis conserunt remissionem peccatorum, & gratiæ augmentum. IV. ratione antiquorum rituum, quibus Dei, Sanctorumque cultum Ecclesia promovet. V. ratione plurium membrorum, id est, fidelium, qui vivunt vitam cœlibem, incontaminatam, atque honestissimam. Jure ergo meritoque scripsimus cap. v. non extare apud Heterodoxos, qui flagitiosam vietam approbant, Ecclesiam Christi.

^{35.} Deinde Ecclesia appellatur *Catholicæ*, scilicet, universalis. *Catholicum* idem est, ac toto orbe diffusum; ideoque non est vera Ecclesia hæreticorum, qui latitant in angulis provinciarum. *Catholicam*, (inquit Auctor serm. 181. de Temp. inter Augustinianos,) dicit toto orbe diffusam, quia diversorum hæreticorum Ecclesiæ ideo *Catholicæ* non dicuntur, quia per loca, & per suas quasque provincias continentur. Apostolorum ergo tempore Ecclesia erat Catholicæ, quia distincta à Synagogis limitibus terra Chanaan circumscriptis. Nec valet quod opponit Vossius, tunc extra Palæstinam fuisse aliquos religione Iudeos; nam singulis Religionis causa Ierosolymas conveniendum erat. Insuper Apostoli mandatum accepérant prædicandi Evangelium in unverso mundo, eratque amplitudinis Ecclesia spes firmissima, & aperta promissio. Etiam *Catholicæ* appellatur, quaterius nemo, ubique exsistat, nisi in ipsa Ecclesia salvari potest; quia nequit *fructus ramus ab arbore fructus germinare*, ait in libro de unitate Eccl. Cyprianus. Idcirco credimus neminem extra Romanam Ecclesiam salutem consequi.

^{36.} De Sanctorum Communione. Auctor prædicti serm. 181. de Temp. refert ad Civites supernæ Jerusalæ, quibuscum Societate, & spei communione tenemur, ita ut nos de illorum imitatione cogitemus, illi autem pro nobis dignentur Domino supplicare. Rejicienda non est hec interpretatio: cum enim charitas nunquam excidat, nequeunt sancti à nobis societate disjungi: & ideo credimus illos jam beatitudine perfaci, pro nobis orare, & à nobis religiose coli,

adversus anticos Milleniorum errores, & recentiorum hæreticorum perfidiam. Hæc tamen Sanctorum *Communio* duo alia significat, id est, appellationem fraternitatis, quam invicem Catholicæ sovent, & orationum, bonorumque operum, quæ fiunt in Ecclesia, participationem. In illius fraternitatis contestationem consueverunt olim novi Episcopi alias electionis sua reddere certiores per literas, quas appellantur *Communionis*: quarum exemplar extat Epist. 42. Cypriani ad Cornelium Papam, & vicissim Cornelii ad Cyprianum. Huc spectant literæ datæ fidelibus peregrinofecturis, ut in communionem ab omnibus Ecclesiis recipierentur; piaque consuetudo consecrationis olim de licentia Episcopi advenis demandata, ut narrat de Polycarpo Roman sub Aniceto adventante Eusebius lib. v. H. Eccl. cap. 24. Bonorum orationes cæteris praedesce, ne alia exempla proferam, demonstrant preces Stephani, & piae matris Monicæ lacrymæ.

X. ARTICULUS.

Decimus est: *Remissionem peccatorum*. In tabula Dupinii convenient in ^{37.} Articulus 16. hoc articulo quatuor antiqua symbola. Quidam putant eundem articulum receptum tempore Cypriani; eoque desideretur in symbolis Tertulliani, Irenæi, & Origenis. Nil id ingerit difficultatis; commemorata enim Ecclesia, statim intelligitur peccatorum remissio: quoniam & Ecclesia ministris data ast potestas remittendi, & retinendi peccata, Joannis xx. 23. & in Ecclesiam cooptamur per Baptismum, quo renuntiuntur ipsa peccata, Act. 11. 28.

Credimus itaque hoc articulo per Baptismum deleri omnia peccata, & legem per Christi etiam hoc titulo cæteris esse ^{38.} hunc articulum credamus, quod habeat expiationem pro procunque flagitio; cum Gentiles viam delendi culpam, & fugiendi supplicium ignorarent, expertes sacrificiis quibus culpe reatus abstergeretur: cuius delendi vim nec habebant sacramenta veteris legis suapte natura: imo adversus adulteria, & graviora delicta hæc nullum afferebant remedium. At Baptismus omnia prorsus peccata tollit, ut docet Augustinus in Ench. cap. 64. Ad hunc sensum innuendum symbolum Nicenum posuit, *Confiteor unum baptisma in remissionem peccatorum*. Credimus tamen in Ecclesia remitti quoque peccata post baptismum patrata, contra Basilidem, Montanum, &

& Novatum: quorum primus apud Clem. Alex. libro 4. Strom. volebat condonari tantum peccata ex ignorantia & prater voluntatem commissa: alter, ut inquit Hieronymus lib. 2. adversus Jovinianum, negabat posse renovari per poenitentiam, qui sibi crucifixerunt filium Dei: ultimus, auctore Epiphanio H. Cathar. ajebat nullam spem veniae lapsi post baptismum relinqui. Fatetur quoque peccata vere dimitti, non tegi duntaxat, damnantes cum Lutherum afferentem art. 2. inter damnatos à Leone X. remanere post baptismum peccata, tum Calvinum scribentem in 111. Instit. cap. 2. §. 11. reprobos nunquam consequi remissionem peccatorum. Venialia peccata etiam eleemosyna & oratione deleri, docet S. Pater de Symb. ad Catech. Ita peccata ante baptismum commissa delen-
tur Sacramento regenerationis: quæ postea patrata sunt, per sacramentalem absolutionem; quotidiana autem ac venialia oratione, jejunio, eleemosyna. Etiam temporalis scelerum pena per Indulgentias relaxatur. At hæc non nisi baptizatis prodeſſe poſſunt, quoniam nequid percipere fructum passionis Christi, qui in morte ipsius baptizatus non est, ut scribit Apostolus ad Rom. cap. 6. Etiam baptismum adulorum præcedere debent debitæ dispoſitiones: ut liquet ex Act. 11. 38. *Penitentiam agite, & baptizetur unusquisque vestrum, &c.* necnon ex iis, quæ ante baptismum exigebantur à Catechumeno, recensuit à Justino in 2. Apologia, à Tertulliano in libro de Baptismo, & ab Origene hom. 21. in Lucam. Verum de his dispoſitionibus pertractavi lib. xix. c. 4.

XI. ARTICULUS.

39. *Carnis Resurrectionem*, Undecimum Articulus 11. scilicet articulum, habent symbola quaque. Aquilejente addito pronomine ait, *Hujus Carnis.* De antiquitate hujus articuli, nec Vossius mussitat; annuntiatam quippe resurrectionem ab initio Evangelii, constat ex Act. xvii. 18. ex 1. ad Corinth. xv. & 2. ad Timoth. 2.

40. *Cur dicatus carnis.* Non corporis dictum est, sed *carnis*; quoniam corpora sunt cælestia, terrena, & aerea; caro autem designat speciem corporis peculiarem. Recte dicitur à Damasceno lib. iv. de fide Orthod. cap. 2. anastasis, sive resurrectione, τοῦ πεπτωνότος σώσις, nova ejusdem corporis, quod ceciderat, suscitatio, sive, ut inquit de Resur. carnis 6. Tertullianus, *recidivatus.* Ipsa Resurre-

ctionis ratio postulat, ut quod morte cecidit, illud excitetur: & ideo pronomen additum ab Aquilejensibus continetur in ipso *Carnis* vocabulo. Apparet hinc error Origenistarum, & Bardesanistarum, qui *Corporis* resurrectionem dicere maluerunt, opinantes non carnem hanc reddituram, sed corpus aereum, atque alterius naturæ: de quo errore vide Hieronymum in Epist. ad Pammach. & Oceanum. Rufinus in 1. adversus eundem Hieronymum Inve-
ctiva, ut se purget ab hoc errore, affert symbolum Ecclesiæ suæ Aquilejensis, in qua, ut diximus, addebatur pronomen, & digito etiam tangebatur frons, quasi diceretur, *Credimus carnis bujus, quam contingimus, resurrectionem.* Opinio-
nem, quam secuti sunt Origenisti, vi-
guisse tempore Clementis Romani, non
obscure conjectat Auctor Hist. Symboli
Apost. cap. viii. n. 40.

Deterrimâ viâ aberrarunt, qui resur-
rectionem negarunt penitus: cuiusmo-
di fuere Sadducæ Act. xxiiii. 8. Hy-
gantium & Philetus 2. ad Timotheum
11. 17. Basilius, Cerdon, & Apelles
apud Tertull. de Præscript. Valentini-
ni, Archontici, & Hierachitæ, apud
Augustinum de Hærel. n. 11. 20. 47.
Seleuciani, & Procliniatæ, apud Phila-
strum; aliquæ plures apud Vossium
disput. xi. Th. 1. num. 3. Recte Ju-
stinus in Exposit. Symboli ait hanc re-
surrectionem non solum à gentilibus, sed
etiam ab hereticis impugnari. Moveret
me tanta adversiorum pervicacia ad
vindicandum hoc loco Catholicum do-
gma demonstrando futuram esse resur-
rectionem, & idem corpus restituendum
animæ suæ, licet diversis affectio-
nibus præditum. Leget autem, qui
plura desiderat, Tertullianum de Resur-
rect. Carnis, S. P. Augustinum lib. xx.
de Civ. D. cap. 6. 7. 14. 20. 21. lib. xxii.
cap. 5. & seqq. ferm. 240. & duobus
sequentibus, Friderici Nauseas Episcopi
Viennensis tres libros de Resurrect.
Estium, aliosque Scholaisticos in dist. 43.
libri quarti, Vossium quoque citata di-
sput. xi. & xvii. Nos satis esse arbi-
trarum tria, quæ proxime sequuntur,
asserta.

Affero primum futuram esse corpo-
rum Resurrectionem, quod probo aucto-
ritate utriusque testamenti, Patrum tra-
ditione, confutatione Gentilium, & ra-
tione Theologica. Et loca quidem prio-
ris testamenti afferenda sunt adversus
submores quosdam Recentiores, qui
etsi Resurrectionem fateantur, negant
hanc evincit ex libris legis veteris. Jo-
bus

bus enim xix. 25. ait, Scio quod Redemptor meus vivit, & in novissimo die de terra surrecturus sum: & rursum circundabor pelle mea, &c. Psalmus xl. 9. Nunquid qui dormit, non adjiciet, ut resurgat? & ciii. 29. Auferes spiritum eorum, & deficient, & in pulverem suum revertentur. Emittes spiritum tuum, & creabuntur, & renovabis faciem terrae: de quo loco plura adversus Sadducæos R. Manasses ben Israel in lib. de Ref. mort. Esaias xxvi. 19. Vivent mortui tui; interfecti mei resurgent: expurgimini, & laudate qui habitatis in pulvere. Ezech. xxxvii. 12. Ecce ego aperiam tumulos vestros, & educam vos de tumulis vestris, popule meus: & scientis quia ego Dominus, cum dedero spiritum meum in vobis, & vixeritis, &c. Daniel xi. 2. Et multi de his, qui dormiunt in terra pulvere exigilabunt: alii in vitam æternam, & alii in opprobrium, ut videant semper. Oseas denique xiiii. 14. De manu mortis liberabo eos, de morte rediman eos: ero mors tua, & mors, morsus tuus ero inferne.

43. Mercerus, Grotius, Vossius, ^{Objectiones} nastes Ben-Israel, & Rabbinorum com-ex SS. Scriptura. plures negant resurrectionem probari ex cap. xix. Jobi, ob diversum sensum quem exhibent hebræa, Scio quod Redemptor meus vivit, & novissimo surget super pulverem, & postquam pellem meam corroserint hanc, rursum illa circundabor. Ait ergo Job duntaxat, posse Deum restituere pristinam formam corpori ejus morbis, vermisque prope-modum exeo. Verba Esaiæ, & Ezechielis explicant à viris doctis de insperata liberatione Israelitarum, qui ob summam calamitates mortuis æquiparantur. Reliqua nunquam adversus Sadducæos ab antiquis Rabbinis prolata sunt, quod nullam vim ad eos revincendos viderentur habere. Ex veteri itaque Testamento minime probatur resurrectio mortuorum. Imo occurunt ibidem aliqua, quibus haec resurrectio oppugnatur. Nam Ps. i. 5. legitur: Non resurgent impii in judicio; & LXXVII. 39. Et recordatus est, quia caro sunt, spiritus vadens, & non rediens. Job resurrectionem negat cap. xiv. 7. Lignum babet spem; si præcium fuerit rursum virescit, & rami ejus pullulant . . . Homo vero cum mortuus fuerit, & mundatus atque consumptus, ubi quoque est? Ecclesiastes autem cap. iiiii. 19. inquit: Idcirco unus interitus est hominis & mentorum, & æqua utriusque conditio. Hæc & alia his consimilia corporum re-

surrectionem potius evertunt, quam evincant.

Verum ex adverso reponimus, sensum Jobi optime à Latino interprete ex Solutione pressum. Ut enim mittam quod observat Didacus à Stunica nostri Ordinis, Comment. in Job. pag. 306. facile commutari quiescentes literas, **אַחֲרֵי נְקָפָה**, surget, pro **אַקְפָּה**, surrecturus sum: Vulgata cum hebraico textu non pugnat. Illorum quippe verborum, Redemptor meus novissimo surget super pulverem, sensus est, inquit in hunc locum Guilelmus Estius, Surget ad suscitandum sua presentia mortuos in die judicij, quod ex subjectis verbis est manifestum. Hanc Estii expositionem probat etiam Coducus. Præterea si ad Christum Redemptorem textus referatur; annon prædictitur aperte resurrectio Salvatoris, qui primitia fuit dormientium, ut explicat etiam Clarius? Referri autem ad Christum, qui resurrectione sua nostram remisit, cum ipsa Lectio hebraica manifestum est, tum Græca, & Syria-ca: quarum una habet, Scio enim quia æternus est, qui me resoluturus est super terram ad resuscitandam cutem meam: altera, Ego quidem scio, quod Salvator meus vivens sit, & in consummatione super terram appariturus. Vide Biblia Waltoniana Tom. III. p. 41. Denique Jobum non loqui de sola vermium corrosione, sed de resolutione proprii corporis in pulverem, post quam ait carnem suam jam contritam, macie-que solutam fore resuscitandam, tria commata ostendunt: primum est, **וְאַחֲרֵי נְקָפָה עֹרוִי וְאַתְּ**, Et postquam, pellem meam contriverint hanc, ubi non solam cutis corrosionem, sed omnimodam corporis corruptionem demonstrat verbum **נְקָפָה**, quod est confringere, occidere, excutere: unde Angelorum versio apud Sixtinum Amama in Antibarbaro est, Etiam si post pellem meam, hoc corpus destruant; & Scholia Genevensia, Quand mesme il me reduroit à plus grande extrémite, è que je saroy du tout consumé. Itaque ex ipsa Novatorum expositione Job non solum sperabat restorationem cutis, sed & resurrectio-nem corporis penitus consumpti, & emaciati. Alterum est illud, Surget super pulverem, quod volunt ad Redemptorem referri. At **עֹפֶר**, non cutem disruptam atque corrosam significat, sed terram, minutumque pulverem; ideoque sensus est, potentia Domini non solum

R. P. Berti Theol. Tom. IV.

i

corro-

corrosam carnem restituendam, sed etiam fuscitandum corpus, posteaquam redierit in pulverem. Tertium est, **אָחֹר אַלְמָנָה**, *Videbo Deum meum*; nam non est experiri Divina beneficia corporis sanitatem, sed *videre, mente intueri, & contemplari*, & consequenter exprimitur visio Dei, *in carne* surrecturis repromissa. Atque ita ex hebraico textu, quem tam mirifice extollunt Sectarii: comprobatur sensus Vulgatae. Nisi ergo Mercerus, Grotius, Amama, Vossius, & alii subscrive velint Augustino, qui libro *xxii. de C. D.* cap. 29. ait, *Job, sicut in exemplaribus, qua in hebreo sunt, invenitur, resurrectionem carnis sine dubio prophetavit*; audiant saltem commitmentum suum, Sebastianum Munsterum scribentem in hunc locum, *Aperie adseritur resurrectione mortuorum: & quod hic habet Castalion, Christi resurrectione, quam hominum resurrectione sequetur.*

45.
Objicitur
Propheta
Ezechielis &
Solvitur;

Saltem Prophetiam Ezechielis non posse accommodari soli Israelitarum restitutio- ni probat Manasses Ben-Israel, quia Propheta collectione in populi ibidem prænuntiat parabolâ duorum lignorum, in quorum uno scriptum erat nomen Ephraim, in altero Iuda: & quia mani- feste sepulchra, cadavera, & spiritus vitae ibidem commemorantur. At dato tam ab Esaiâ, quam ab Ezechiele annuntiari restitutio regni Israel sub resurrec- tione ossium imagine: consequitur etiam ipsam resurrectionem futuram esse; quo- niam, ut ait in hunc locum Hieronymus, *Nunquam ponetur similitudo resurrectionis ad restitutio- nem Israelitici populi significandam, nisi bareret ipsa resurrectione, & futura crederetur: quia nemo de rebus non extantibus incerta confirmat.* Idem demonstrat Tertullianus de Resurrect. Carnis cap. 30. & 31. Danielis verba, ut observat S. P. Augustinus lib. xx. de C. D. cap. 23. confirmantur à Christo Joannis v. 29. & verba Oseea repetuntur ab Apostolo 1. ad Corinth. xv. 59. & utrobius aptantur resurrectioni, unde nequeunt nisi impudentissime aliter exponi.

46.
Cur Saddu-
caei non fue-
runt confu-
tati.

Cur Sadducæi refutati non fuerint hisce Propheticis testimoniosis in causa est, quod quinque libros Moysis recipierent, rejectis Prophetis. Taceo (inquit Tertull. de Prescript. cap. 45.) *Judaismi bæreticos, Doctheum Samaritanum, qui primus auctor est Prophetas, quasi non in Spiritu sancto locutos repudiare: taceo Sadducæos, qui ex hujus erroris radice surgentes aucti sunt ad banc bæretum etiam resurrectionem carnis negare.* Et Hieronymus in cap. 22. Math. Sadducæi, inquit, *quinq- uaque tantum libros Moysis recipiebant, Pro-*

phebærum vaticinia respuentes. Id negat Clericus in Proleg. H. E. sect. 1. cap. 111. n. 9. quia nusquam à Christo, & Apostolis, nusquam à Josepho hoc flagitium Sad- ducæis exprobratur. At Ger. Vossius disp. x. num. 7. ait assertionem Tertulliani, & Hieronymi verissimam esse, Scali- gerum, quem sequitur Clericus, duci ar- gumentis haud satis firmis, consentire hac in re veteres & recentiores, Flavium quo- que Josephum lib. xiiii. cap. 18. & Jose- phum Gorionidem lib. iv. H. cap. 6. Ad- damus nonnulla. R. Simon Ben Johay re- sellit Sadducæos ex Gen. 111. 9. In Jalkut revincuntur ex Gen. xxxvii. 10. Rab- Mehir illos confutat ex cap. xv. 1. Exodi. Gamaliel ex Deut. iv. 1. Raba ex Deut. xxxxi. 1. 6. Collegit omnia Manasses Ben- Israel in libro de Resurrect. Mortuorum: nos hæc Rabbinorum argumenta nimis abstrusa relinquisimus studiosis: & hinc inferimus Sadducæos præsertim ex Penta- theuco à Rabbinis refelli, quod solos Moy- sis libros summo honore dignarentur, re- liquos aut abjicerent, aut saltem pro Ca- nonicis non haberent.

Neque dogma Catholicum ullo con- 47. trario textu oppugnat. Nam Psalm. 1. Probatur re- surgere idem est ac *justificari, consistere, resurrec- re, non erubescere*: ac sensus est, impii mento. Ecclesiastæ non justificabuntur Deo justice, confun- dentur, causa cadent. Psal. lxxvii. de- monstratur vitam hominis ad instar venti, esse brevis ævi, per se statim recedere, nec redire, nisi divinitus, voluptuosam hanc vitam cito desperdi, & in puncto cum summa calamitate commutari, nullam ex gehennæ supplicio redemptionem speran- dam. Jobus resurrectionem non denegat, sed ibidem v. 12. futuram ait post călorum transitum, & constituto tempore: ne repetam exquisitum testimonium cap. xix. abunde à falsis interpretationibus vindicatum. Ecclesiastæ denique sensus est, nil mirum si in hac vita boni non di- scernuntur à malis, cum vix discri- men sit homines inter ac pecudes, dum simul prodeunt in lucem, ac similiter dissolvuntur in pulverem: bonorum præmium man- re post mortem; & Deum tandem, uti habetur in fine libri, omnia adducturum in judicium. Vide 2. Volum. p. 303.

In novo Testamento apertissime car- 48. nis resurrectione prænuntiata est. Matth. Probauit et xxii. 31. *De resurrectione autem mor- tuorum non legis, quod dictum est à Deo dicente vobis: Ego sum Deus Abram, & Deus Isaac, & Deus Jacob?* Non est Deus mortuorum, sed viven- tiuum. Joan. v. 28. *Venit hora, in qua omnes qui in monumentis sunt, audient vocem filii Dei: & procedent qui bona fece- runt*

vint in resurrectionem vita: qui vero mala egerunt in resurrectionem judicii: & Martha Joan. xi. 24. Scio quia resurget in resurrectione in novissima die. Act. xxiv. 15. Paulus Felici præsidio proficitur credi a se, Resurrectionem futuram justorum, & iniquorum. Luculenter idem Paulus in I. ad Corinth. xv. hoc demonstrat I. Ex resurrectione Christi versu 12. Si autem Christus prædicatur quod resurrexit a mortuis, quomodo quidam dicunt in vobis, quoniam resurrecio mortuorum non est? II. Ex veritate Apostolicæ prædicationis ac fidei, versu 14. Si Christus non resurrexit, inanis est ergo prædicatio nostra, inanis est & fides vestra. III. Ex quo, nisi resurrectionis & melioris vitæ spes supereret, Christiani forent omnium mortalium miserrimi, versu 19. Si in hac vita tantum in Christo sperantes sumus, miserabiliores sumus omnibus hominibus. IV. Ex comparatione Adæ v. 22. Et sicut in Adam omnes moriuntur, ita & in Christo omnes vivificabuntur.

49. Traditionem Catholicorum Patrum nemo unus negabat. Polycarpus apud Eusebium lib. iv. H. Eccl. 15. morti proximus ait: Benedico te, qui me in bunc diem, & ad horam banc perducere dignatus es, ut partem caperem in confortium Martyrum, & in calice Christi tui, in resurrectionem vita eterna, anima simul & corporis in incorruptione Spiritus sancti. Justinus resurrectionem afferit in 2. Apologia. Athenagoras & Tertullianus de hoc arguento librum integrum conscripserunt. Irenæus futuram resurrectionem probat libro v. adversus hæreses. S. Pater Augustinus exquisite hanc quæstionem adversus Gentiles pertractat in locis superius laudatis, quod & præstantali Patres, Ambrosius lib. 2. de fide, Theodoretus lib. v. H. fab. cap. 19. &c.

50. Religantur Sadducei & Gentiles. Facillimum est Sadduceos & Gentiles refutare opponentes hanc resurrectionem esse impossibilem. Ac 1. Augustinus xxii. de C. D. cap. 5. ingeniose demonstrat, id cum jam credatur ab universo fere mundo, non esse incredibile. 2. Justinus in Apologetico demonstrat non esse censendum impossibile Deo, quod est impossibile alicui, sicut naturæ impossibile est sine semine animans producere, quod tamen potuit Deus. 3. Scholastici demonstrant illum, qui compositum produxit ex nihilo, à fortiori posse illud restituere dissolutis quidem principiis, sed remanentibus. 4. Fridericus Episcopus Viennensis probat possibilitatem resurrectionis ex quo Elias susci-

R. P. Berti Theol. Tom. IV.

tarit filium viduæ Sareptanae, Eliæ filium Sunamitidis, Christus adolescens tulum Naimi, pueram filiam Jairi, & Lazarum quatriduanum, Petrus Tabitham, Paulus Eurychum: quos olim suscitatos sacrî libri commémorant. Nec sapientes Ethnici id impossibile crediderunt; cum suscitatum Armenium quemdam scribat Plato in x. de Republ. Valerius Max. lib. i. cap. 8. Plutarchus Sympof. ix. 5. Macrobius, ac Tullius in Som. Scipionis. Resuscitatam mulierem scribunt Heraclides Ponticus in libro de Exanimi, Diogenes Laertius in Empedocle, Galenus vi. de locis affectis, Plinius lib. vii. cap. 32. Idem accidisse Aristæo narrat Herodotus in Melpomene & Plutarchus in Romulo: quas fabulas literis non mandant, si incredibiles existimavissent, ut inquit Grotius lib. ii. de Verit. Relig. Christ. cap. vii. Vid. Aeneam Gazeum in Theophrasto Tom. viii. Bibl. PP. plura Gentilium testimonia proferentem. 6. Nequit in dubium revocari Christi resurrectione, ut demonstro lib. xxv. cap. 10. neque id negat ex Judæis Josephus lib. xviii. Antiq. cap. 4. R. Jehuda in libro Arcanorum citato ab Huetio Dem. Evang. Prop. ix. cap. 142. & R. Bechai apud H. Grotium. 7. Omnes Platonici affirmarunt abstrusiora, opinantes Justorum animas facta oblitione veterum missiarum, postquam cum diis requievint, velle reverti ad corpora corruptilia; quod, ut Augustinus observat serm. 143. de Temp. nunc 241. horruit etiam Virgiliius, dum ait 6. Aeneidum Anchisi afferenti reddituras ad corpora animas illustrium Romanorum, respondisse Aeneam admiratione perculsum:

O Pater, an ne aliquas ad columbine
ire putandum est
Sublimes animas, iterumque ad tar-
da reverti
Corpora?

Opponebat Porphyrius, omne corpus fugiendum esse: sed S. P. eodem sermone Opposito illum revincit, ex quo idem Porphyrius crederet mundum animal magnum præditum intellectu, & anima, quam appellabat aut Jovem, aut Hecatem. Si ergo, ait Augustinus, aeternus mundus, & sine fine manet mundus, & animale est mundus; anima ista semper tenetur in mundo. Quid est quod dicebas, Corpus est omne fugiendum? Ego dico beatas animas incorruptionibilia corpora semper habituras. Tu qui dicas corpus omne fugiendum, occide mundum. Tu dicas, ut fugiam de carne mea; fugiat Jupiter tuus de celo & terra.

I i 2

Pla.

52.
Refutatur
Platonici.

Platonicos vero negantes terrenum corpus posse consistere in cælo refutamus 1. quia si aves levitate pennarum portantur in aere, possunt quoque Divina virtute in cœlis immortalia corpora permanere. 2. Quia etiam homo sine pennis, cum sit terrenus, carpit vitam de superiori elemento. 3. Quia aut Dei, aut dæmonis virtute Vestalis virgo aquam continuit in cribro. 4. Quia & imbre antequam in terram decendant, pendunt in nubibus. 5. Quia si plumbum ab artifice accipit formam, qua natet super aquam, potest omnipotens corpori humano talem qualitatem concedere, qua feratur in cœlum. His exemplis refellit Platonicos opposentes corporum gravitatem magnus Augustinus lib. xxii. de C. D. cap. xi. ferm. 147. de Temp. nunc 242. Adde dotes corporis gloriose, de quibus infra.

53.
Probatur ra-
m-mortuorum resurrectio concutitur; eam
que etiam ipsa ratio suadet. Spectata enim Divina retributione, ut anima simul & corpus moralia opera exercent, licet illa tanquam causa princeps, hoc tanquam instrumentum, ita debet utrumque pro sua conditione aut præmium aut supplicium referre. *Caro* (inquit Tertullianus de Resurr. cap. 7.) dum ministra, & famula animæ deputatur, consors, & coæres inventur: si temporalium, cur non æternorum? Et Aeneas Gazæus paulo supralaudatus, *Quo pacto justum non erit animæ bonis id corpus frui, cuius in adversis rebus societatem nunquam declinavit?* Vide & Chrysostomi in Epistolam ad Corinth. Hom. 38. & 39. Accedit argumentum Apostoli peticum ex comparatione Adami cum Christo. Illud urget Tertullianus eodem libro cap. 48. Prætermitto argumentationem de promptam ex Apostolorum ac Martyrum tolerantia; quam adhibet idem Apostolus versu 32. prædictati capituli xv. verfatque eleganter Auctor Reliquionis ad objecta Græcorum inter Opera S. Justini. Hactenus autem primum assertum satis, ut arbitror, confirmatum est.

54.
Prabatur fu-
turam resor-
rectionem in
eodem cor-
pore.

Deinde affirmo resurrectionem futuram in eodem corpore, quod morte disolvitur: atque id proxima argumenta corroborant. I. Ipso Resurrectionis vocabulo ostenditur, quod excidit, hoc resurgere. II. Mortuos, qui in monumentis audient vocem filii Dei, nemo, inquit, Tertull. cap. 37. poterit interpretari nisi corpora & carnem, quia nec ipsa monumenta aliud sunt, quam cadaverum *stabula*. III. Christus, ait Ambrosius lib. 2. de Sacram. cap. 6. invenit resurrectionem

nem, ut redintegraret cælestè beneficium, quod fraude fuerat serpentis amissum; ideoque restituendum est idem corpus, quod ablatum est morte. IV. Non omnes resurgentes immutabuntur, ut docet Apostolus eodem cap. vers. 51. quoniam multi in iœci oculi requiescent, & reviviscunt, ait S. P. Augustinus lib. xx. de C. D. cap. 20. Si autem hi in proprio corpore surgent; cur non alii? V. In resurrectione Christi, & Lazari, quæ sunt typus universalis, suscitatum idem corpus membrorum contactu, epulisque probatum est. VI. Hoc, non aliud corpus efficit quæ animus cogitavit, ideoque & istud aut pœnæ reservatur, aut gloriae.

Mirum quanta hoc loco objiciunt increduli! Primo, inquiunt, si corpus in cœli Objectiones resolutum est; quomodo iterum circa refutacionem in eodem coagmentabitur? Deinde quædam corpora mare deglutivit, quædam vorarunt corpore. feræ ac pisces, & in membra & carnem aliorum animantium converta sunt. Præterea cui bono suscitatio abortivorum fœtuum, atque monstrorum? Rursus si ulterius non erunt nuptiae, & concubitus, cur resurgent foeminae? Ad quid sexus discriminem? Num ut fleat ad libidinum obiectamenta? Insuper si idem surgat corpus, habebit pilos, unguis, humores excrementios, & sanguinem; quæ iterum inducent corruptionem, ac mortem. Denique, nisi in altera vita paratæ sint epulæ turpes voluptates, superfluum est ad illam corporalia membra evocare.

At respondeo hæc omnia revinci sola fide in summam Dei potestatem. Brevi Solido 1. ad singula aliquid reponanus. Ad pri-
mum Apostolus affert comparationem seminis, quod putrefactum humorem circumfusum attrahit, radices figit, emitit florem, erigit culmum, aristas nutrit, resuscitatque extinctum jam triticum. Seminatur corpus animale, inquit Paulus v. 44. surget corpus spiritale. Mire explicat hanc seminis comparationem in suo Theophrasto, sive Dialogo de Resur-
mort. Gazæus. Vide & Tertullianum cap. 52. S. Paulinus de obitu Celsi pue-
ri satis apposite.

Nullus eram & faciente Deo sum na-
tus ut essem,
Nunc jam de proprio semine rursus ero.

Nam licet in tenuem redigantur &
offa favillam,
Corporis integri semina pulvis ba-
bet,

Idem

^{57.}
Solutio 2. Idem dicendum de membris dissipatis, atque dispersis. Tertullianus cap. 63. ait carnem in suam matricem terram, quasi per ambages resorberi, ut rursus ex illa representetur. S. Pater Augustinus, *Abfir* (inquit de C. D. lib. xxii. cap. 20.) ut sinus ullus, secretumque natura ita recipiat aliquid subtractum sensibus nostris, ut omnium Creatoris aut latenter cognitionem, aut effugiat potestate. S. Paulinus ibidem:

Sed licet è membris in humum transmissa ferinis,
Membra hominum vivo semine
salva manent.

^{58.}
Solutio 3. Affirmandum idem est de pueris, monstris, & abortivis anima informatis, quos omnes suscitando Divina potestate integris membris, atque attate perfecta, non est incredibile: quoniam, ut ait S. Pater Augustinus eodem libro, cap. 14. *Hunc perfectionis modum sic habent omnes*, ut cum illo concipiatur, atque nascantur: sed babent in ratione, non in mole; sicut ipsa jam membra omnia sunt latenter in semine, cum etiam natis nonnulla adhuc defint. Feminas in proprio sexu resuscitandas dicimus, cum eodem Augustino seq. cap. 17. quia non est vitium sexus fæmineus, sed natura: neque ex fæminarum aspectu consequetur oblectamentum libidinis; nam prius, quam peccassent, nudi erant, & non confundebantur vir & fæmina. Corporibus ergo illa vita detrabitur, natura servalitur: ait ibidem Augustinus. Haud vereor, quin S. Patris opinio ve-
rior sit, quidquid visum aliquibus: ad-
stipulantur enim illi Tertull. cap. 60. Ambros. de Resurrect. Hieronymus Ep. ad Pamphacium, Eugenius, & Julianus Tolet. lib. IIII. *Illyrius*. cap. 24. Scholastici fere omnes in IV. sent. dist. 44. Porro quod nonnullus movet dictum Matth. XXII. 30. *In resurrectione neque nubent, neque nubentur*; & ad Rom. VIII. 29. *conformes fieri imaginis filii sui*, nequit trahi ad fæminei sexus abolitionem; cum unum de sexus usu accipiendo sit, alterum de immortalitate, & gloria prædestinorum. Humores deservientes tantum generationi ac nutritioni, nec non excrementios non adfuturos in corpore resurgentium ultro assentimur. Erunt tamen reliqua partes, quia licet plures pristina non exercebunt officia, ut alvei gurges & ubera, spectant tamen ad corporis decorum, & complementum. Ita inquit Tertullianus cap. 60. *Omnis compago pristina necessaria est soli navis saluti*,

licet vacatura. Recte ergo Prudentius in fine Apoth.

*Qui modo vivit, erit: nec me vel dente, vel ungue
Fraudatum removet patescat
fossa sepulcra.*

Si opponas quod ait Apostolus ver-
su 50. non semel laudati cap. xv. ad Instantia &
Corinth. *Caro & sanguis regnum Dei* Solutio.
possidere non possunt; Respondeo car-
nem, & sanguinem eo loci ponи secun-
dum mortalitatem, sive carnis & san-
guinis corruptionem; nam sequitur,
Neque corruptio incorruptionem posside-
bit; id est, significari corpus, quale
nunc habemus, fluidum & fragile: sive
etiam intelligi opera carnis & sanguinis,
quamvis de incorruptione loqui Apo-
tolum patescat ex verbis proximis, & fu-
sori explicatione demonstret summum
vas scientiae Augustinus Epist. 146. nunc
205. ad Consentium. Sed otiosum erit
amplius in hac secunda thesi versari.

Tertio loco dicendum est de qualita-
te corporum resurgentium. Futura hæc
incorruptibilia & immortalia, probatur Probatur
cum ex Apostolo v. 52. *Cauet tuba, & corpora in*
mortui resurgent incorrupti; tum ex ^{resurrec-}
fine Resurrectionis, qui est, ut qui bona
egerunt simul cum corpore transferan- & immorta-
tur in vitam æternam, qui mala in ge- lia.
hennam ac sempiternum opprobrium,
Dan. XI. 2. Matth. XXV. 46. Joan. V. 29.
Accedit ratio, quoniam otiosa mors es-
set, si in vitam eandem iterum esset re-
deundum; inquit Aeneas Gazæus cita-
to Dialogo, qui inscribitur Theophras-
tus. De futura itaque immortalitate
bonis malisque communi non est ulla-
tenus dubitandum.

Non erunt tamen utrisque eadem
omnino affectiones. Beatorum corpora
conitatibus incorruptio. De hac Apo-
stolus v. 42. *Seminatur in corruptione*, ^{Quomodo}
surgit in incorruptione :: & Ambrosius
corporum in corrupcia.

Non erunt tamen utrisque eadem
omnino affectiones. Beatorum corpora
conitatibus incorruptio. De hac Apo-
stolus v. 42. *Seminatur in corruptione*, ^{Quomodo}
surgit in incorruptione :: & Ambrosius
corporum in corrupcia.

de fide Resurrect. *Flos resurrectionis*

immortalitas est. Consequetur decor

& venustas; de qua Apostolus v. 43.

Seminatur in ignobilitate, surget in glo-

ria: & ad Philipp. III. 21. *Reforma-*

bit corpus humilitatis nostræ configura-

tum corpori claritatis suæ. Affert Ga-

zæus pulchram similitudinem Artificis,

qui statuam Achillis æream minutissime

contractam conflat & expurgat in au-

rum, & inducta priori forma videtur

aureus idem ille Achilles, qui fuerat

æreus. Ad gloriam hanc demonstran-

dam utuntur scripturae comparatione

ignis, stellarum, & solis, Sap. III. 7.

Danielis XI. 3. Matth. XI. 43. quod

hæc corpora sint cæteris splendidiora. Imitabor ego laudabilem moderationem Augustini scribentis lib. xxi i. de Civ. Dei cap. 21. *Quæ sit autem, & quam magna spiritualis corporis gratia, quoniam nondum venit in experimentum, vereor ne temerarium sit omne, quod de illa profertur, eloquium.* Propterea corpora beatorum mirabili prædicta erunt agilitate; de qua Apostolus versu proximo: *Seminatur in infirmitate, surget in virtute.* Et S. Pater cap. ultimo ejusdem libri, *Certe ubi volet spiritus, ibi protinus erit corpus.* Iisdem denique corporibus erit subtilitas, quam innuit Apostolus versu 43. dicens *Seminatur corpus animale, surget corpus spirituale:* quo in loco non solum innuit puritas purgata ab omni labe terrena, & facultas densos obices permeandi, verum etiam perfecta subjectio spiritui, unde orietur tranquillitas, impeccantia, & cessatio ab operationibus mere animalibus, iis scilicet, que non solum perficiuntur corporeis organis, sed & ad animalem vitam sunt necessariae: quamvis perseverent actus corporei, quos sine labe exercet sentiens animus, ut videre, loqui, audire, moveri. Atque hæc est interpretatio Augustini de Fide & Symb. cap. 6. & D. Thomæ in iv. contra Gentiles cap. 86. Ex his constat dotes corporum beatorum esse carere corruptione, opacitate, pondere, atque crassitie, quibus afficitur corpus hoc animale.

62.
Objecio &
Solutio.

63.
Quomodo
corpora
damnato-
rum incor-
ruptibilia.

Objiciebant Gentiles: Si corruptio non erit, quare post resurrectionem manducavit Christus? quare surrexit cum suorum vulnerum cicatricibus? At magnus Augustinus respondet, quod manducavit, potestatis fuisse, non egestatis: manducasse etiam Angelos incorruptibles ab Abraham, & Tobia susceptos hospitio: exhibitas cicatrices vulneris, ut sanaretur vulnus incredulitatis. Legatur sermo 147. de Temp. nunc 242. n. 2. & 3.

Ut de corpore damnatorum dicamus aliqua: Gerardus Vossius disp. xix. num. 28. ait D. Thomam in illud Apostoli, *Et mortui resurgent incorrupti sensisse reprobos non resurrecturos cum istorum corporum viis.* At falso, & audacter. Doctor enim Angelicus in loco citato à Vossio, id est, in cap. 15. Epist. 1. ad Corinthios, lect. 6. ait tantum Sanctos fore incorruptos, non solum eo sensu, quod illorum anima non dividetur à corpore, *quam incorruptionem habebunt & corpora damnatorum,* sed etiam quia nullam habebunt noxiā passionem sive ab interiori, sive ab exte-

riori. Libro autem iv. contra Gentiles cap. 89. ubi hanc quæstionem dissolvit, principio ait verba Apostoli, *Mortui resurgent incorrupti, de omnibus debere intelligi tam bonis, quam malis: ideoque & ipse cum Hieronymo, quem illi immerito opponit Vossius, verba Apostoli interpretatur de statu immortalitatis.* Deinde S. Thomas ait, quod corpora damnatorum non erunt spiritualia, id est spiritui subjecta: non agibilita, sed ponderosa; non impassibilia, sed magis, quam nunc sint, obnoxia passionibus; non luce persusa, sed tenebrosa & opaca: optimamque rationem profert, quia & reproborum anima experietur carnis affectus, aversa erit à Deo, acerbissime excruciat, & à lumine Divinæ cognitionis erit aliena. Quare Vossius & in hoc iniquus est, quod D. Thomæ præfert Durandum scribentem in iv. dist. 44. art. 6. reprobos cum iisdem viis corporum surrectiis; cum hac in re Durandus Magno Aquinatus non disconveniat. Eudem nos pollice utroque subscribimus. Atque hæc est nostra de *Resurrectione carnis* dissertatio: de qua si videmur pingui minerva, & jejuna oratione dixisse, adeat Theologus Parrum, & Scriptorum, quos in hoc articulo laudavimus, ornatas fusasque lucubrationes.

XII. ARTICULUS.

Ultimus articulus est, *Vitam æternam.* Non explicat hunc articulum Rufinus, nec Venantius Fortunatus: vel quia in eorum symbolis desit, vel quia ex prædictis obviā habeat intelligentiam. Neque nos hic immorabitur. In quo sita sit vita æterna sanctorum diximus superiori libro cap. 6. nunquam post mortem corpora interitura dictum est articulo præcedenti; perpetuas fore pœnas damnatorum ostendimus lib. x. cap. 17. Circulum ac transmigrationem animorum refutavimus libro xi. capite 6. Nunc duobus verbis damnamus Epicureos negantes anima immortalitatem, Pythagoricos assertentes reditum, fluxumque perpetuum vitæ, & interitus, Gnosticos infidientes remuneracionem meritorum, Origenistas statuentes finem exilii, supplicique reproborum. Verbo dicam; credimus Evangelio Mat. xxv. 46. *Et ibunt (impii) in supplicium æternum, iusti autem in vitam æternam;* in quem locum Juvencus:

*Aeternum miseris pœna fodientur
iniqui,
Aeternumque salus justis concessa
manebit.*

DE

64.

Articulus 12.